T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLÂHİYAT ANABİLİM DALI
KELAM BİLİM DALI

KUR'AN-I KERİM'İN KOZMOLOJİK BEYANLARININ ALLAH'IN VARLIĞINA DELALET BOYUTU

Yüksek Lisans Tezi

BERRİN ÇELEBİ

İSTANBUL, 2006

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLÂHİYAT ANABİLİM DALI
KELAM BİLİM DALI

KUR'AN-I KERİM'İN KOZMOLOJİK BEYANLARININ ALLAH'IN VARLIĞINA DELALET BOYUTU

Yüksek Lisans Tezi

BERRİN ÇELEBİ

Danışman: DOÇ. DR. ADİL BEBEK

İSTANBUL, 2006

İÇİNDEKİLER

İKİNCİ BÖLÜM

KOZMOLOJİK AYETLERİN ALLAH'IN VARLIĞINA DELALETİ

KISALTMALAR

a.g.e	: adı Geçen Eser
A.Ü:S:B:E:	: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
bkz.	: Bakınız
bsk.	: Baskı
c.	: Cilt
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Hz.	: Hazreti
krş	: Karşılaştırınız
M. Ü. S. B. E.	: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
s.	: Sayfa numarası
S.Ü.İ.F. Der.	: Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
thk	: Tahkik Eden
trc.	: Tercüme eden
tsz	: Tarihsiz
Vd	: Ve diğer Sayfalar
Ve öte.	: Ve Ötekiler

ÖNSÖZ

Düşünce tarihinde bazı düşünürler imanın akıl ve bilgi ile alakalı olmadığını bu yüzden duyularla hissedilemeyen Allah'ın ispatlanamayacağını iddia etmişlerdir. Ancak vahiy ürünü olan Kur'an Allah'ın varlığı ve birliğini ve buna bağlı olan iman esaslarını ispatlamak için deliller getirmiş ve kişinin imanını rasyonel temellere oturtmaya çalışmıştır.

Kur'an Allah'ın varlığını ve ahiret inancını temellendirmek için insanın kendisinden ve çevresinden deliller getirmektedir. Bunlar ay, güneş, burçlar vb. gök cisimleri; yağmur, rüzgar, vb tabiat olayları; dağlar, denizler vb yeryüzü şekilleri ve gece-gündüz, su, uyku vb. insanın en çok muhâtab olduğu olaylar olarak gruplandırılabilir. Kur'an bütün bunların yanında bir fizik kitabı olmamasına rağmen evrenin yaratılışından ve bir biyoloji kitabı olmamasına rağmen insanın yaratılışından bahsetmiştir. İnsana bunlara bakmasını ve araştırmasını öğütlemiştir.

Bunları göz önüne alarak Kur'an'dan tabiata ve tabiattan Kur'an'a doğru bilişsel bir yolculuk kaçınılmaz olmaktadır. Kur'an'ın bu isteğinin bir görev olduğunu düşünerek "Kur'an'ın Kozmolojik Beyanlarının Allah'ın Varlığına Delalet Boyutu" adlı tezimize başladık. Çalışma esnasında önermiş olduğu kaynaklar, aydınlatıcı yönlendirmeleri ile her zaman benden ilgi ve desteğini esirgemeyen değerli danışmanım Doç. Dr. Adil Bebek'e teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca tezimin yapılışı süresince her an ilgisini, zamanını ve kütüphanesini benden esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. İlyas Çelebi'ye ve maddi manevi desteğini gördüğüm bütün hocalarıma ve arkadaşlarıma şükranlarımı sunarım

İstanbul, 2006 Berrin Çelebi

GİRİŞ

1. KONUNUN GENEL ÇERÇEVESİNİN ORTAYA KONULMASI

Allah aşikâr ve gerçek bir varlık olmasına rağmen duyu organlarıyla algılanacak ve hissedilecek biri değildir. O'nun duyu ve tecrübeye konu olmaması başka bir yolla araştırılıp ispat edilmesini gerekli kılmaktadır. Bu yol da akıl yoludur. Kur'an'da Allah'ın varlığını ortaya koyma hususunda akla büyük bir sorumluluk yüklenmiştir. Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır: "*Allah, aklınızı kullanıp düşünesiniz ve gerçeği anlayasınız diye size ayetlerini gösterir."*[1] Ayrıca Kur'an'da en büyük nimet olarak verilen aklı kullanmayan ve Allah'ın ayetlerinden habersiz olan kimseler kınanarak haklarında şu tesbit yapılmaktadır: "*Gökte ve yerde (Allah'ın birliğine ve azametine delalet eden) ne kadar alametler vardır ki, insanlar üzerlerinden geçerler de bunlardan ibret almayıp yüz çevirirler"*[2]

Kur'an'da Allah'ın varlığı ve birliği daha çok tabiattan ve orada yaratılan insan, hayvan bitki ve diğer varlıklardan, ahiret hayatının ve ahvalinin mutlaka gerçekleşeceğinden hareketle ortaya konulmaktadır Çünkü Allah'ın varlığının bilinmesi, insan için gayet tabii, açık ve hatta zorunlu olan bir durumdur. Selim bir akla, bozulmamış bir fıtrata sahip olan her insan normal olarak yaratanını bilir ve tanır; en azından O'nu tanıyan bir ruh taşır; ancak kibir, inat, gaflet, cehalet gibi bir takım harici sebeplerin tesirinde kalanlar, bu asli ve tabii yaratılışa, ters hareket edebilirler.

Bu konuda insanlık "Allah'ın varlığı ve birliğini bulma ve anlama" yetisi ve yetkisinin akla verilmiş olduğunda ittifak sayılabilecek bir sayıya ulaşmış görünmektedir. İmam Mâtürîdî (v. 333/944) "Allah'ın varlığını bilme yolunun ancak akıl yürütme yolu ile olduğunu, bunun vasıtalarının ise dış dünyada, Allah'ın varlığına delalet eden bir takım deliler ve alametler olabileceğini belirtir. Matürîdî'ye göre, dış dünya "kainat kitabı" Allah'a sıfatları yönünden delalet eden en açık delillerden birisidir. Matürîdî bu konuda şunları zikretmektedir: " *Bu konuda hareket noktası şudur: Tabiatta gözlenebilen her şeyde mutlaka akıllara hayret verici bir hikmet ve yaratıcısına sanatkârane bir işaret bulunmaktadır. Düşünürler bunun iç yüzünü anlamaktan ve yapısının düzenini açıklamaktan aciz kalmaktadır. Her bir düşünür sahip*

---

[1] Bakara Suresi, 2/ 73
[2] Yusuf Suresi, 12/ 105

bulunduğu bunca hikmet ve bilgiye rağmen bunun mahiyetine akıl erdiremediğinin farkındadır. Bu ve benzeri zaruretler kainata ait fevkaladeliklerin mucit ve yaratıcısının hikmetini delillendirmektedir. [3] *"Kainatın yaratıcısının fazla değil bir olduğuna nakil, akıl ve bir de kainatın sahip olduğu yaratılış özelliği isbat etmektedir."*[4]

Allah'ın varlığına ve birliğine delalet eden ayetlerin bir kısmı kozmolojiye, bir kısmı inayete, oradaki gaye ve nizama, bir kısmı da her ikisine birden işaret etmektedir. Bu meselede bir çok kelâmî, felsefi ve ilmî delillere müracaat edildiği halde insana en ikna edici geleni, insanın kafasına en kolay yatanı ve fıtratına en uygun olanın Kur'an'da zikredilen deliller olduğu Gazzâlî (v. 505/1111), İbn-i Rüşd (v. 520/1126), Taftazânî (v.792/1126). gibi bir takım İslam düşünürleri tarafından ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Fahreddin er-Razî (v. 606/1209) de diğer İslam alimlerine katılmakta ve Kur'an'daki delillerin hususiyeti hakkında şunları zikretmektedir: Şüphesiz Cenab-ı Hak bu çeşit delilleri, iki sebepten dolayı zikretmiştir.

1. Bu yol, insanların anlayışlarına en yakın ve akıllarına daha yatkın bir yol; Kur'an'da zikredilen delillerin de avam ve havastan herkesin kendilerinden istifade edebilmeleri için fazla ince düşünmeyi gerektirmeyen ve hemen anlaşılır cinsten olması gerekince Cenab-ı Hak bunları zikretmiştir.

2. Kur'anî delillerin maksadı, mücadele etmek değildir. Onların maksadı kalplerde gerçek inançları meydana getirmektir. Bu konuda, bu tür deliller, diğer yöntemlerden daha güçlüdür. Zira bu tür deliller, yaratıcının varlığını bilmeyi ifade ettikleri gibi, onun bizlere olan nimetlerini de hatırlatırlar. Çünkü varolmak ve hayat sahibi olmak Cenab-ı Hakkın bize verdiği en büyük nimetlerindendir. Nimetleri hatırlatmak sevgiyi, isyanı bırakmayı ve boyun eğmeyi gerektirir. İşte bu sebepten dolayı, delillerin bu türünün zikredilmesi, diğerlerinden daha üstündür.[5]

---

[3] Matürîdî, Ebu Mansur, *Kitabu't-Tevhid*, (thk: Bekir Topaloğlu-Muhammed Aruçi) Ankara, 2003 s. 35
[4] Matürîdî, Ebu Mansur, a.g.e. s. 37
[5] er-Razi, Fahruddin, *Mefâtihu'l-Gayb*, (trc: Suat Yıldırım,Lütfullah Cebeci, Sadık Kılıç, Sadık Doğru) Ankara-1988 c. II, 105

İnsanları hem bu dünyada hem de ahirette mutlu kılmayı amaçlayan Kur'an-ı Kerim, muhatabına bir takım emir ve yasakları bildirir ve onu bilgilendirirken, muhatabın psikolojisini daima dikkate almıştır. Muhatabı ikna için onun bünyesinde ve dış alemde kendisiyle ilgili hayatta her zaman gördüğü, tecrübe ettiği ve faydalandığı eşya ve hadiselerden deliller göstermiştir. Bu deliller, ilmi ve mantıki tefekkür sistemine erişmemiş, basit düşünceli avamı tatmin eder; çünkü insanla ilgilidirler ve onun hayatını konu edinmişlerdir, bedihidirler. Mütefekkir dimağları da doyururlar; çünkü tafsilatıyla ve ayrıntılı olarak tahlil edilince bir çok mantıki temellere isnad ettikleri görülür. [6]

Kur'an'ın ortaya koymuş olduğu "Allah'ın Varlığı ve Birliği" ile ilgili delillerin bazı özelliklerini şu şekilde belirtmek mümkündür:

1- Kur'an delilleri, mucizelerden daha ziyade mantığa dayalı, akla hitap eden, ikna edici delillerdir. İnsanların zaaflarından faydalanma ve onları korkutma yerine, düşündürme, araştırma, sorgulama, makulleştirme ve ikna etme yolunu tercih etmiştir.

2- Diğer Allah'ın varlığını ispat için kullanılan delillerin zamanının dolması, modasının geçmesi, yahut herkesi ilgilendirmemesi gibi bazı zaafları sözkonusu olduğu halde, Kur'an delillerinin evrensel, zaman ve zeminlerin eskitemediği ve çağını geçirtemediği bir güncelliğe sahip ve gayet apaçık, genel-geçer deliller olduğu görülür.

3- Bir çok filozof ve teoloğun kullandığı delillerin kaynağı olan Kur'an delilleri, insan tabiatına, fıtratına uygun, kolay anlaşılabilen ve insanları kolay etkileyen delillerdir.

4- Kur'an'ın ortaya koyduğu Allah'ın varlığını ispata çalışan delillerin en büyük özelliklerinden birisi de naturalist, materyalist ve ateist anlayışlara geçit vermemesidir. Çünkü bu anlayışlar, Allah'ın varlığını inkar ettikleri gibi, tabiat ve orada gerçekleşen hayatiyeti de madde ve tesadüfe bağlarlar; madde ve tabiatın ötesinde bir yaratıcı, nazım bir yüce varlığa, güç ve kuvvete inanmazlar. Halbuki Kur'an, şuursuz ve ölü maddeden kendiliğinden bir hayatın çıkamayacağını, tabiatta hiçbir şeyin kör bir tesadüfün eseri olmadığını, tabiata ve maddeye hayat verenin ancak Allah olduğunu

---

[6] Topaloğlu, Bekir, *İslam Kelamcıları ve Filozoflarına Göre Allah'ın Varlığı (İsbat-ı Vacip)* Ankara, 2001 s.27-28

şöyle açıklar: *"Ey kafirler! Siz ölü iken sizi dirilten (dünyaya getirip hayat veren) Allah'ı nasıl inkar ediyorsunuz? Sonra O sizi diriltecek ve sonunda O'na döndürüleceksiniz"*[7] *"Şüphesiz Allah, tohumu ve çekirdeği çatlatandır, ölüden diriyi çıkaran, diriden de ölüyü çıkarandır. İşte Allah budur. O halde haktan nasıl dönersiniz."*[8] Bu ve benzeri daha birçok ayet kainatta mevcut bulunan ve akıllara hayret verici yaratılışın ve bunların bağlı bulunduğu nizam, ahenk ve uyumun, şuursuz madde ve kör bir tesadüfün değil de sonsuz hikmet, ilim, irade mutlak bir kuvvet ve kudrete sahip şuurlu bir varlığın eseri olduğunu ortaya koymaktadır.[9]

Allah'ın Varlığına ve Birliğine delâlet eden ayetleri, kelâmcı ve filozoflarca kullanılan deliller açısından tahlil edecek olursak, bunlar arasında kozmolojik delillerden hudus ve imkana ait olanlarla, teleolojik delil serisinden gaye ve nizam'a; ihtira ve inayete zemin teşkil edenler de mevcuttur. Bir başka ifadeyle, belki bu delilleri kelamcı ve filozofların kullandığı şekli ile doğrudan doğruya değilse bile onların delillerinin alt yapısını teşkil edecek şekilde Kur'an ayetlerini bulmak mümkündür. İbn Rüşd, doğrudan Kur'an'da yer almadığı gerekçesi ile kelamcıların sıkça kullandığı Hudus delili ile filozofların sıkça kullandığı İmkan delilini eleştirmiş; onun yerine Allah'ı bilmenin şer'î, Kur'anî iki yolunun olduğunu ileri sürmüştür. Bunlar ona göre İnayet ve İhtira yollarıdır. [10]

Kur'an-ı Kerim Allah'ın varlığını göstermek için deliller serdettiği halde bazı düşünürler inancın akıl dışı olduğunu savunmuşlardır. Teizmin içerisinde özellikle mistik eğilimli düşünürlerce dinde aklın rolünün olmadığı iddia edilmiş ve felsefenin rasyonel yaklaşımına da sıcak bakılmamıştır. Bu yaklaşım teolojik çevrelerde akıl-vahiy ikileminin oluşmasına neden olmuştur. Bazı düşünürlere göre kanıtlar sonucunda faydadan ziyade zarar getirmektedir. Mesela Paul Tıllıch böyle bir uğraşı içinde olmak bir ateizmdir görüşündedir. Çünkü O'na göre Tanrının varlığı, herhangi bir madde gibi,

---

[7] Bakara Suresi, 2/28 ; Al-i İmran Suresi, 3/27
[8] En'am Suresi , 6/ 95
[9] Erdem Hüsameddin, "Allah'ın Varlığının Delillerinin Kur'anî Temelleri", *S.Ü.İ.F..Der*. sayı: VIII Konya, 1998 s. 26-27
[10] Bilgi için bkz: İbn Rüşd, *Faslu'l-Makâl, Kitabu'l-Keşf , İbn Rüşd'ün Felseresi* (trc: Nevzat Ayasbeyoğlu) Ankara, 1955 s. 53-54

şurada veya burada kanıtlanabilecek türden bir varlık değildir.[11] Bu konuda Etıenne Gılson'un söyledikleri konuyu özetler mahiyettedir. O *Ateizmin Çıkmazı* isimli kitabında şunları dile getirmektedir:

" Sık sık Tanrı'nın varlığına deliller getirmem istendi benden. Bazen bu iş için zorlandım. Ve hatta buna tahrik edildim. Bu konuya asla büyük bir ilgi duymadım. Bizzat bendeki ve dünyadaki aşkınlaştırıcı bir gerçekliğin Tanrı kelimesine karşılık olduğuna o kadar eminim ki, böylesine emin olduğum bir konuyla ilgili bazı deliller arayıp bulma fikri bana hiç ilginç gelmiyor. Bu deliller bana sadece bildiğimden daha fazla bir şey öğretmeyeceği gibi, kendi ispatlarının bir neticesi olmaktan daha çok onların sebebi durumunda olan ve önceden kazanılmış bu gerçekliklerin biri lehine kafa yormak gibi bir duyguya da sahip olacaktım üstelik. Oyunda hile yaparak kazanmaktan zevk alan kişiler hoş görülebilir. Zira neticede bir şey kazanıyorlar. Ancak yalan yanlış bir delil hiçbir şeyi ispatlayamayacağına göre onu ileri sürenin de kazanacağı hiçbir şey olamaz."[12]

Kant Hume gibi düşünürler de inancın akıl dışı olduğunu iddia etmiş ve kanıtların özgür karar verme durumunu ortadan kaldırdığı için dinin ruhuna aykırı olduğunu savunmuşlardır. Çünkü bu anlayışa göre kanıtın olduğu yerde karar verme durumu olmayacaktır.

Sıradan bir insanın Tanrı'ya olan inancını edinmesi için kanıtlar ilk planda önem arzetmemektedir. Ancak Kur'an'da ve dolayısıyla iman ve ibadet akıllı insanlara farz kılınmış ve fıtri olan Allah inancı insanın çevresinden deliller ileri sürülerek ortaya çıkarılmaya ve kuvvetlendirilmeye çalışılmıştır. Yani imana rasyonel bir veche verilmiş ve Allah inancı konusunda akli bir tutum içerisinde hareket edilmiş, insanların önüne dogmatik ve temelsiz bir iman tablosu konulmamıştır. Çünkü iman ile bilgiyi bütünüyle birbirinden ayrı düşünmek doğru değildir. Hristiyanlıktaki, imanı bir sıçrama olarak gören tipik anlayıştan farklı olarak İslam'da imanın rasyonel bir temele, yani bilgiye dayandığı sürekli olarak vurgulanır. Kur'an bu yüzden hiç kimseden kör ve dogmatik

---

[11] Tıllıch, Paul, T*heology of Culture, s.5;* krş: Topaloğlu, Aydın*, Çağdaş İngiliz Felsefesinde Ateizm Problemi*, İzmir, 1996 s. 104
[12] Gılson, Etıenne, *Ateizmin Çıkmazı,* (trc: Veysel Uysal), İstanbul, 1994, s. 35

bir iman istemez. Kur’an2ın “akletmiyorlar mı?” “düşünmüyorlar jmı?” “akıl sahipleri”, “basiret sahipleri” şeklindeki uyarılarında bunu açıkça görebiliriz.

Kur’an delileri ortaya koyarken fıtri olan Allah inancını gaflet, inat ve kibir ile yok eden insanların sağduyularına seslenerek ortaya çıkarmaya çalışırken iman eden insanlarında imanlarını kuvvetlendirip fikri açıdan kuşkularını gidermeyi amaçlamıştır. Çünkü iman etmekfikri açıdan bir rahatlığı garanti etmemektedir. Bir anlamda pozitif biçimde bir sorgulama yapılmıştır.

Bu delillerin bir diğer işlevi de insanın dünyaya nasıl bakması gerektiğini ve nasıl yorumlaması gerektiğini açıklamaktır.

Kur’an-ı Kerim yol göstericilik ve önderlik görevi dolayısıyla insan-tanrı; insan-insan; insan-evren ve evren içindeki varlıklar ile olan ilişkisini ele almış ve bu konularda bir takım kanun ve prensibler getirmiştir. Kur’an’da yer alan bilgileri şayet değer açısından ele alacak olursak; bu bilgilerin merkezinde iman olduğunu, sonra sırasıyla ahlâk, ibadet, hukuk ve varlık aleminin bilgilerinin geldiğini görürüz. Bu değerlendirmede varlık alemine ait bilgiler doğrudan imanla alakalı olmamakla birlikte imanın ana konusunu teşkil eden Allah’ın varlığına işaret eden ve insanı düşünme ve araştırmaya sevkeden bilgiler olma özelliğini taşımaktadır.

Kur’an kainat ve içindeki eşyadan öz ve temel esaslar çerçevesinde bahseder ve bu şeyleri yüce yaratıcının bir nişanesi sayar. İslam’da insanla tabiat, tabiat ilimleriyle din arasındaki kopmaz bağ, bizzat Kur’an-ı Kerim’de bulunabilir. Böyle olduğu için o hem dinin temeli olan vahyin kaynağıdır, hem de makrokozmik vahiy olan kainattır. O hem kaydedilmiş Kur’an’dır, hem de her şeyin ideasını ya da arketipini içinde barındıran yaradılışın Kur’an’ıdır. Kur’an-ı Kerim’deki birimlere verilen ayet adının aynı zamanda insanların içinde ve tabiat dünyasında olup biten şeyler anlamına da gelmesinin nedeni budur. İnsana indirilen vahiy yine Allah’ın bir kitabı olan kozmik vahiyden ayrılamaz. [13]

[13] Nasr, Seyyid Hüseyin, *İnsan ve Tabiat*, (trc: Nabi Avcı) İstanbul, 1982 s. 121

Kur'an'da yer alan bilgiler gayb alemine ait ve varlık alemine ait bilgiler şeklinde de sistematize edilebilir. Gayb ile ilgili bilgiler içinde hem mutlak gayb ile alakalı hem de izafi gayb ile alakalı bilgiler bulunmaktadır. Allah ve onun sıfatları ile ilgili bilgiler başta olmak üzere , cennet, cehennem, ahiret hayatı gibi mutlak gayb ile ilgili bilgilerin yanında yağmurun yağması, rahimdeki çocuğun cinsiyeti gibi izafi gayb ile ilgili bilgiler de Kur'an'da yer almaktadır. Bunun yanında varlık alemi ile ilgili bilgiler başta olmak üzere Hz. Adem'den Hz. Muhammed'e kadar geçen süre içinde yaşamış olan insanların yaşadıkları deneyim ve tecrübeler de Kur'anî bilgiler içine dahildir. Gayb ve şehadet alemlerinin bilgisine sahip olan Allah bu bilgilerin belli bir kısmını bize Kur'an aracılığı ile bildirmiş ve bizi bilgilendirmek istemiştir. Bu bilgiler ise, Kur'an'ın gönderiliş amacına uygun olan ve Allah tarafından seçilen bilgilerdir. Bu bilgilerin aşkın bir varlığa ait olması ve O'nun tarafından özenle seçilmesi, bu bilgilerin evrenselliğini ortaya koymaktadır. Beşere ait bilgiler ise hem kaynağı itibariyle hem de zaman ve mekana bağımlı olması sebebiyle mutlak doğruyu değil, ancak izafi doğruyu temsil etmektedir. Bu nedenle insanî bilgiler izafî yani rölativ'dirler.

Kur'an'ın verdiği bilgiler arasında yer alan gayb ile ilgili bilgiler, insanın akıl ve duyu organları ile elde edebilecekleri bilgiler nev'inden değildir. Varlık alemi ile ilgili olan bilgiler ise, aynı zamanda insanın bilgi vasıtaları ile de elde edebilecekleri bir bilgi niteliğini taşımaktadır. Bir başka ifade ile varlık aleminin bilgisi aynı zamanda insanlar tarafından da belli ölçüde ve oranda elde edilebilecek bir bilgi türünü ihtiva etmektedir. Din-bilim arasındaki ilişkinin neliği sorunu da bu noktada ortaya çıkmaktadır. Gerek çağdaş batı hristiyan düşüncesinde, gerekse İslam düşüncesinde, bilim tarihinde din-bilim ilişkisi konusunda dört temel felsefi yaklaşım tarzı ortaya çıkmıştır. Bunlar "çatışma" "ayrışma" "dinselleşme" ve "uyuşma"dır.

Kur'an-bilim ilişkisinde indirgemeci yaklaşımda Kur'an'ı bilimsel bir kitap gibi görme ya da kimi Kur'an terimlerini bilimsel terimlere indirgeme veya bunlarla karıştırma eğilimi ön plana çıkmaktadır. Bu anlayışın temel tutumuna göre bilimsel buluşların çoğu zaten Kur'an'da vardı, dolayısıyla bilim adamları, bilimsel keşiflerle yeni bir şey değil de asırlarca önce Kur'an'ın bildirdiği şeyleri tesbit etmiş olmaktadır. Bu tür anlayışın ortaya çıkışında şu ayetlerin etkili olduğunu söyleyebiliriz. *"Ne küçük*

bir şey bırakmış, ne büyük; hepsini sayıp döktü"[14] "S*ana bu kitabı her şeyin açıklayıcısı olarak indirdik."*[15] *"Biz kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmamışızdır."* [16]

Kur'an'ı bütün bilimlerin kaynağı olarak gören savın kendi anlayışını temellendirmek için kullandığı bu ve benzeri ayetler, Kur'an'ın bütünlüğü doğrultusunda dikkatle incelendiğinde, buradan hiç de iddia edildiği gibi bir sonuç çıkarmanın mümkün olmadığı görülecektir. Bu anlayışın savunucularından birinin şu sözleri bu görüşü özetlemektedir. *"Ayet-i kerimelerin zahirî anlamlarından da anlaşılacağı üzere, Kur'an-ı Kerim'de her şeyin varolduğunu ve çıkmış çıkacak bütün ilimlerin hepsine işaret bulunduğunu bu ayetlerde açıkça görmekteyiz."*[17] Oldukça abartılı bir iddia görünümüne sahip olan bu savdan çıkan sonuç, Kur'an'ın, başta müsbet ilimler olmak üzere bütün bilimlerin kaynağı olduğudur. Eğer Kur'an bütün bilimlerin kaynağı ise, o zaman Kur'an gönderilmeden önce yeryüzünde varolan bilimlere nasıl kaynaklık etmiştir?[18]

Bir kısım düşünürlerin, din-bilim arasında çatışma olduğuna ilişkin sav temelde iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Çatışma ya kutsal kitaplarla bilim arasında ya da sonraki din bilimcileri tarafından sistematize edilen teoloji öğretileri ile bilim arasında meydana gelmektedir. Bu yaklaşımı benimseyenleri de iki grupta toplamak mümkündür. Birincisi katı ve gerçek çatışma taraftarlarıdır ki, bunlara bilim taraftarı ve din karşıtı çatışmacılar da denilebilir. İkinci grup çatışmacılar ise, bu çatışmaya gönüllü olarak taraf olmamakla beraber, din ile bilim arasında bir çatışmanın var olduğunu kabul edenlerdir. Bunlara göre çarpıtılmış ya da yanlış yorumlanmış bilimle din çatışır. Bunlara daha ziyade din taraftarı çatışmacılar da denilebilir.[19]

Katı ve gerçek çatışmacılara göre bütün dinler ve onların dayandığı kutsal kitaplar, çatışmanın asıl nedenidir. Bu yüzden din kör inancı, bağnazlığı, cehaleti, duygusallığı ve hoş görüsüzlüğü temsil ederken bilim aklı, aydınlığı, çağdaşlığı, özgür

---

[14] Kehf Suresi, 18/ 49
[15] Nahl Suresi, 16/ 89
[16] En'am Suresi, 6/ 38
[17] Kırca, Celal, *Kur'an-ı Kerim ve Modern İlimler*, İstanbul, 1982 s.53
[18] Efil, Şahin, *"*Kur'an-Bilim ilişkisinin Olabilirliği ve Meşruiyeti Sorunu*" EKEV Akademi Dergisi*, Yıl: 8 Sayı. 21 Erzurum, 2004 s. 27
[19] Yaran, Cafer Sadık, *"*Çatışma ve Ayrışma*" Din ve Bilim*, Samsun, 1997 s. 39-40

düşünceyi ve gerçek değeri temsil etmektedir.[20] Bu anlayışa göre Kur'an'da bundan ayrı tutulamaz. Acaba Kur'an- bilim çatışması söylemi, gerçekten de doğru bir iddia mıdır? Şu veya bu şekilde batı düşüncesinden etkilenmiş olan İslam ülkelerindeki pozitivist ve naturalist aydınlar, hristiyanlığın bilimle çatıştığı gibi Îslâm'ın veya onun temel kaynağının da bilimle çatıştığını iddia ederek bu savın İslam dünyasındaki savunucusu olmuşlardır.[21]Oysa hristiyanlığın ve onun dayandığı kutsal metinlerin özellikleri dikkate alınmadan batıda çıkan bu düşünceyi başka bir kültür bölgesine taşımak, bilimsel anlayışa da ters düşmektedir.[22] Burada pozitivist aydınların önemli bir açmazla karşı karşıya oldukları görülmektedir. Evvela din olarak İslâm'la hristiyanlık arasındaki farklılıklar düşünülmeden birbirine karıştırılmış ve birbirinin yerine ikame edilmiştir. Halbuki hristiyanlığın kutsal metinlerinde bilimle çatışan bir çok nokta olmasına rağmen islâm'ın kutsal metninde böyle bir şeyin olmadığı görülmektedir.[23]

. Din-Bilim ilişkisinin olmazlığını savunanların genel tutumlarını da şu şekilde özetleyebiliriz. Bilim ile din arasında tam bir farklılık, ayrılık, bölümleşme ve kompartımanlaşma vardır. Bilim ile din alanları, yöntemleri ve amaçları itibariyle birbirinden tamamen farklıdır. Bu yaklaşımdan daha özele inersek Kur'an ve bilimin her yönüyle birbirinden ayrı iki alan olduğunu düşünen Müslüman mütefekkirler vardır. İlmî tefsire tamamen karşı olan düşünürlerin, Kur'an ile bilim arasında hiçbir ilişki olamayacağını iddia etmeleri, onların bu konuda tam bir ayrışmacı tutumu benimsediklerini göstermektedir. Bu yaklaşımı kabul edenlerin başında İslam hukuk usulcüsü Şatibî gelmektedir. Ona göre Kur'an'da olmayan bir şeyin onda olduğunu iddia etmek doğru olmadığı gibi Kur'an'da olan bir şeyin onda olmadığını iddia etmek de doğru değildir.[24] Buna göre ilmi tefsir yöntemine baş vuranlar, bir bakıma Kur'an'da olmayan şeylerin onda olduğunu iddia etmiş olmaktadırlar. Böyle bir tutumun Kur'an'ın muhtevasına ve özüne aykırı olduğu çok açıktır. Bu yaklaşımın bir başka temsilcisi olan Muhammed Reşid Rıza(v. 1354/1935)'ya göre ise, Kur'an-bilim

---

[20] Göktürk, Akşit *"Birinci Basıma Önsöz"*, Russell , Bertrand, *Din ile Bilim* , (trc: Akşit Göktürk) İstanbul, 1990 s. 79

[21] Yaran,Cafer Sadık, a.g.e. s.40

[22] Din-bilim ilişkisinin veya çatışmasının hristiyan Batıdaki tarihi hakkında geniş bilgi için bkz: Aydın, Mehmet S., *Din Felsefesi* , İzmir, 2001 s. 275

[23] Efil,Şahin, a.g.e. s. 29

[24] Şâtibî, Ebû İshak, *el-Muvafakat fi Usuli'ş-Şeria*, Mısır, 1975, II s. 80-82

ilişkisinin olabilirliği ya da Kur'an'da bir çok bilimsel gerçeklerin varolduğunu ileri sürmenin Kur'an'ı asıl amacından uzaklaştıracağını dile getirerek bu ilişkiye karşı çıkmaktadır.[25]

Sonuç olarak bu yaklaşıma göre bilim ayrı, din ayrı alanı ifade eder. Acaba gerçekten de aralarında hiçbir ilişkinin olmadığı söylenebilir mi? Kur'an'da bilimsel diyebileceğimiz olgulara işaret eden ayet ve kavramlar yok mu? Eğer böyle bir şey varsa, bunları anlamalı ve bir şekilde nasıl yorumlamalıyız? Bu noktada bazı önemli kriterlerin olduğunu gözardı edemeyiz. Bunlardan birincisi, Kur'an ile müsbet bilim konu, amaç ve yöntem itibariyle iyi bilinmeli ve kesinlikle birbirine karıştırılmamalıdır. İkincisi, bilimsel açıklamaların nihai açıklamalar olmadığının, daima değişmeye ve gelişmeye açık olduğunun; dinin ise özü itibariyle değişmediğinin bilinmesi gerekir. Üçüncüsü ise dinî ya da Kur'anî ifadeleri, bilimsel ifadeler gibi görmemek gerekir. Burada din dili ve bilim dilinin önemi ve gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Din dilinin amacı, olguları bilimin tasvir ettiği gibi tasvir etmek değildir; din, insanı başka bir yere götürmek için sembolik bir dil kullanırken, bilim deskriptif bir dil kullanır. Bu ölçüler doğrultusunda Kur'an-bilim ilişkisinin olabilirliğinden bahsetmek meşru ve makul bir tutum olsa gerektir.[26]

2. DİN DİLİNİN SORUNLARI VE KONUMUZA YANSIMALARI

Din dilini dar anlamıyla Tanrı hakkında konuşmak olarak tanımlayabiliriz. Yani aşkın bir tanrıya şu veya bu şekilde atıfta bulunan bir dil bu işi nasıl bir anlam çerçevesi içinde ve ne ölçüde gerçekleştirmektedir. İlk bakışta sıradan ve seküler bir ifade olarak görünen cümlelerin arka planında biraz yakından bakıldığında temel teistik ifadelerin olduğu dikkati çeker. Doğrudan doğruya Tanrı'ya, O'nun bir niteliğine veya fiiline atıfta bulunan ifade olarak tanımlayabileceğimiz temel teistik ifadeler bir anlamda başka her türlü dini ifadenin çerçeve ilkesi durumundadırlar; dolayısıyla bu ifadeler nazari açıdan olduğu kadar ameli yönden de önem önceliği olan ifadeler olarak karşımıza çıkarlar.

---

[25] Rıza, Muhammed Reşid, *Tefsiru'l-Menar*, Daru'l-Menar, Mısır, 1954, c. I s.7
[26] Efil,Şahin, a.g.e. s.32

Mesele Tanrı hakkında konuşmak olunca karşımıza iki ayrı görüş ortaya çıkar. Bu en basit ifaesiyle kelamcı ve mistik ve nutasavvıfın görüşüdür. Zihni süreçler söz konusu olduğunda antropoformifzmden kaçış imkansızdır. Dolayısıyla burada bir problem ortaya çıkmaktadır. Mesela hangi anlamda olursa olsun, bizim için herhangi bir mahrumiyet söz knusu değilse bir şeyi elde etmeye yönelik talepte bulunmamız anlamsız olur. Tanrı sözkonusu olduğunda, O'nun bir şeyi istemesi O'nda bir eksiklik olduğu anlamına gelmez mi? İşte tam burada devreye mistik girmektedir. Mistik ya da mutasavvıfın üzerinde durduğu konu, Tanrı'ya belli bir nitelik atfetmeye başladığınız zaman O'nu kavramlaştırmaya başladığımız hususudur. Doğrusu biz sıradan bir takım kavramları Tanrı'ya atfedemeyiz.

Din dili ve Kur'an dilinin bazı özelliklerini dile getirerek işe koyulursak din dili, söylemek istediğini Batılıların ifadesiyle kerigmatik bir biçimde yapar. Yani ifadeleri bir takım çelişkilerin ortaya konulması, zıtlıkların gösterilmesi ve karşı çıkılan hususların ispat edilmesi gibi kuramsal bir yapı içinde kullanmaz. Özgün bir din dili olan vahye dayalı kutsal kitaplar bizim varoluş şartlarımıza göndermede bulunan, çarpıcı, çağrıştırıcı, rasyonel dayanaklardan yoksun olmamakla beraber duyguya hitap eden yönü ağır basan, en genel anlamda sağduyuya dayalı bir dil kullanırlar. Bu dilde olgu-değer ayrımı yoktur. Bu bakımdan ahlâki bir boyut içinde bize takdim, daha doğrusu hitap edilir.

Doğrusu salt bilgi ile duygu yükü barındıran iman, dolayısıyla bunların kullandığı diller arasında son derece büyük fark vardır. Ancak bunları bütünüyle birbirinden bağımsız düşünmek kesinlikle doğru değildir. Kur'an'ın hemen her ayetinde onun öngördüğü ahlaki bağlama bir atıf sözkonusudur. Ancak bu durum Kur'an'ın salt bir ahlaki dil kullandığı anlamına gelmez. Kur'an'ın kullandığı bir takım kozmolojik iddiaları salt ahlaki ifadelermiş gibi ele alıp değerlendirmek bizi yanlış sonuçlara götürür.

Kur'an önce ve bizatihi Peygamberimizle, sonra da bizle yapılmış bir konuşma, yani kitap olduğu kadar bir hitaptır . Kur'an'ın kullandığı delillerin dört dörtlük bir kanıt olmaktan çok hitabi delil sayılması daha uygundur. Zira Kur'an zihni olduğu kadar bizim his ve heyecanlarımıza da hitap eden bir dil kullanmaktadır.

Duyu organlarıyla algılanamayan şeyler hakkında konuşmak gerektiğinde çok ciddi sorunlar karşımıza çıkmaktadır. Temel dini iddiaların çoğu da duyularla algılanmayan gerçekliklerle ilgilidir. Buna karşılık dilimiz duyularla algıladığımız sıradan nesnelerden yola çıkar. İşte bu sebepten genel olarak din dilinde önemli bir yere sahip olan mecazlar, meseller, modeller, kıssalar, ve yerinde kullanılmış sembolik dille olumsuz dilin Kur'an dilin de önemli bir yeri vardır.[27]

Sembolik dil Kur'an dilinde en az teşbihi ve temsili dil kadar kullanılmaktadır. Semboller bir düşünce ve anlayışa tekabül eden şeylerdir. Semboller temsil ettikleri şeyin vekili değil, onun tasavvuruyla bütünleşen çok daha karmaşık vasıtalardır. Kur'an'daki kozmolojik ifadeler daha çok semboller içerir. Yani yaratılan alem, bu alemde meydana gelen yağmur, rüzgar gibi tabiat olayları, insanın etrafına baktığında gözüne çarpan gök cisimleri veya ölü gördüğü toprağın canlanıp hayat bulması hep bu gerçekliğin ötesinde bunları bir yaratanın ve yönetenin olduğuna işaret etmektedir. Onlar insan için yaratanın bir sembolü olarak gösterilmiştir. Kur'an kainata yaratıcısına bir işaret olduğu için alem ismini vermektedir.

Acaba bu konuda Kur'an'ın tutumu nedir? Her şeyden önce, Kur'an'da insan, tabiat ve evren konularına dair çok sayıda ayet bulunmasına rağmen o bir tarih, coğrafya, biyoloji, fizik veya kimya kitabı değildir. O bir bilim kitabı olmadığı gibi tabiatı ilgilendiren konuları adı geçen bilim dallarına dair eserler gibi ele almaz.[28]

Bu yüzden araştırmacılar Kur'an'da ay, güneş, gökyüzü, dünya, vs. gibi astronomiyi ilgilendiren; dağları, denizleri, bitkileri, ve insanı konu alan dolayısıyla günümüzde jeoloji, biyoloji, astronomi, tıp gibi muhtelif tabii bilim dallarının alanına yönelik ifadeler içeren ayetlerin tabii bilimlere ait eserlerde yer alan bilgiler türünden olmadığını belirtirler.[29] Sözkonusu ayetlerin tabiat konularını bilimsel verilerle izah etmeyi amaçlamadığını,temelde dini bir amaç ve tefekküre yönelik davet gayesi

[27] Koç, Turan, "Din Dili Olarak Kur'an *Dili*", *I. Kur'an Haftası Kur'an Sempozyumu,*Ankara, 1995 s. 279-284
[28] Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Tarihi*, Ankara, 1988 II, s. 425
[29] Kırca, Celal, *Kur'an'a Yönelişler*, İstanbul, tsz, s. 214

güttüğünü vurgularlar. Onun bu tutumu temelde "egzistansiyel" veya "imani" bir amaca matuftur. [30]

Kur'an insanın enfûs ve afak'ta olup bitenlere bakmasını, onları gözlemlemesini ve üzerinde düşünmesini, onları anlamasını ve bunlardan dersler ve ibretler çıkararak hayatına bir anlam ve düzen vermesini şiddetle vurgular. Çünkü ilahi hidayetin amacı, Allah'ın varlığı, sıfatları ve Allah-beşer arasındaki karşılıklı ilişki açısından, insanlara bir gerçeklik görüşü vermektir. Bu yüzden vahyin, dünyanın başlangıcı veya sonu ile ilgili bilimsel (fizik) bir teori getirdiğini sanmak, veya insanın ana rahminde geçirdiği evrelerden[31] çiçeklerin aşılanmasından[32] bahsettiği ayetlerde insanların bilgi sahibi olmasını amaçladığını düşünmek vahyin amacını saptırmak olur. Dolayısıyla ilahi mesajda fizik alemle ilgili, detaylı ilke ve prensibleri aramak yanlış olur.[33] Bu temel amaca rağmen, Kur'an'ı bir bütün olarak incelediğimizde, onda doğrudan doğruya veya dolaylı olarak bilimsel olgulara işaret eden 750 ye yakın ayet olduğu gibi bunları ortaya çıkarmayı hararetli bir biçimde teşvik ve tavsiye eden ayetler de vardır. Bu ayetler hem sıradan insanlara hem de bilimsel araştırma yapan bilim adamlarına hitap etmektedir. İşte Kur'an'da yer alan ve tecrübî ilim dallarını ilgilendiren ayetlerin ilgili olduğu bilim dallarının verileriyle açıklanması, bazı Kur'an araştırmacıları tarafından genel bir niteleme ile *"ilmî tefsir"* olarak adlandırılmıştır.[34]

3. KUR'AN'A BİLİMSEL YÖNELİŞ ve İLMİ TEFSİR HAREKETİ

İlmî tefsirin ne olduğu konusunda son dönemlerde yapılan en kapsamlı tanımın Mısırlı alim Emin el-Hûli'ye (v.1967) ait olduğu kabul edilmektedir. O ilmi tefsiri *"Kur'an ifadelerinde ilmi/bilimsel ve teknik terimleri okuyan, tüm bilimleri ve felsefi görüşleri Kur'an'dan çıkarmaya çalışan tefsir türü"* şeklinde tanımlar.[35]

İlmî tefsire taraftar olan Tantavî Cevheri (v. 1940) bizzat Allah'ın kudret eliyle yapıp meydana getirdiği kainat kitabı ile semavi kitap dediğimiz ilahî kelâm olan

---

[30] Aydın, Mehmet S., a.g.e. s. 290
[31] Mu'minûn Suresi, 23/ 13-14; Hac Suresi, 22/ 5
[32] Hicr Suresi, 15/ 22
[33] Zeyveli, Hikmet, "Kur'an Dilinin Özellikleri" *2. Kur'an Sempozyumu*, Ankara, 1996, s. 108-109
[34] Bucaille,Maurice, *Müsbet İlim Yönünden Tevrat, İnciller ve Kur'an*, (trc: Mehmet Ali Sönmez) Ankara, 1984 s. 196
[35] el-Hûli, Emin, *Kur'an Tefsirinde Yeni Bir Metod*, (trc: Mehmet Güngör), İstanbul, 1995 s. 41

Kur'an'ın birbirleriyle mutabık olduğunu ve aralarında bir çatışmanın bulunmadığını belirtmektedir. [36]

Gerek tabii gerekse dini ilimler alanında olsun, İslam dünyasının en parlak döneminde yaşayan Gazzâlî'nin Kur'an'ın niteliği ve muhtevasına dair tutumu, onun içerdiği ilimlere dair anlayışı, çağdaş araştırmacıların kendisini ilmî/bilimsel tefsir hareketinin öncüsü olarak kabul etmelerine yol açmıştır.[37]

Gazzâlî'nin düşünce sisteminde Kur'an, insanlara ışık tutma ve doğru yolu gösterme amacıyla ilâhî alandan insânî alana inzal edilmiş ilâhî bir nur ve bilgi kaynağıdır. Kur'an, çevresini daha net ve berrak bir şekilde görmesini sağlamak için insan aklına ve idrakine rehberlik eden bir ışıldak ve ışık kaynağı olması hasebiyle, hem şer'î ilimlerin hem de tabiî ve insanî bilimlerin essaslarına değinen bir rehberdir. Kur'an'dan hareketle insana ve tabiata doğru bilişsel bir yolculuk yapılabileceği gibi, insan ve tabiat alanındaki keşiflerden hareketle de Kur'an'a doğru tefsiri ve bilişsel bir yolculuk da mümkündür. İlmî tefsirin algılanışı bağlamında bakıldığında bu ikinci yolun Gazzâlî'nin düşünce sisteminde daha belirgin ve baskın bir özellik olarak algılandığı söylenebilir. Hülasa Kur'an, kelâm-ı ilâhî, evren ise fiili ilahidir. Biri kavlî diğeri kevnî ayettir. Kur'an da Allah'ın zat, sıfat, ve fiillerine dair işaretler ve bilgiler içeren bir kelâmdır.[38]

Gazzâlî'den sonra Kur'an'a bilimsel yönelişi eldeki mevcut verilere göre ilk tefsire uygulayan ise Fahreddin er-Râzî olmuştur. Ondan sonra ise Celaleddin es-Suyûtî'yi görmekteyiz. Kur'an'a bilimsel yöneliş, şüphesiz hiçbir zaman durmamıştır. Zira Kur'an'ın mevcut yapısı ve uslubu buna aslında izin vermemektedir. 17. yüzyılda yetişen Katip Çelebi, Erzurumlu İbrahim Hakkı gibi isimler de bilimsel açıdan Kur'an'a yönelenler arasındadır. Bu çalışmalar sayesinde düşünürlerimiz ve yazarlarımız yeni bir anlayışla İslam'a yaklaşma ihtiyacı duymuşlar ve bilim adamlarımız da Kur'an'a bilimsel açıdan yaklaşmak ihtiyacı hissetmişlerdir. Bu çerçevede Gazi Ahmet Muhtar Paşa(v. 1337/1918) *"Serairu'l-Kur'an"*adlı eserini yazmıştır. 20. yüzyılın ilk yarısında

---

[36] Cevheri, Tantavi, *el-Cevahir fi Tefsiri'l-Kur'an*, Kahire, 1350 c.I s.14
[37] Okumuş,Mesut, *Kur'an'ın Çok Boyutlu Okunuşu İmam Gazzali Örneği,* Ankara, 2006*, s.250*
[38] Okumuş, Mesut, a.g.e. s:253

ise hemen hemen her İslâm alimi Kur'an'a bilimsel açıdan yaklaşma ihtiyacı hissetmiş, az veya çok Kur'an'ın bu yönüyle meşgul olmuştur. [39]

İlmi gelişmelerin artması nedeniyle Kur'an'a bu yönelişi bütünüyle benimseyenler yanında kısmen benimseyenler, şartlı benimseyenler ve hatta karşı olanlar bile bu akımdan kendilerini kurtaramamışlardır. Karşı olduğunu açıkça ifade etmesine rağmen Seyyid Kutup(v. 1386/1966) gibi bazı alimler ilmi ayetlere bilimsel açıdan yaklaşıp yorum yapma ihtiyacı hissetmiştir.

Çağımız müfessirlerinden Elmalılı Hamdi Yazır (v. 1361/1942) ise tefsirinde bütün yönelişlere meylederek Kur'an ayetlerini yorumlamaya çalışmış ve ilmî tefsire de büyük önem vermiştir.

Her fikir hareketi gibi ilmi tefsir hareketini de tenkit edenler olmuştur. Bunların başında Muhammed Arkun, Atıf Ahmet, Reşid Rıza, Seyyid Kutup gibi alimler vardır. Bu alimlerin tenkit noktaları şunlardır.

a) Din ayrı ilim ayrıdır. Sahaları birbirinden farklıdır. Kur'an bir ilimler kitabı değildir.

b) Pozitif ilimlerin elde ettikleri sonuçlar her zaman kesin ve sürekli değildir. Zamanla gelişmeye ve değişmeye müsaittir. Kur'an ise net ve kesindir. Zamanla gelişen ve değişen bir bilgi ile kesin olan ve değişmeyen gerçekleri nasıl izah edebiliriz? İlmin gelişmesi ile yorumun da değişmesi gerekir. Bu ise imana zarar vermez mi?[40]

Bu tutum genel olarak Kur'an'ın muhtevasını insan ile Allah arasındaki ilişkiye tahsis etmek ve insan ile eşya arasındaki ilişkiyi dinle ilgili görmemekten kaynaklanmaktadır. Eşyayı ve olaylar daha iyi anlamak için konu ve metod ayrımı yapmak ilimler için sözkonusu olsa da, Kur'an'ın insanla Allah, insanla insan ve insanla eşya arasındaki ilişkiye ait muhtevasında böyle bir ayrım bulunmamaktadır.[41]

---

[39] geniş bilgi için bkz: Kırca,Celal, *Kur'an ve Bilim*, İstanbul, 1996 s. 58
[40] Kırca, Celal, *Kur'an ve Bilim*, s. 52
[41] Kırca, Celal, a.g.e. s. 53

BİRİNCİ BÖLÜM:

KURAN'IN İÇERDİĞİ KONULARA GENEL BAKIŞ

1. İTİKADİ ESASLAR

Hz. Adem'den bu yana Allah Teala'nın insanlara gönderdiği din üç sac ayağı üzerine oturur. İlk peygamberden sonuncusu olan Hz. Muhammed'e kadar her peygambere gönderilen dinde iman, amel ve ahlâk esasları değişmemiştir. Bir dinin olmazsa olmazı olan itikadî esaslar da Kur'an'da çeşitli ifadelerle yer almıştır.

"Asıl iyi olan kimse Allah'a, ahiret gününe, meleklere, kitaba, peygamberlere inanandır…"[42]

"Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini, ve ahiret gününü inkâr ederse, şüphesiz derin bir sapıklığa sapmıştır."[43] mealindeki ayetlerde iman esasları Allah'a, meleklere, kitaplara, peygamberlere, ve ahiret gününe iman olmak üzere beş ilkede toplanmış, kader bunlar arasında zikredilmemiştir.

Bu iman esaslarından Allah'a iman ile kader ve kazaya iman konularında, vahiyle birlikte aklî-mantıkî açıklama ve ispatlar yapılabileceği, his ve tecrübeye dayalı bilgilerden yararlanılabileceği kabul edilmiş ise de, ahirete iman ve meleklere iman konularında bu mümkün görülmemiş, bu hususlarda sadece vahyin verdiği bilgilere güvenilebileceği belirtilmiştir.

Kur'an-ı Kerim'de Allah Teala'dan bahseden ayetlerin çoğu, onun sıfatlarını mevzu edinmiştir. Bu ayetlerde bilhassa tevhid üzerinde durularak Allah'ın şeriki ve benzeri olmadığı ifade edilir. Ayetlerin bir çoğu da insanda mesuliyet şuuru uyandıran ahirete dairdir.

Denebilir ki Allah'ın varlığı mevzuu, Kur'an'da insan için bilinmesi tabii, yani zaruri ve bedihi bir hadise kabul edilmiştir. Çünkü selim bir fıtrat ile yaratılan insan normal olarak Yaratanını bilir. Buna ancak gaflet, kibir ve inat gibi arızi bazı haller mani olabilir. Şu da bir gerçek ki Kur'an ister inansın ister inanmasın her ferdin büyük

---

[42] Bakara Suresi, 2/ 177
[43] Nisa Suresi, 4/ 136

bir felaketle, dayanılmaz bir acıyla karşılaştığında, yani insan kibir, inat ve gafletten sıyrılıp asli yaratılışıyla baş başa kalınca sadece Allah'a yalvarır ondan kurtuluş ister. [44]

Allah'ın varlığı mevzuu selim fıtrata bağlandığı için Kur'an'ın konuyla ilgili ayetleri genellikle soru şeklinde, yahut hayret bildiren uyarı ve kınama niteliğinde ifadeler taşır.[45] Kur'an-ı Kerim O'nun, alemin yaratıcısı ve devam ettiricisi olduğunu ifade ederken bir bakıma apaçık, bir bakıma gizli olduğunu da söylemiştir.[46]

Allah'ın varlığı ile ilgili olarak kabul edilebilecek bir ayette[47] O'nun hak olduğunu ispat eden belgelerin hem dış dünyada hem de insanın kendi içinde bulunduğu ifade edilir. Bu ayetin ışığı altında ikiye ayırabileceğimiz ispat ayetlerinin ilk grubuna girenler insanın fizyolojik ve psikolojik yapısını konu edinir. İkinci gruba girenler de mükemmel bir düzen içinde yer alan dünyanın hayat taşıması ve insanın barınması için elverişli olması, canlılar için çok önemli olan su ve ateş gibi unsurları bulundurması, bitkileri ve hayvanlarıyla insanı beslemesi, dünyanın etrafını saran atmosfer, diğer gezegenlerin sahip olduğufevkalade düzen ve ahenk gibi konuları işleyerek bütün bunların gören göz, düşünen akıl ve ibret alan gönüller için Allah'ın varlığı ve birliğinin belgeleri olduğunu ifade eder.[48]

Kur'an Allah'ın varlığının benimsenmesini selim fıtratın gereği saydığı gibi O'nun birliğini de aynı mahiyette kabul etmiştir. Allah'ın birliğinden bahseden ve çoğu Mekke'de nazil olan ayetler, doğrudan tevhidi telkin edenler ve şirki reddedenler olmak üzere iki grup halinde incelenebilir.

Kur'an-ı Kerim'de yüzden fazla terim ve deyim kullanılarak ahiret akidesi işlenmekte konuyla ilgili ayetler hem mekkî hem de medenî surelerde sık sık tekrarlanmaktadır. Birçok surede kainatın, özellikle insanın yaratılışından, evrenin idare edilişinden ve hayatın akışından bahseden ayetlerle ahiret hayatını tasvir eden ayetler yan yana verilmiştir.

---

[44] Enam Suresi, 6/ 40-41
[45] Müminun Suresi, 23/ 84-89; Neml Suresi, 27/ 59-64
[46] Hadid Suresi, 57/3
[47] Fussilet Suresi, 41/53
[48] Topaloğlu, Bekir, "*Allah" DİA*, c. II s. 475

Kur’an’ın tasvirine göre dünya hayatı bir oyun, eğlence bir süs ve öğünüştür. Netice olarak o geçici bir faydalanış ve aldanış vesilesidir. Asıl hayat ahiret hayatıdır. Huzur ve sükun sadece ölümsüz alemdedir. Bu bir ayette şöyle anlatılmaktadır:

“Eğer akıllarını kullansalardı bu dünya hayatının geçici bir zevk ve eğlenceden başka bir şey olmadığını bilirlerdi; Oysa sonraki hayat, tek (gerçek) hayattır. Keşke bunu bilselerdi.”[49]

“Ey kavmim! Bu dünya hayatı gelip geçici bir eğlenceden başka bir şey değildir. Halbuki öteki dünya kalıcı bir yurttur.”[50] Kur’an-ı Kerim’in ahireti ispat metodu “Nerden geldim nereye gidiyorum?” sorusuna tatminkar bir cevap bulmaya dayanır. Düşünen her insanın sorduğu bu soruya mutlak kudrete sahip bir yaratıcı cevabını veren ve inanan insan sorunun ikinci kısmında da aynı düşünce tarzını devam ettirerek öbür alemin ölümsüzlüğünü kolaylıkla benimser. Bundan dolayı Allah’a iman ile ahirete iman Kur’an’da sık sık ve birlikte zikredilerek bunun ne kadar önemli bir ilke olduğuna dikkat çekilmiştir. Bununla beraber ahireti inkâr edenlerin Allah’ı inkâr durumuna düştükleri de ifade edilir. Nitekim Rad suresi 5. ayette bu konu şöyle anlatılmaktadır:

“Allah’ın yarattığı harikalara şaşıyorsan inkârcıların şu sözlerine de şaş: Nasıl yani! Biz toza toprağa karıştıktan sonra bir kez daha mı yaratılacağız? İşte bunlar Rablerini inkara kalkışan kimselerdir.”

2. AMELÎ ESASLAR

Kur’an Allah’a iman esaslarını açıkladıktan sonra insanın görevinin Alalh’a kulluk olduğunu belirtmiştir. Bir ayette Allah Teala “*Ben insanları ve cinleri yalnızca bana ibadet etsinler diye yarattım*” buyurmuştur. Bu da gösteriyor ki Allah’a imanın ikinci basamağı olarak amel gelmektedir.

---

[49] Ankebut Suresi, 29/ 64
[50] Mümin Suresi, 40/ 39

Abede kökünden gelen ibadet kelimesi itaat etmek, tapmak boyun eğmek ve kulluk etmek mânalarına gelmektedir. Kur'an'a göre bütün kâinat âbiddir. Allah'a boyun eğmiştir ona itaat etmektedir.

Kur'an ibadetlerin alanını oldukça geniş tutmuştur. Ona göre Allah'ın rızasını kazandıracak her hareket, davranış, duyuş ve düşünce başlı başına bir ibadettir. Felakete uğramış bir insanın yardımına koşmak, bir fakirin elinden tutmak, ilim öğretmek vs. hep ibadet ve amel kavramının içine dahil edilmiştir. Ancak bütün bunların yanında belli zaman ve mekanla kayıtlı, belirli şekil ve fiillerden ibaret ve nasıl yapılacakları kesinleşmiş bir sistematik ibadetler bütününü de müminlere sunmuştur. Bunlar namaz, oruç, zekât ve hac olarak zikredilebilir. İnsan bu ibadetler sayesinde Allah'a olan saygısını diri tutarak nefsini kötülüklerden uzaklaştırır.

Meselâ bunlardan namaz Kur'an'da pek çok yerde geçmektedir. Bunlardan 27 si zekât kavramıyla birlikte yer almaktadır. Namaz ibadeti bütün Müslümanlara farz kılınmış bir ibadettir. Farziyeti Kur'an'da şu ayetlerle tesbit edilmiştir.

"Şüphesiz namaz müminler üzerine vakitleri belirlenmiş kutsal bir yükümlülüktür."[51] *"Ve beni anmak için namaz kıl"*[52]

Kur'an bu ve benzeri ayetlerde namaz emrini mutlak yani vakit belirtmeden zikrederken bazı ayetlerde namaz vakitlerine işaret yoluyla yer vermektedir. Mesela bir ayette "*gündüzün iki ucunda ve gecenin ilk saatlerinde namaz kıl"*[53]bir başka ayette de *"Ey Muhamme! Onların dediklerine sabret; güneşin doğmasından önce ve batmasından önce Rabbini tesbih et, gece saatleri ve gündüzün iki ucunda da tesbih et ki sen Allah'tan hoşnut olasın"*[54]

Kur'anın namaz kadar önem verdiğini belirtmek için 26 ayette namaz ile beraber zikrettiği zekat, mali bir ibadettir. Kur'an-ı Kerim'e göre fakir ve yoksul olan zenginlerin mallarında hakları vardır.[55] Bu yüzden belli bir nisapta mala sahip olan

[51] Nisa Suresi, 4/ 103
[52] Taha Suresi, 20/14
[53] Hud Suresi, 11/ 114
[54] Taha Suresi, 20/ 130
[55] Zariyat Suresi, 51/ 19; Mearic Suresi, 51/ 19

müminler mallarının kırkta birini fakirlere vermek zorundadırlar. Kur'an bunun yapılmasını muhsin ve müttaki kulların birer vasfı olarak ifade eder. [56]

Kur'an'daki sistematik ibadetlerden sayabileceğimiz bir başka ibadette oruçtur. Oruç bedenî bir ibadettir. Diğer ibadetlerden farklı olarak ne bir söz ne de bir fiil içermez. Oruç ibadeti dinen farz kategorisinde telakki edilmiştir. Bunun delili şu ayettir.

"*Ey iman edenler! Oruç sizden öncekilere farz kılındığı gibi, Allah'a karşı gelmekten sakınasınız diye size de farz kılındı.*"[57]

İslamın beş şartından bir diğeri olan hac ise *"...yoluna gücü yetenlerin o evi haccetmesi, Allah'ın bir hakkıdır..."*[58] ayeti ile farz kılınmıştır. Bu ibadet insanın ömründe bir defa yapmasıyla yerine getirilmiş olmaktadır. Hac İslâm'ın getirmiş olduğu yüksek insanî değerlerin müslümanı eğiten amelî bir tatbikatıdır Bilindiği gibi İslâm eşitlik birlik ve barıştan söz eder. İşte bu prensibler o kutsal mekânda uygulanır.

Sistematik ibadetleri kısaca ele aldıktan sonra belirtelim ki esasen ibadetler öz ve amacı bakımından kulun yaratanı ve onun üstün kudreti karşısında aczini itiraf etmesi ve onunla iletişim kurması olduğundan neticede bireyin mutluluğuna, bireyin kendisini tanımasına, bunun devamında da toplumsal huzur ve barışın sağlanmasına hizmet eder.

3. TOPLUMSAL DÜZEN ESASLARI

İnsan sosyal bir varlıktır toplum denilen sosyal bir çevre içinde doğar ve topluluk içinde yaşar. Toplum içinde yaşayan insan, toplumla olduğu gibi toplum içerisindeki insanlarla da her an ilişki içindedir. İnsan toplum içinde yaşadığı sürece sosyal ilişkiden ötürü birtakım yükümlülükler de yüklenir. Sosyal ilişkilerin bir sonucu olan bu görev ve yükümlülükler toplumsal bir güce sahiptir. Yerine getirilmediği durumlarda toplumsal tepkiler meydana gelmektedir.

---

[56] Müminun Suresi, 23/ 1-4
[57] Bakara Suresi, 2/ 183
[58] Al-i İmran Suresi, 3/ 97

Toplumsal kuralları birkaç bölümde toplamak mümkündür. Bunlar din, ahlak, görgü ve hukuk kurallarıdır. Bunlardan din kuralları Allah tarafından konulmuş olan emir ve yasaklardan ibarettir. Allah ile kullar arasındaki dünyevî ve uhrevî ilişkileri düzenleyen kurallar bütünüdür. Bu kuralların içerdiği emir ve yasaklara uyulmadığı zaman öngörülen cezalar manevîdir.

Ahlak kurallarının toplumsal düzen kuralları içinde önemli bir yeri vardır. Din ve hukuk kuralları gibi insanın kendine ve diğer insanlara karşı ödevlerini gösterir. Ahlak kuralları insanların bazı davranışları devamlı olarak iyi bazılarını da devamlı olarak fena görmelerinden doğmuş bir görüş tarzıdır.

Toplumsal düzen kuralarının önemli bir kısmını da görgü kuralları denilen birlikte yaşama sanatı oluşturur. Ahlak ilmi ve kurallarıyla da iç içe olan bu kurallar bireyin benliğine yerleşen iyi huydan ve iyiyi kötüden ayırıp onu iyiye yönlendiren melekelerden beslenir. Toplumsal düzen kurallarından hukuk kuralları ise doğrudan doğruya insanın dış ilişkilerini düzenlemektedir. [59]

3. 1. Hukuk Kuralları

Hukuk hak kelimesinin çoğuludur. Hukukun asıl amacı toplumsal yaşamı düzenlemektir. Kur'an her şeyden önce bir dinî ilkeler ve uyarılar kitabıdır. Bir hukuk metni değildir. Bununla birlikte Kur'an vahyinin Medine'de kurulan toplumun bazı hukukî ihtiyaçlarını karşılamayı da hedeflediği bir gerçektir. Buna bağlı olarak Kur'an'da yer alan hukuki düzenlemeler o günkü toplumsal yapıyı veri olarak kullanmıştır.[60]

Kur'an'ın öngördüğü kurallar toplumdaki bireylerin birbirleriyle olan münasebetleri başta olmak üzere, bütün bir toplumun menfaatini koruma gibi evrensel bir maksada yöneliktir. Kuralı koymak kadar konulan kuralın işlerlik kazanmasını da sağlamak gereklidir. Bu münasebetle onların ihlali durumunda faillerin çeşitli şekillerde cezalandırılması gerekir. İşte tamamen bu sebepten dolayı Kur'an insanın hayat hakkına çok saygın bir yer vererek, bir ferdin taammüden öldürülmesini ve müessir fiilleri

---

[59] Bilgi, Necip, *Hukuk Başlangıcı*, Ankara-1986, s. 22
[60] Özsoy, Ömer-Güler, İlhami, *Konularına Göre Kur'an*, Ankara, 1999 s. 487

misliyle cezalandırmış, aynı zamanda toplumun nesil yönünden dejenerasyonunu korumak için zinayı, eşcinselliği, zina iftirasını, hırsızlığı haram saymış ve bunlara uygun cezalar öngörmüştür. İslam hukukunda had kavramıyla ifade edilen bu tür cezalar kamuya karşı işlenen cezalardır.

Bu cezalardan adam öldürmeyi ve zinayı örnek verecek olursak mesela; insan hayatının korunmasını öncelikli değer kabul ettiği için haksız yere adam öldürmeyi, müessir fiilleri yani kasten yaralamayı ağır bir suç sayarak haram kılmış ve bir insanı kasten öldüren kimsenin bütün insanları öldürmüş olacağını ilan etmiştir. Bu konudaki söylemleri şöyledir:

"Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymayın"[61] *"Kim bir mümini bile bile öldürürse, onun cezası içinde temelli kalacağı cehennemdir. Allah ona öfkelenmiş, onu lanetlemiş ve ona büyük bir azap hazırlamıştır."*[62]

Suça karşılık kısas cezasını uygun gören Kur'an şöyle buyurmaktadır "*Ey inananlar! Öldürülenler hakkında size kısas farz kılındı"*[63] *"Ey akıl sahipleri! Kısasta sizin için hayat vardır Umulur ki saygılı olursunuz"*[64]

Toplumun haklarının korunmasında dengenin kurulması, toplumun genel ahlak esaslarının ve kamu düzeninin sağlanması için Kur'an'ın yasakladığı fiilerden biri de zinadır. Bu eylemi insan fıtratına aykırı bulan Kur'an, onun önlenmesi için bir takım tedbirler almış ve cezalar öngörmüştür.

Kur'an öncelikle *"Zinaya yaklaşmayın, zira o bir hayasızlıktır ve çok kötü bir yoldur"*[65] buyurarak hem zinanın apaçık bir çirkinlik olduğunu belirtmiş hem de "Z*ina eden erkek, zina eden veya müşrik olan bir kadından başkasıyla evlenemez, zina eden kadınla da ancak zina eden veya müşrik olan bir erkek evlenebilir."* buyurarak böylesi bir fiili işleyen kimselerin evlilik statülerine yepyeni bir boyut kazandırılmıştır. Bunun

---

[61] İsra Suresi, 17/33
[62] Nisa Suresi, 4/ 93
[63] Bakara Suresi 2/ 178
[64] Bakara Suresi, 2/ 179
[65] İsra Suresi, 17/ 32

yanında zina eden kişi erkek olsun kadın osun eğer bekar ise celde cezasına çarptırılır. [66]

3. 2. Ahlâk Kuralları

Kur'an cahiliye ahlakına karşılık savaş açarak onu rekabet ve küçümseme duygusuyla geçici hazlara düşkünlüğün doğurduğu kaba ve hoyrat gelenekleri yerle bir etmiş ve onun yerine Allah'ın bütün yaratıklarına karşı merhametli olmak, beşeri ilişkilerde dürüstlük ve güvenilirlik, karşılıksız sevgi ve fedakarlık, samimiyet ve iyi niyetli hareket etmek gibi insan olmanın onuruna yakışan erdemleri yerleştirmiştir.[67]

Kur'an bütün bu faziletleri insanı ahlâkî bakımdan olgunluğa ulaştırmak için öngörmüştür. Çünkü ona göre insanda hem ahlâkî doğruları ayırtedebilecek güç hem de bu gücü engelleyecek heva ve şehvetler vardır.[68] İnsanın dünyada denenmeye tabi tutulmasının anlamı da esasen onun bu içgüdü ve zaaflarla donatılmış olmasından kaynaklanır.[69] İslam ahlakının gayesi insanın bu zaaflarını yenerek olumlu kabiliyetlerini en üst seviyeye çıkararak onu olgun bir dereceye yükseltmektir.

Bu hedefi gerçekleştirirken İslam, öncelikle insanın Allah'a karşı ahlaki davranışlarının içeriğini, burada asıl olanın doğru bir inanç ve temiz bir yaşayışla Allah'ı sevmek ve onun rızasına ulaşmak olduğunu belirtmiştir. Arkasından da yaratıkları sevip onlara karşı şefkatli hareket etmenin gereği üzerinde durarak, insanın toplumun diğer fertleriyle olan münasebetlerindeki ahlâkî tutum ve davranışların niteliklerini beyan etmektedir.

İnsanın Allah'a karşı olan ahlâkî davranışlarının başında iman gelmektedir. Bunun yanında Allah'a karşı getirmekle yükümlü olduğu bazı ahlâkî davranışları da takva, zikir, şükür, tevekkül olarak örneklendirebileceğimiz gibi çevresine karşı ahlaki davranışlarını da doğruluk-dürüstlük, adaletli olmak, emanete riayet etmek, marufu emredip münkerden sakındırmak, infak etmek, şeklinde örneklendirebiliriz.

[66] Nur Suresi, 24/2
[67] Çağrıcı, Mustafa, "Ahlak" *DİA*, c. II s.1
[68] Furkan Suresi, 25/ 43; Casiye Suresi, 45/ 23
[69] Şems Suresi, 91/ 9-10

İKİNCİ BÖLÜM:

KOZMOLOJİK AYETLERİN ALLAH'IN VARLIĞINA DELALETİ

1. KÂİNAT

1. 1. Kâinatın Yaratılışı ve Genişlemesi

Pozitif ilim metodu ile incelenmesi mümkün olmayan konuların başında kainatın yaratılışı meselesi gelir. Bu konuyu deney metodu ile incelemek çok zor olmakla birlikte, ilim adamlarının daima merakını çekmiş ve çözülmesi gereken bir problem olarak zihinleri meşgul etmeye devam etmiştir. Bu mesele bilim, felsefe ve dinle meşgul olanlar yanında her kesimden insanı şu ya da bu şekilde ilgilendirmiş ve etkilemiştir. Konuya ilgi duyan insanlardan bazıları meseleyi bilimsel açıdan, bazıları da felsefi açıdan ele alırken, bazı din bilginleri ve teologlar bağlı bulundukları dinin bu konudaki açıklamalarını yeterli bularak konu hakkında fazla ve ileri düzeyde düşünme, sorgulama ve araştırma gereği duymamışlardır.

Hemen hemen bütün astro-fizik alimleri tabiat kanunlarından ve bu kanunların neticelerinden elde ettikleri bilgilerle, kainatın yaratılışı konusunda kendi kanaat ve görüşlerini açıklamışlar ve bir takım ilmî nazariye ve teoriler ortaya koymuşlardır. Bunlar arasında Descartes, Kant, Buffon, Laplace, George Gamow, Fred Hoyle ve Velyaminov'un görüş ve nazariyeleri en fazla dikkati çeken hipotezler olmuştur. Bu nazariyelerin bazısı daha doğmadan ölmüş, bazısı ise canlılığını günümüze kadar korumuştur.

Kainatın teşekkülü hakkında en çok kabul gören ve bir anlamda müsbet ilimler tarafından da onaylanan nazariyeler ile Kur'an'ın beyan ettiği hususlar arasında benzer yaklaşımların bulunduğunu görmek bizi mutlu etmektedir. Bu bilim adamları içinde hipotezleri Kur'an'a en yakın olanlardan biri Gamow'dur. O, *Kâinâtın Yaratılışı* adlı kitabında konuyla ilgili şu bilgileri verir:

"Mekânda önce gazlardan müteşekkil çok büyük bulutlar vardı. Bu bulutlar sabit olmadıkları için dönmeye devam ettiler ve câzibe kuvvetinin etkisiyle parçalandılar. Her parçada yine câzibenin etkisiyle yoğunlaşarak sıkışmaya başladı. Böylece sıkışan ve dönen cisimler küreye yakın şekiller aldılar. Söz konusu yoğunlaşmanın artmasıyla kütlenin içerisindeki sıcaklık da artarak, merkezdeki hidrojen

helyuma dönüştü ve ısı yaymaya başladı. İşte bu bölünen ve parçalanan gaz kütleleri galaksileri, yıldızları ve güneş sistemini meydana getirmiş oldu."[70]

XX. yüzyılın ilk yarısında evrenin oluşumuyla ilgili birbirine zıt iki evren teorisi ileri sürülmüştür. Bunlardan birisi **durgun durum** teorisi, diğeri ise **büyük patlama** teorisidir.

Büyük patlama teorisine göre evren yaklaşık 15-20 milyar yıl önce sonsuz yoğunluk ve hacimde ve son derece sıcak bir ateş topu şeklindeki maddenin büyük bir hızla patlaması sonucu var olmuştur. Evren, patlamadan sonra uzun bir zaman dilimi içinde ve çok karmaşık süreçlerden geçtikten sonra, yıldızları, gezegenleri ve galaksileriyle, bir anlamda tüm birimleriyle oluşumunu tamamlamıştır. Bu teorinin en önemli bilimsel ve gözlemsel dayanaklarından birisi, evrenin genişlemesi; diğeri de kozmik radyasyonun keşfidir. Evrenin genişlemekte olduğu ilk kez Amerikalı gökbilimci Edwin Hubble tarafından gözlemlenmiştir. Buna göre evrendeki galaksiler, aralarındaki uzaklığın karesiyle doğru orantılı bir hızla birbirlerinden uzaklaşmaktadır.[71] Büyük patlamadan sonraki süreçte evrendeki bütün fiziksel dengeler insan yaşamı için çok hassas bir şekilde düzenlenmiştir. Bu hassas dengelere patlamanın hızından bahsederek başlarsak şunları söyleyebiliriz:

Eğer big bang çok hızlı bir patlama olsaydı, evrendeki madde çok hızlı bir şekilde uzaya dağılır ve hem yıldızlar hem de galaksiler oluşmazdı. Eğer bu patlama daha yavaş olsaydı, bu sefer kütle çekiminin etkisiyle madde hemen kapanacak ve hem yıldızlar hem de galaksiler var olmayacaktı. Evrenin hemen çökmemesi ve maddenin gök cisimlerini oluşturmadan dağılmaması için big bang patlamasının bu kritik hızın oluşmasının olasılığı, bazı bilim adamlarının benzetmesine göre, bir kurşun kalemin havaya atıldığında ucunun üstünde durması olasılığı kadar bile değildir.[72] Dolayısıyla burada akla şu soru gelmektedir: Bu hızın, İlim sahibi bir yaratıcı olmadan ayarlanabilmesi mümkün mü, böyle bir oluşum tesadüfe bırakılabilir mi?

---

[70] Gamow, George, *Kâinatın Yaratılışı,* (trc. Toygar Akman), Ankara, 1961, s.28.
[71] Efil, Şahin, "Büyük Patlama Kozmolojisinin Teistik Yorumu Üzerine", *EKEV Akademi Dergisi,* sayı:18 yıl-2004 s. 37
[72] Taslaman, Caner, *Big Bang ve Tanrı*, İstanbul, 2003 s. 98-99

Big Bang başlangıcındaki patlamanın şiddeti, evrenin genişleme hızını belirler. Bu genişleme biraz daha yavaş olsaydı bütün madde çekim gücüyle yeniden kapanacaktı ve evren oluşamayacaktı. Eğer genişleme daha şiddetli olsaydı evrenin maddesi tamamen dağılacak ve hemen Büyük Donma (Big Chill) sürecine girilecek ve evren artık oluşamayacaktı. Bütün bunlardan anlaşılıyor ki, evrenin genişleme hızı inanılmayacak kadar hassas bir şekilde tasarlanmıştır. Big Bang, rastgele bir patlama değil, bilinçli bir şekilde bir amaca göre (teleolojik) tasarlanmış, çok iyi hesaplanmış ve gerçekleştirilmiş bir patlamadır.

Evrenin başlangıç anının düşük entropili olarak başlatılması ve böylece galaksi sistemlerinin, yıldızların ve canlılığın ortaya çıkmasına olanak verilmiş olması da çok önemlidir. Evrenin her aşamasında kritik değerler gözetilmiş ve bu, canlılığın ileride ortaya çıkmasının sebebi olmuştur. Atom-altı dünyada ortaya çıkan parçacık ve karşı parçacıkların oranında, atomun içindeki nükleer kuvvetin ve elektromanyetik kuvvetin değerinde, protonların ve elektronların birbirlerine göre oranlarında hep bu kritik değerler gözetilmiştir. Tüm bu kritik değerlerin sağlanması ise ancak Big Bang başlangıcındaki tasarım ve ayarlamayla mümkündür. Big Bang'in sunduğu bu delillerin bir çoğunu olasılık hesapları çerçevesinde matematiksel olarak ifade etmek mümkündür.[73]

Yaratılış konusunda Kur'an-ı Kerim'de arzın, semaların, ve ikisi arasında kalan şeylerin, Allah'ın varlığına delil olmak üzere yaratıldığı bildirilmektedir. Kur'an'da yaratılışa işaret eden ayetler, insanı düşünmeye ve âlemi doğru bir şekilde müşahede etmeye davet etmektedir. Kur'an'da âlemin yaratılışı sadece belli bir yerde tek bir metin olarak verilmiş değildir. Bu ayetler Kur'an'ın her tarafına serpiştirilmiş ve her biri ayrı işaretlerle bize âlemin yaratılışını ve yaratılış devrelerini sunmaktadır.

Evrenin temel oluşum sürecini meydana getiren olayların kısa bir sentezini, Kur'an iki âyetle bildirir:

---

[73] Taslaman, Caner, a.g.e. s. 159

"Sonra (Allah) bir duman halinde olan göğe doğruldu da ona ve yere dedi ki "isteyerek veya istemeyerek gelin", ikisi de "isteyerek geldik" dediler. "[74]

"Kâfirler görmezler mi ki gerçekten de göklerle yer birdi de biz onları ayırdık ve her şeyi su ile canlı kıldık? Hâlâ mı inanmazlar?"[75]

Âlemin yaratılışı konusunda hareket noktamızı Fussilet suresi'ndeki ayet olarak belirlersek şunları söyleyebiliriz: Bu ayette alemin varlık haline geldiği ilk durum anlatılmaktadır. Allah'ın yaratmak üzere yöneldiği semanın duman halinde olduğu bildirilerek arz ve semaların, daha sonra bu maddeden yaratılışa davet edildikleri ifade edilmektedir. Bu ayetle Enbiya Suresindeki ayeti beraber değerlendirecek olursak, kainatın yaratılış seyrini şu şekilde değerlendirebiliriz: Kainatın ilk hali gökleri ve yeri içine alacak şekilde yoğunlaşmış olan "duhan" (duman) halidir. Bugünkü modern bilimin tabiriyle gaz zerrecikleri olarak ifade edebileceğimiz "duhan" kelimesini Maurice Bucaille şöyle açıklar:

İçerisinde çok küçük tanecikler bulunan bir gaz kütlesinin varlığı doğrulanmaktadır. Gaz kütlesi diyoruz çünkü, duman (Arapça **duhân**) kelimesini bu şekilde yorumlamak icap eder. Duman genel olarak gaz halinde bir madde ile, havada az çok sabit bir biçimde duran küçük taneciklerden oluşur. Maddesi katı, hattâ sıvı halde bulunabilen bu tanecikler az çok yüksek derecede bir ısıya sahip olabilirler.[76]

Enbiya suresindeki "ratk" ve "fatk" kelimeleri ise bu yaratılışın muhtevasını belirlemektedir. Bucaille bu konuda bize şu tespitlerini aktarmaktadır: Unsurları ilk önce birbirine bitişik (âyette **ratq)** olan bir kütlede, sonraları bir parçalanış sürecinin (âyette **fatq**) cereyan ettiği zikredilmiştir. Şu noktayı iyice belirtelim ki, Arapça **fatq**: yarma, sökme, ayırma; **ratq** ise: aynı cinsten bir bütün elde etmek için birtakım unsurları birleştirme, kaynaştırma veya birbirine dikme işidir.[77]

---

[74] Fussilet Suresi, 41/11
[75] Enbiyâ Suresi, 21/30
[76] Bucaille Maurice, *Müsbet İlimler Yönünden Tevrat, İnciller ve Kur'an* (trc: Mehmet Ali Sönmez) Ankara, 1984, s. 225
[77] Bucaille, *a.g.e.* s.226

Göklerle yerin bitişik iken sonradan ayrıldığını gösteren bazı ilmi hakikatler mevcuttur. Bunlardan biri, yerde bulunan elementlerden 67 tanesinin güneşte de bulunmasıdır. Yerdeki element sayısı 84'tür. Bu konudaki mevcut güçlüklerin üstesinden gelinirse, güneşteki yer elementi sayısını inceleyen âlimler, bu sayının daha da çoğalacağını görebileceklerdir.[78]

Bunlardan diğeri ise, yerin içindeki hararettir. Yerin merkezine doğru inildiğinde her 33 metrede bir yerin sıcaklığı 1 derece artmaktadır. Yerin merkezine doğru inildikçe sıcaklık daha da artmakta ve yerin merkezinde 100 dereceyi bulmaktadır

Durağan Durum modeli ise 1940'lı yıllarda Herman Bondi, Thomas Gold ve Fred Hoyle tarafından ortaya konmuştur. Bu yıllarda bilim adamları evrenin genişlediği hakkındaki bulgulara direnememektedir. Maddeyi ve evreni ezeli kabul eden ateistler ise bu sonuçtan oldukça rahatsız olmaktadırlar. Genişleyen evren değişmez olamazdı. Değişen sonsuzdan beri varolamazdı. Öyleyse başlangıcı olmalıydı. Devamı ise onları korkutuyordu. Big Bang teorisinde ortaya konulduğuna göre evren genişledikçe madde yoğunluğu azalmaktadır. Eğer evren ezeli olsaydı, azalan madde miktarı sebebiyle hiçbir yıldız oluşamazdı. Hoyle bu sorunu çözmek için sürekli madde artışı fikrini ortaya attı. Buna göre yapılan hesaplarda, her 10 milyar yılda evrenin metreküpünde iki hidrojen atomunun yaratılması gerekmektedir. Bu miktar küçük olmasına rağmen bu atomların nereden ve nasıl yaratılacağına cevap verilmemiştir.[79] Bu materyalist anlayışa göre, kâinatın başı ve sonu diye bir şey yoktur. Milyonlarca sene zarfında boşlukta dönmekte olan galaksiler arasından yenileri meydana gelmiştir. Bu teşekkül sonunda madde, hidrojen atomlarından var olmuştur. Uçan eski kehkeşanların yerine yenisi gelip yerleşmektedir. Sonsuza kadar bu devridaim sürecektir. Yok olup giden eski galaksilerin yerine yenisi teşekkül edecektir. Yıldızların arasındaki sahada bulunan maddeler, fasılasız yenilenip, tekrar teşekkül etmektedir.[80]

F. Hoyle'un bu materyalist anlayışı, G. Gamow'un yaratıcı ve tekâmülcü anlayışı ile reddedilmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi, Gamow'a göre, kâinatın şimdiki hali, devamlı bir tekâmülün eseridir. Gelişmeye devam eden ilk hareket ise,

---

[78] Afif, A. Tabara, *Ruhu'd-Dîni'l-İslâmî*, Beyrut, 1966, s.50
[79] Taslaman, Caner, a.g.e. s. 86
[80] A. Nevfel, *Allah ve Modern İlim*, (Trc: Akif Nuri Karcıoğlu,) İstanbul, 1972, s. 26.

birkaç milyar sene önce yekvücut bir halde bulunan maddede, yüksek bir basınçla başlamıştır. Gamow, bu görüşünü, kâinatın içinden alıp laboratuarlarda tahlil ettiği muhtelif maddelerin muhtemel yaşlarını inceleyerek ispatlamaya çalışır. Meselâ: Thorium ve adi Uranyum'un period denilen yarı hayat devirlerini inceleyerek yaşlarını tahmin etmek pekâla mümkündür. Yapılan ilmî incelemeler neticesinde anlaşılmıştır ki, bir maddenin kendi aslî miktarının yarısının parçalanması için ihtiyacı olan zaman, Throium ve adi Uranyum'da dört buçuk milyar senedir. Bu bilindiğine göre, bir maddenin atomlarının şekillenmesi için kaç milyar seneye ihtiyaç olduğunu bulmak zor değildir, U^{235} ile ifade edilen bir başka cins uranyumun hayat periyodu ise 0,9 milyar senedir. Ve bu duruma gelebilmesi için 7 periyot devir geçirmesi gerekir ki, bu aşağı yukarı altı milyar senedir.[81]

Kainatın bir başlangıcı olduğunu ortaya koyan diğer delilleri de şöyle sıralayabiliriz:

Güneşin yaşı, içinde bulunan hidrojenin transformasyonu (dönüşümü) ile ölçülmektedir. Çekirdek transformasyonu denilen bu işlemde bir hidrojen atomundan 2×10^{13} kalori serbest kalmaktadır. Güneş, her saniye 5×10^{28} atom parçalamakta ve 800 milyon ton hidrojen yakmaktadır. Güneşin hacminin %50'sini hidrojen teşkil eder.[82] Bu hidrojen miktarının bitip tükenmesi için 5×10^{10} sene geçmesi gerekir. Bu tahminlere göre güneşin yaşının yaklaşık 3 milyar sene olduğu sanılmaktadır.[83]

Termodinamiğin ikinci yasası olarak da anılan entropi yasası, bize evrenin bir başlangıcının olduğunu ve sonunun her an yaklaştığını, bunun fizik kuralları açısından kaçınılmaz olduğunu söyler. Buna sebep olan; ısının tek yönlü, geri çevrilmesi mümkün olmayan akışıdır. Örneğin bir odanın içinde sıcak su dolu bir kova bıraktığımızı düşünelim. Sıcak su kütlesindeki ısı enerjisi odaya yayılır, fakat hiçbir zaman için bu ısı akışı aksi yönde olmaz; bir kere ısı enerjisi odaya yayıldıktan sonra, bu ısı enerjisi dönüp de kovadaki suyu eski sıcaklığına getirmez. Kapalı bir sistemdeki enerji akışı tek yönlüdür ve bu akış tam bir denge noktasına ulaşıncaya kadar devam eder. Bu denge noktasına "termodinamik denge" denir ve bu durumda entropi en yüksek değerine

---

[81] G. Gamow, *Kâinatın Yaradılışı*, s.4.
[82] Sir James Jeans, *Etrafımızdaki Kâinat,* (trc: S.M. Uzdilek), İstanbul.1950, s. 95.
[83] S. J. Jeans, *a.g.e.*, s. 16.

kavuşur. Tersine çevrilmesi mümkün olmayan bu fiziki sürecin varlığı, evrenin de, tıpkı insanlarda olduğu gibi, asla geri dönüşü olmayan bir yaşlanma sürecine sahip olduğunu gösterir.

Gerek bizim Güneşimizde, gerekse evrendeki diğer yıldızlarda, ısının bu tek yönlü hareketine dayalı termodinamik yasa hüküm sürmektedir. Güneş, soğuk uzaya ısı yayarak entropiyi sürekli arttırır. Fakat uzaydaki bu ısı toplanıp da Güneş'e geri dönmez. Termodinamik yasa, entropinin sürekli arttığını ve bu sürecin kesinlikle tek taraflı olduğunu söyler.[84] Bu demektir ki içinde yaşadığımız bu kâinat sürekli olarak sıcak cisimlerden soğuk cisimlere intikal eden ısı ile bütün cisimlerin ısısının aynı derecede olacağı bir noktaya doğru hareket etmektedir. O vakit enerji kaynakları kurumuş olacaktır. İşte o zaman kainatta hayat eseri kalmaz. Madem ki kainatta hâlâ hayat vardır ve gerek kimyevî gerekse fizikî reaksiyonlar gerçekleşmektedir öyleyse kainat ezeli değildir. Çünkü ezeli olacak olsaydı; şimdiye kadar –termodinamiğin ikinci kanunu gereğince- enerjisi çoktan bitmiş olacaktı ve mevcudattaki bütün canlılık faaliyetlerinin durması gerekirdi. İlmin ortaya koyduğu bu tez aynı zamanda Allah'ın varlığını da içerir. Çünkü başlangıcı olmayan bir şeyin kendi kendisini varetmesi ve meydana getirmesi imkansızdır. Onu meydana getirecek ve varedecek bir güce ihtiyaç vardır ki, bu mutlak mana da Allah'tan başka bir varlık olamaz.[85]

Özetleyecek olursak, Allah kâinatı sis ve dumana benzeyen ilk kâinat maddesi olan duhân'dan yaratmıştır. Enbiya sûresindeki âyetin manasını esas alırsak "Gökler yani kâinattaki yıldızlar, galaksiler ve güneş manzumesi ve dünya ilk defa tek bir madde halinde bitişik ve kaynaşık bir vaziyette idiler. Daha sonra Allah, bu bitişik ve kaynaşık ilk kâinat maddesini parçalayarak birbirinden ayırdı."

Kâinatın oluşumu esnasında geçen zamana gelince, Kur'an bu konuya da bir açıklık getirmiş ve "*Allah yeri ve gökleri altı günde yaratandır*." buyurmuştur.[86] Söz konusu ayet-i kerimelerden anlaşıldığına göre, Allah gökleri ve yeri altı günde yaratmıştır. Ancak bu yaratma sırasında güneş mevcut olmadığı için gün kavramı nasıl

---

[84] Taslaman, Caner, a. g. e. s. 67
[85] Kissel, Edward Luther, "Hiçbir Yana Sapmadan ve Kaçmadan Gerçekleri Görelim" *Niçin Allah'a İnanıyoruz,* (trc: İbrahim Sıtkı Eröz) İstanbul, 1977, s. 76
[86] A'raf sûresi 7/54; Yunus sûresi 10/3; Hûd sûresi 11/7; Furkan sûresi 25/59

yorumlanacaktır? Altı gün ifadesini, eski müfessirlerden bazıları altı dünya günü olarak anlamışlarsa da[87], çağımızın müfessirleri buradaki günün manasını "mutlak vakit" olarak anlamakta ve altı günü "altı devir" ve "altı zaman" olarak yorumlamaktadırlar. Ayette geçen "eyyam" günler, vakitler demektir. Süresi ne kadar uzun olursa olsun "yevm" kelimesi mutlak zaman ve vakit anlamını içerir.[88]

Seyyid Kutub'a göre "Âyette zikredilen gün, Allah'ın müddetini bildiği günlerden bir gündür ve kat'iyyen bizim dünyamızın günlerinden değildir. Çünkü yeryüzünün zaman ölçüsü olan gün, ancak yeryüzünün yaradılışından sonra var olmuştur."[89]

Kur'an'ın altı gün olarak söz ettiği süreden evrenin tarihini inceleyen bilim dalı olan kozmoloji, 15-17 milyar yıl olarak bahsetmektedir. Bu iki ayrı zaman ölçüsü arasında ilk anda görülmeyen ilginç bir paralellik vardır. Yıl hesabıyla ölçüldüğünde evren gerçekten de 15-17 milyar yaşında çıkmaktadır. Bu süre "ana dönemler" şeklinde hesaplandığında ise 6 gün ya da 6 ana dönemdir.

Kur'an'ın birçok ayetinde de vurgulanan zamanın göreceliği dikkate alınarak düşünüldüğünde son derece yerinde olan bu bakış açısını şu şekilde ayrıntılandırabiliriz:

Big Bang anında çok küçük hacme sahip olması nedeniyle yaratılışı izleyen ilk dönemlerde zaman bugüne göre çok daha hızlı akmıştır.

Big Bang anındaki saatin (evrensel saatin) akış kat sayısı milyon kere milyon defa yavaşlatılmıştır. Evren yaratıldığında, evrensel zamanın akış katsayısı, bugün algılandığı şekliyle, başlangıç anına kıyasla milyon kere milyon kat kadar daha hızlı olmaktaydı. Yani biz dünyada milyon kere milyon dakikayı yaşadığımız esnada, evrensel saat için yalnızca bir dakika geçmiş olur.

Altı günlük zaman dilimi, zamanın göreceliği dikkate alınarak hesaplandığında, 6 milyon kere milyon güne denk gelmektedir. Çünkü evrensel saat, dünyadaki saatin akış hızından milyon kere milyon daha hızlı akmaktadır. 6 trilyon günün karşılık geldiği

---

[87] İbn Kesir, *Tefsirü'l-Kur'ani'l-azîm*, Kahire, tsz. I, 220; II, 406
[88] Ragıb el-İsfehânî, *Mu'cem'ul-Müfredati elfazi'l-Kur'an*, Beyrut, tsz, s. 850.
[89] Seyyid Kutub, *Fi-zilali'l Kur'an*,(trc: Salih Uçan, Vahdettin İnce) İstanbul, 1991 c. VII, s.114.

yıl sayısı, yaklaşık olarak 16,427 milyardır. Bu rakam, günümüzde tahmin edilen evrenin yaş aralığındadır.

6.000,000,000,000 gün / 365, 25= 16.427,104,723 milyar yıl. Diğer yandan yaradılışın 6 gününün her biri –bizim zaman algımızla- birbirlerinden farklı zamanlara karşılık gelmektedir. Bunun sebebi, zamanın akış kat sayısının evrenin genişlemesiyle ters orantılı olarak azalmasıdır. Big Bang'ten itibaren evrenin büyüklüğü ikiye her katlandığında, zamanın akış kat sayısı yarıya düşmüştür. Evren büyüdükçe, onun ikiye katlanma hızı da gittikçe artan bir şekilde yavaşladı.

Bu genişleme oranı, *Fiziksel Kozmolojinin Temelleri* adlı ders kitabında anlatılan ve Dünya'nın her yerinde yaygın olarak bilinen bilimsel bir gerçektir. Yaratılışın her bir gününü (dönemini) dünya zamanıyla hesapladığımızda karşımıza aşağıdaki durum çıkar:

Zamanın başladığı andan itibaren bakıldığında, yaratılışın 1. günü (1. dönem) 24 saat sürmüştür. Ancak bu süre, bizim şu an ki zaman algımıza göre 8 milyar yıla eşittir.

Yaratılışın 2. günü (2. dönem) 24 saat sürmüştür. Ancak bu bizim algımızla bir önceki günün yarısı kadar sürmüştür. Yani 4 milyar yıl…

3. gün (3. dönem) ise yine bir önceki gün olan 2. günün yarısı kadar sürmüştür. Yani 2 milyar yıl…

4. gün (4. dönem), 1 milyar yıl,

5.gün (5. dönem), 500 milyon yıl,

Ve 6. gün (6. dönem) 250 milyon yıl sürmüştür.

Sonuç olarak, yaratılışın 6. günü, yani 6 dönemi, bugünkü dünya zamanı türünden toplandığı zaman, 15 milyar 750 milyon yıl eder. Bu rakam günümüzdeki evrenin yaşıyla ilgili tahminlerle büyük bir paralellik içindedir.[90]

Kur'an-ı Kerim kainatın teşekkül ettiği altı devirden (gün) bahsederken ikisinde dünyanın, iki günde onun üzerinde bulunan şeylerin, geri kalan iki günde de yedi gök aleminin yaratıldığını haber verir[91]. Yukarda zikrettiğimiz gibi semaların yaratıldığı iki gün (zaman) çıkarılınca yeryüzünün yaratılışına dört gün kalmaktadır. Dört uzun zamanda da yeryüzü bugünkü şekliyle yaratılmıştır. Kur'an-ı Kerim bunu haber veriyor. Jeoloji ilmi de yeryüzünün dört zamanda oluştuğunu ifade ediyor. Bunun kesin olarak "bu günler" olduğunu söyleyememekle beraber, bu dört günün jeolojik zamanı hatırlattığını ifade ile yetinelim.

Elmalılı Hamdi Yazır, Arzın dört günde yaratılmasını dört mevsimle ilgili görüyor.[92]

Yüce Allah, kâinatı yokken takdir ederek kendi tasarısındaki zamanda ve biçimde yaratmıştır. Bu yaratma tek bir takdir ve tek bir emirle başlatılmış, ancak şekil ve özellikler söz konusu takdire göre kendiliğinden devreye girmiştir. Böylece kainat, ilahi tasarıya uygun bir tarzda yaratılışını tamamlamış ve Yüce Allah'ın tasarrufuna boyun eğmek suretiyle kendisi için öngörülen zaman çizgisinde varlığını devam ettire gelmiştir.

Yüce Allah, *"Semayı biz kendi kudretimizle bina ettik ve onu biz genişletiyoruz"*[93] buyruğuyla yaratılan bu kainatın devamlı surette genişlediğine işaret etmektedir. Zira, ism-i fail sigasında gelen "mûsi" (genişletici) kelimesinin hem şimdiki zamanı hem de geleceği ifade etmesi kainatın yaratılışından sonra fonksiyonunu tamamlayacağı ana kadar bir genişleme seyri takip ettiğini göstermektedir.

Çağdaş bilime göre de bir tanesinde yüz milyonlarca parlak yıldızın bulunduğu milyarlarca nebülözü ihtiva eden bu geniş mekanın sınırlarında bir genişleme, çap ve

---

[90] Alpsoy, Sait, *Kur'an En Büyük Mucize,* İstanbul, 2005 s. 18-20
[91] De Boer, T. J. "Halk", *İslam Ansiklopedisi,M. E. B. Yay. c.* V.s. 165.
[92] Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili,* c. VI, s. 547
[93] Zâriyât Sûresi, 51/47.

boyutlarında bir değişme söz konusudur. Buna genişleyen evren (Expanding Universe) teorisi adı verilmektedir. Bu teori ilk defa Rus matematikçisi Alexander Friedmann (1888-1925) tarafından ortaya atılmıştır. O, bu nazariyesiyle, Einstein'ın kozmolojik sabit ilavesiyle genişlemesini durdurduğu evren teorisini de tashih etmiştir. Zira Einstein, söz konusu teori ile evrenin sabit ve statik olduğunu, buna göre onun genişlemesinin ve büzülmesinin mümkün olmadığını iddia etmişti. Ancak az önce de ifade ettiğimiz gibi, Freidmann bu teoriyi yüz seksen derecelik bir açıyla doğru tarafa yönelterek Kozmoloji bilimini, karşı karşıya kaldığı korkunç bir hatadan da kurtarmış oldu. Bir süre sonra Belçikalı bilgin Abbe Georges, Freidmann'ın ortaya attığı bu modeli daha da geliştirerek, genişleyen evren hakkında yeni ufuklar açtı. Konuyla ilgili ortaya çıkan yeni gelişmeler, kainatın genişlemesini; "galaksilerin tayfının kırmızıya doğru sistematik olarak hareket etmesi, galaksilerin birbirinden uzaklaşmasını kainatın alanının durmadan büyümesi olduğunu; bizden uzaklaştığı oranda da bu genişlemenin önem kazandığı" şeklinde ifade etmektedirler.[94] Astronomi bilginlerinin de gözlem aletleriyle nebülözlerin güneş sistemimizden ve birbirlerinden uzaklaştıklarını tespit etmeleri bu teoriyi güçlendirmiş olmaktadır. Buna göre kâinat hareketsiz değil, sabun köpüğü veya balonun şişmesi gibi bir genişleme durumundadır. Yani evren bir tekil noktadan başlayarak genişlemektedir.[95]

1.2. Göklerin ve Yerin Sayısı

Göklerin yedi kat olarak yaratıldığına dair Kur'an'da dokuz ayet geçmektedir. Bunlardan bazılarını vererek değerlendirmelerde bulunacak olursak, şunları söyleyebiliriz:

"Sonra duman halinde bulunan göğe yöneldi, ona ve arza "isteyerek veya istemeyerek (varlığa) gelin" dedi. "isteyerek geldik" dediler. Böylece onları iki günde

---

[94] Bucaille, Maurice, *a.g.e.*, s.267
[95] Merdin, Sadettin, *Tanrıya Koşan Fizik*, İstanbul, 1995, s. 223.

yedi gök yaptı. Her göğe emrini vahyetti. Ve biz en yakın göğü lambalarla ve koruma ile (koruyucu güçlerle) donattık. İşte bu, o, Aziz, Alim(Allah)'ın takdiridir."[96]

Göklerin yedi kat oluşu hakkında tefsirlerde çeşitli malumat varsa da yapılan taksimat ve verilen izahat genellikle eskimiştir. Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır bu yedi semayı şöyle taksim etmiştir: Birinci sema felek-i arz olup Dünya, Ay, Zühre, Utarit'ten; ikinci sema Merih feleği sahasından; üçüncü sema, Müşteri feleği sahasından; dördüncü sema gök ve Zuhal feleği sahasından, beşinci sema Uranüs seyyaresi sahasından, altınca sema Neptün seyyaresi sahasından, yedinci sema ise bunların ötesinde devrânî hareketlerini göremediğimiz, az çok ışıklarını görebildiğimiz ve sevâbit adı verilen birçok yıldızdan oluşan bir âlemdir. İşte cismanî nokta-i nazardan yedi sema hakkında anlayabildiğimiz budur. Elmalılı bu tespitlerine şunları da ilave eder:

"Bunların hepsi güneş sistemi, yedi gezegen hepsi bir semadır. Bunun ötesinde altı sema daha vardır. Büyük müfessirlerin kavli budur."[97]

Uçsuz bucaksız fezâda en çok on milyar ışık yılı uzaklığına kadar insanların gözlem yapabileceği hesaplanıyor. Bu da yüz milyar galaksi olabilir. Bizim güneş sistemimizin de içerisinde bulunduğu Samanyolu (galaksi) en yakın gök adasıdır. Böyle milyonlarca yıldızın gaz ve toz bulutlarının içinde bulunduğu uzay adamız Saman yolunun dışına çıkılıp birkaç milyon ışık yılı gidildiğinde, bu gibi başka adalara da rastlanır. Biçimleri ve büyüklükleri başka başkadır. Birbirlerine az çok benzeyeni var ise de, eş olanı yoktur. Küçük dürbünlerle bakıldığında onlar ışık veren gaz bulutu gibi gözükürler. Onun için çoğuna nebulöz denilmiştir. Büyük teleskoplarla bazılarının yıldızları tek tek ayırt edilebilir. Bizden bir buçuk-iki milyon ışık yılı uzaklıktaki Andromeda nebülözü gerçekte bir galaksidir. Bize en yakın galaksi (içinde olduğumuz Samanyolu) milyonlarca yıldız ile birlikte gaz ve toz bulutlarından oluşmuş bir uzay adasıdır. Güneş onun içinde orta boyda, orta sıcaklıkta, sarı bir yıldızdır. Ondan daha sıcak ve daha soğuk yıldızlar da vardır. Güneşin sıcaklığı 5750 kalori olmalıdır. Kapella (a Aur) yıldızının sıcaklığı 6000 kalori yarı çapı: 10 Ro: Arktrus (Bao) yıldızının

---

[96] Fussilet Suresi, 41/12-11
[97] Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *a.g.e.* c. I, s. 253

sıcaklığı 4000 derece kalori, yarıçapı 20 Ro: Alnitom yıldızının sıcaklığı 2500 kaloridir.[98]

Semanın yedi tabaka halinde yaratılmış olması, bugüne kadar düşünülmemiş bir ihtimali de ortaya çıkarmaktadır: Uzay zannedildiği gibi kainatın her yerinde aynı özelliğe sahip değildir. Uzayın madde (kütlesi olan cisimler) tarafından bükülme özelliği yedi uzay tabakası için farklı olabilir. Klasik mekaniğe göre ifade edecek olursak "evrensel çekim sabiti" uzayın yedi tabakası için farklı değerlerde olabilir. Nitekim güneş sistemi içerisindeki gök cisimlerinin hareketleri, Newton mekaniği ve genel rölativite teorisine göre yapılan hesaplara uyduğu halde, Samanyolu galaksisi içindeki yıldızların galaksi merkezine göre dönme hareketlerinin hesaplanandan çok daha hızlı olduğu tespit edilmiştir fakat bu bugün için açıklanabilir durumda değildir. Bunu açıklamak için kullanılan bir hipotez "karanlık madde" varsayımıdır. Buna göre galaksi içinde fazla miktarda gözlemleyebildiğimiz madde vardır ve bunların meydana getirdiği kütlenin uzayı bükmesi, galaksi içindeki yıldızların teoriye uymayan hareketlerini açıklayacaktır. Bunlar, karanlık madde teorisini kabul etmeden uzayın tabakalı oluşu ile açıklanabilir. [99]

Günümüzde 48 saatlik meteorolojik tahminlerde kullanılan ve "Limited Fine Mesh Model (LFMM)" adı verilen modele göre, Dünya atmosferi yedi katman halinde bölünmüştür. Ayrıca kimyasal içerik ya da hava sıcaklığı ölçü alınarak yapılan birçok tanımlamada da dünya atmosferi hep yedi katman olarak kabul edilmektedir. Bunlar:1.Troposfer, 2- Stratosfer, 3- Mezosfer, 4- Termosfer, 5- Ekzosfer, 6- İyonosfer, 7- Manyetosfer katmanlarından oluşmaktadır.

Konuya mucizevi boyut kazandıran ikinci nokta ise, Kur'an'ın "Her göğe görevini vahyetti."[100] ifadesidir. Çünkü atmosferin saydığımız her bir tabakasının, dünyadaki canlı yaşamın devamıyla ilgili ayrı ve yaşamsal önemde bir görevi bulunmaktadır. Örneğin, yağmurun oluşması, güneşten gelen zararlı ışınların

---

[98] Kızılırmak, Abdullah, "Evren" ,*Türk Ansiklopedisi*, Ankara-1968, c. XVI, s. 41-42; Ulutürk Veli, *Kur'an'ı Kerim'de Yaratma Kavramı,* İstanbul, 1995, s.92.
[99] Kocabaş, Şakir, *Kur'an'da Yaratılış*, İstanbul, 2004, s. 69
[100] Fussilet Suresi, 41/ 12

engellenmesi, radyo dalgalarının yansıtılması, göktaşlarının zararsız hale getirilmesi gibi.

Ayrıca, "Görmediniz mi Allah yedi göğü nasıl birbiriyle ahenkli yaratmıştır?"[101] "O, birbiriyle ahenkli yedi göğü yaratandır."[102] ayetlerinde yedi atmosfer katmanının birbirleriyle ahenkli ilişkisinden "tibakan" kelimesiyle söz edilmektedir. "Tıbakan" kelime Arapça'daki ayrıntılı tanımında ise "tabaka, bir şeyin uygun olan kapağı ve örtüsü" anlamlarına gelmektedir. Bu durum üst katın alt kata uygunluğu olarak da açıklanabilir. Ayrıca kelimenin çoğul kullanımında "tabaka tabaka" anlamı oluşmaktadır ki, o zaman dünya atmosferinin mükemmel yapılmış bir panoramik tasviriyle karşılaşırız.

Yüce Allah göklerin yıldızlarla donatıldığını bildirerek şöyle buyurmaktadır*: "Andolsun biz (dünyaya) en yakın semayı süsle, yıldızla donattık."*[103] Bu ayet bu konuda bizim için kesin bir hüccettir. Gökleri ve yeri yaratan Allah, yedi kat gökten bize en yakın olanını, büyük ve acaib bir zinetle, yıldızlarla süslediğini haber veriyor. Bunda en yakın göğün yıldızlar aleminin ötesinde olduğunu anlamakta veya ötesinde olduğu manasını çıkarmakta hiçbir mahsur yoktur.

Şu halde Cenab-ı Hak birbiri üzerine tabaka tabaka ve birbirine mutabık en ince nizam ile yedi kat semayı yaratmış, en yakın semayı yıldızlarla ve süslerle donatmıştır. Göklerin tabakalı oluşunu bize haber veren Kur'an insanın bakışlarını gökyüzüne yöneltmesini ister ve "*Üstlerindeki göğe bakmazlar mı ki onu nasıl bina etmiş ve nasıl donatmışız?Onda hiçbir çatlak da yoktur."*[104] Gökler ve yer tabakalı olarak yaratıldığı halde bu tabakaların birbiriyle uyumlu olup hiçbir çatlak ve kırık emaresi olmaması bunların ilmi sonsuz bir varlığın eseri olduğunu göstermektedir.

Aşağıda mealini sunacağımız ayet, sema gibi arzın da benzer bir şekilde yaratılmış olduğunu ve "arz" kelimesini "madde" olarak aldığımızda maddenin de yedi tabakalı bir yapıda olması gerektiğini düşündürüyor:

---

[101] Nuh Suresi, 71/ 15
[102] Mülk Suresi, 67/ 3
[103] Saffat Suresi, 37/ 6
[104] Kaf Suresi, 50/6

“Allah O’dur ki, yedi göğü ve arzdan da onların mislini (benzerini) yarattı; emir bunlar arasından iner ki Allah’ın her şeye gücü yeter olduğunu ve Allah’ın, her şeyi bir bilgiyle kuşatmış olduğunu bilesiniz.”[105]

Bu ayetteki “arzdan da onların mislini” ifadesinden, maddenin de semavat gibi yedi tabakalı bir yapıda olması gerektiğini anlarsak, bunu iki şekilde açıklayabiliriz: Birincisi, ayetin maddenin en basit yapı taşlarından en karmaşık yapılarına geçiş tabakalarını ifade ettiğini; ikincisi ise ayetin, maddeyi meydana getirdiği atomların yedi tabakalı oluşlarına işaret ettiğini düşünebiliriz. Şimdi bu iki ihtimali sırasıyla açıklayalım:

Birinci ihtimale göre ayette işaret edilen maddenin tabakaları maddenin en basit yapı taşlarından bileşik yapılara geçiş tabakaları olabilir. Buna göre maddenin yedi tabakasını şöyle sıralayabiliriz: Elementer parçacıklar (e, p, n, nu), atomlar, moleküller, makro moleküller (örnek proteinler), virüsler ve DNA, tek hücreli canlılar (prokaryot bakteriler), çok hücreli canlılar (hayvanlar ve insanlar). Daha önce bu tabakalardan her birinin bütün özelliklerinin bir alt tabakadaki bileşenlerin özellikleri cinsinden belirleneceği zannediliyordu. Geçtiğimiz yüzyılda Pozitivistler “teori indirgeme” projesi ile bunu hedefliyorlardı. Fakat artık bunun mümkün olmadığı ortaya çıkmıştır.

İkinci ihtimale gelince; söz konusu ayetten “Yedi sema ve maddeden de onların mislini yarattı.” şeklinde anlaşıldığında bunun, maddeyi meydana getiren atomların yedi tabakalı oluşuna işaret ettiğini düşünebiliriz. Bugünkü fizik bilgilerimiz, hidrojenden radyoaktif elementlere kadar atomların birden yediye kadar elektron tabakalarına sahip olduğunu gösteriyor. Periyodik cetvelde birinci periyottaki hidrojen ve helyum atomları tek tabakalı, ikinci periyottakiler (Li, Be, B, C, N, O, F, Ne) iki tabakalı, …, yedinci periyottakiler de yedi tabakalı bir yapıya sahiptir. Atomların bu elektron tabakalarına atom (ve kuantum) fiziğinde “shell” (kabuk) denilmekte ve bunlar K, L, M,…, gibi harflerle veya 1, 2, …, 7 gibi rakamlarla gösterilmektedir. Periyodik cetvelde sıralanan atomlara baktığımızda bunlar sekiz sütun (grup) ve yedi sıra (periyot)

---

[105] Talak Suresi, 65/12.

içinde gösterilmektedir. Periyotlar yukarıda da belirttiğimiz gibi tabaka sayısına göre düzenlenmiş oluyor.[106]

Dünyamızın soğuyan dış kısmı katı, iç yüzü ise sıcaktır. Sıcak su kaynaklarının bulunuşu, derinlere inildikçe sıcaklığın artması, volkanlardan çıkan lavların sıcak oluşu gibi sebeplerle dünyanın iç kısmının sıcak olduğu ispat edilmektedir. Şimdi fen bilgileri yer küreyi beş katmana ayırmaktadır:

1. Atmosfer (hava küre),

2. Marisfer (ağır küre),

3. Ateş küre 2900 km. kalınlıkta,

4. Silisyum, Sıcaklığı 2000 derecedir.

5. Mağma, magnezyum, nikel ve demir gibi maddelerin akıcı hamur eriyiği halinde bulunduğu tabakadır. İlim adamları yer kabuğunu oluşturan kara parçalarının bu tabaka üzerinde yüzdüğünü düşünürler.

Yerkürenin bu iç tabakasındaki mayi maddelerin meydana getirdiği basınç arzın göbek kısmında dalgalar hasıl ediyor. Bu dalgalar yeryüzüne vardıkları zaman bize kötü haberler getiren depremleri oluştururken, diğer taraftan arzın içinde geçirdikleri uzun seyahatlere dair faydalı bilgiler de getirirler. Bu dalgalar, arzın iç yapısı ve terkibini uniform (bir şekilde) olmayışından her tabakada aynı hızla yayılmıyorlar. Ancak aynı derinlikteki dalgalar aynı hızla yayılıyorlar. Bu durum bile arz içinin aynı derinlikteki malzemesiyle terkibinin aynı, fakat muhtelif derinlikler için muhtelif olduğunu gösteriyor. Şu halde yerkürenin içini karmakarışık istif edilmiş bir kütle gibi değil, belki soğan zarları gibi dizilmiş tabakalardan mürekkep addedebiliriz. Bir zelzele vukuunda en dikkate şayan ve en çok hasar yapan dalgalar yeryüzüne yakın seyreden yüz dalgalarıdır.

---

[106] Kocabaş, Şakir, *a.g.e.* s. 73-74

Müspet ilmin bugünkü neticelerinin arzın yedi kat oluşu hakkında yeterli izahat getirdiği söylenemez. Ancak yeryüzünün soğan zarı gibi kat kat olduğunu ifade etmektedir.[107]

1.3. Dünyanın Hareketleri

Kur'an'ın hiçbir ayetinde dünyanın sabit olduğuna dair herhangi bir ifade yer almadığı halde, maalesef İslam dünyasında, Kur'an'a ve ulemaya rağmen yanlış ve eski bir düşüncenin tesirinde kalarak halk asırlar boyu dünyanın hareketsiz olduğunu zannetmiştir. Müslümanlar arasında böyle bir kanaatin oluşmasında ve yayılmasında Abbasiler döneminde Yunanca'dan yapılan tercümelerin büyük rolü olmuştur. Bilindiği üzere Batlamyus kozmolojisine göre "dünya kainatın ortasında sabit ve sakin durmakta, diğer yıldızlar ise onun etrafında dönmektedir."[108] Daha sonraki dönemlerde bu durumdan etkilenen bazı müfessirler Kur'an'ın ilgili ayetlerini bu teori doğrultusunda tefsir etmeye kalkışmışlardır. Tefsirinde gök bilimine en çok yer veren Fahreddin er-Râzî (v. 606/1210) bile bu düşüncenin etkisinden kendisini kurtaramayıp, dünyanın sakin olduğunu, buna karşılık güneşin hareket ettiğini iddia etmiştir.[109] Aynı dönemde dünyanın döndüğünü sarahaten söylemese bile, bu anlama gelecek ifadeler kullanan İslam alimleri de olmuştur. Örnek olarak "ay tutulması, arzın ay ile güneş arasına girmesinden ileri gelir."[110] diyen ve dünyanın ay ile güneş arasına girmesinden dünyanın hareket ettiği anlamını çıkaran Gazzâlî gösterilebilir. Bu durum dünyanın döndüğünü ortaya koyan Kopernik nazariyesinin bilimsel bir teori olarak kabul edilip İslam aleminde revaç bulmasına kadar devam etmiştir. Kopernik sonrasında onun görüşlerinden etkilenen bir kısım İslam bilgini, özellikle son dönem alimlerinden Gazi Ahmet Muhtar Paşa(v. 1337/1918) , Abdullatif Harpûtî (v. 1332/1914)gibi alimler "*Sen dağları görür, onları hareketsiz ve sabit sanırsın. Halbuki onlar, bulutların geçişi gibi*

---

[107] Ulutürk, Veli, *a.g.e.* s. 98
[108] Adıvar, Adnan, *Tarih Boyunca İlim ve Din*, İstanbul, 1944, I, 148
[109] Fahreddin er-Râzî, *Mefatihu'l-gayb*, c. II, 102; c. XIV, 109
[110] Gazzâlî, *Tehafütü'l-Felasife,* Mısır, tsz, s. 80

geçerler"[111] ayetini dünyanın dönüşüne işaret saymışlardır. Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır da bu ayetle ilgili müfessirlerin görüşlerini aktarırken şunları ifade etmiştir:

"Bu ayet iyi anlaşılmış değildir. müfessirler onu *"dağlar sallanıp yürütüldüğünde…"* [112] *"Dağlar atılmış yün gibi olduğunda…"*[113] ayetleri üzere kıyamet günü dağların yün gibi atılıp yürütülmesi manzarasının bir tasviri kabul etmişlerdir. Buna göre bunların hepsi o feza günü olacaktır. Fakat buna göre "Sen onları durur sanırsın" cümlesi yakışıksız kalır. "Oysa onlar bulutun yürümesi gibi yürümektedirler." denilmesi daha uygun olurdu. Çünkü "o gün dağlar bulut gibi geçecekler de, sen onları camid duruyor sanacaksın" denilmesi, şiddetlendirmek değil, hafifletmek oluyor. Şu halde bugün hal-i hazırda dağları görürsün camid hareketsiz sanırsın, halbuki onlar kıyamet günü bulut geçer gibi geçeceklerdir" demek olur.

Bunun gibi müteahhirinden bazı müfessirler de ayette geçen "temurru" fiilinin şimdiki zamana ait olması gerekeceğine hükmederek bununla yeryüzünün hareketini ispata çalışmışlardır. Buna göre mana şöyle olmaktadır: "Sen, bugün dağları görür, hareketsiz sanırsın, halbuki onlar her gün bulut geçer gibi geçerler." Bu, esas itibariyle güzel bir mânadır. Ancak bu geçiş, yeryüzünün her gün güneş etrafındaki dönüşü olarak yorumlanınca kıyamet halleri arasında bunun ne sebeple zikredildiği anlaşılamıyor."[114]

Bugün artık şunu biliyoruz ki, dünya hem kendi etrafında hem de güneşin etrafında dönmektedir. Birinci harekette yani dünyanın kendi ekseninde dönmesi sonucunda gece ve gündüz, güneşin etrafında dönmesi ile de mevsimler meydana gelmektedir. Dünya birinci hareketini yirmi dört saatlik bir sürede tamamlamaktadır. Yuvarlak olan dünya kendi ekseni etrafında dönmekte ve güneşe bakan yüzü sürekli değişmektedir. Dünyanın güneşe bakan yüzeyini sürekli ışık kaplamakta ve orası gündüz olmaktadır. Yalnız, gündüz olan bu bölüm sürekli yerinde kalmamaktadır. Çünkü dünya dönmektedir. Dünya döndükçe, gece, daha önce gündüz olan yerlerin üzerini kaplamaya başlar. Dünyanın yüzeyi yuvarlak olduğu için onun üzerindeki

[111] Neml Suresi 27/ 88
[112] Tekvir Suresi, 81/3
[113] Karia Suresi, 101/5
[114] Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, ,a.g.e. c. VI, s. 166

gündüz gecenin üzerine yuvarlak bir aydınlık halinde düşer. Gündüz ve gecenin bu kesintisiz yuvarlak dilimi Kur'an tarafından mükemmel bir şekilde şöyle tasvir edilir:

" Allah geceyi, durmadan onu kovalayan gündüze bürüyüp örter…"[115]

"Geceyi gündüzün üzerine doluyor, gündüzü de gecenin üzerine doluyor."[116] gibi ayetler bu tasvire konu olan ifadelerden bazılarıdır.

İnsanın hayatı zaman dilimleri içinde akıp gider. İnsanın farkında olduğu ve en fazla temas halinde bulunduğu zaman dilimi gündür. Bir gün karanlık olan gece ve aydınlık olan gündüzden ibarettir. Bakara suresinin 164. ayetinde "……..*gece ile gündüzün birbiri peşinden gelmesinde………. elbette düşünen bir topluluk için (Allah'ın varlığını ve birliğini ispatlayan) pek çok deliller vardır*." buyurulurken Al-i İmran suresinin 190. ayetinde "*….. gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde Akl-ı selim sahipleri için gerçekten açık ibretler vardır."* denilerek gece ve gündüzün peşpeşe gelmesinde akıl sahipleri için ibretler olduğu belirtilmiştir. Gece ve gündüz sürekli yenilenen, ama insanların farkında olmadıkları ve unuttukları olağanüstü mucizelerdir. Gece ve gündüzün dönüşümleri olağanüstü birer ayettir ve Allah'a delalet etmektedir. Fahreddin er-Râzî onların birbiri peşine gelmelerine rağmen, birbirlerine zıt ve birbirinden farklı olmalarını "zatları gereği var olmadıklarına" delil sayar ve bunun, işlerini yürüten bir faillerinin ve kendilerini belli ölçüler dahilinde yaratan bir yaratıcılarının olduğuna delalet eden en güçlü delillerden biri olduğunu belirtir. Gece ile gündüzün bu dönüşümü arzın matematiksel bir kesinlikle kendi ekseni ve güneş etrafında dönmesi ile oluşur. Bu ardarda geliş, Allah'ın yüce hikmetine dayanmaktadır ve arkasında bir gaye yatmaktadır. Allah gece ve gündüzü yaratıklarına faydalı olsun diye kanun ve kurallara bağlı olarak yaratmıştır. Bu hakikat Allah Teala tarafından: *"Sürekli olarak görevlerini yapan güneşi ve ayı emrinize verdi. Yine geceyi ve gündüzü de emrinize verdi*"[117] şeklinde açıkça belirtilmiştir. Gece ve gündüzün belirli, sabit kurallarla yönetilmesi, medeni bir hayatın kurulmasına ve yeryüzünde düzenli bir sistemin işlemesine zemin teşkil ettiğini kaydeden Şerafettin Gölcük, aksi durumun her

---

[115] A'raf Suresi 7/54
[116] Zümer Suresi 39/ 5
[117] İbrahim Suresi 14/ 33

şeyin altüst olması neticesini doğuracağını belirtir.[118] İnsanlar gece ve gündüzü dönüşümlü olarak yaşamasalardı, yeryüzünde hayat ne insanlar, ne hayvan ve bitkiler için mümkün olurdu. Hatta gece ve gündüzün süreleri bile değişik olsaydı yine yaşamak zorlaşırdı. *İnsan, Kainat ve Ötesi* isimli kitapta bu husus şu şekilde ifade edilmektedir:

"Dünya kendi ekseni etrafında yirmi dört saatte bir kere dönüş yapar yani dünyamız saatte 1600 km. civarında bir hıza sahiptir. Şimdi farz edin ki o saatte 160 km bir hızla dönüyor. Neden olmasın? Bu takdirde gecemiz ve gündüzümüz, şimdikinden 10 kat daha uzun sürecektir. Bu durumda kızgın yaz güneşi her gün bitkilerimizi yakacak. Geceleri de yeryüzündeki bütün bitkiler soğuktan donacaktır."[119]

Öte yandan *"Ne güneş aya çarpar, ne de gece gündüzü geçer. Her biri bir felekte yüzer"*[120] ifadesi, bu uçsuz bucaksız alemde karışıklığa meydan vermeden her varlığın kendi dünyasında varlığını devam ettirdiğini gösterir. Bu da bir düzenleyiciyi, yöneticiyi zorunlu kılar, ilahi tasarruf ve hükümranlığın en belirgin özelliklerinden birisidir. Gecenin ve gündüzün bu şekilde birbirini izlemesi de O'nun uygulamasıdır. Ölüm ve hayatın peşpeşe meydana gelmesi gibi gece ile gündüzün birbiri ardından geçip gitmesini yönlendiren de O'dur. Bu hususta güç ve yetki sadece O'na aittir. Allah, yeryüzünden aydınlığı giderip sönük ve hareketsiz kalmasını sağlar. Sonra hayat ve ışık ortaya çıkar. Bu düzen Allah'ın iradesiyle aksamadan ve kesintiye uğramadan sürüp gider. Bunları planlayan bir yaratıcı olmadan sistemin aksamadan sürüp gitmesi mümkün müdür?

Allah Teala gece ve gündüzü insanların hizmetine verdiğini de şöyle beyan etmektedir:

"O (Allah) içinde sükunet bulup (istirahat etmeniz) için geceyi yaratan, (çalışıp kazanmanız için de) gündüzü aydınlık kılandır. Şüphesiz bu söylenenlerde dinleyen bir toplum için ibretler vardır."[121]

[118] Gölcük, Şerafettin, *Kur'an ve İnsan*, Konya, 1996, s. 93
[119] Morrison, A.C. Cressy, *İnsan,Kainat ve Ötesi,* (trc: Bekir Topaloğlu) İstanbul, 1986 s. 16
[120] Yasin Suresi 36/ 40
[121] Yunus Suresi 10/ 67

Allah, zorluklarını çektiğiniz zahmetli hareketlerden kurtulup, içinde sükun bulasınız diye geceyi karanlık yaptı. Bu sayede insan hareketlilikten sükunete geçebilmekte, dış dünyayla ilgilenmeyi kesip kendi kendiyle baş başa kalarak dinlenebilmektedir. O, gündüzü de mubsır yani gösterici yapmıştır ki etrafını görüp, hareket edebilsin, işine gücüne bakabilsin. Gecelerin her tarafı kaplayan karanlığında yaşama gücü elde etmek için bir dinlenme vesilesi, gün ışığında ise bir uyanıklık ve hareket vesilesi vardır. Hareket ve sükun ise yalnızca hayat olayları için değil, onun dışındaki fizik olaylarının da aslını ve özünü teşkil eder. Bu kapsamlı iki hadise aydınlık ve karanlık gibi birbirleri ile birleşmeleri kabil olmayan iki zıt olgudur. Cisimler kendiliklerinden ve sırf kendi özellikleri ile ne sükundan harekete ne de hareketten sükuna geçebilirler. İşte bu iki zıddı birbirine dönüştürüp, yer değiştirterek kainat olaylarına akış veren ve gece ile gündüzü bunlarla ilgilendirterek insanları bazan sükun, bazan da hareket hissi ile nimetlendiren ve değişikliğe uğratan ancak Allah'tır.[122]

Hakikatte gece örtü, gündüz ise çalışma zamanı kılınmıştır. Bu husus Kur'an'da şu şekilde dile getirilmektedir:

"Sizin için geceyi örtü (elbise), uykuyu dinlenme zamanı kılan, gündüzü çalışma vakti yapan O'dur."[123]

Gece, eşyayı örtüp gizlemesi anlamında elbette bir elbisedir. O, böylece kişiyi güneşin bunaltıcılığından korur ve insanın dinlenme sebeplerinden en önemlisini oluşturur. Özellikle gecenin tatlı uykusu, insana ertesi günün yorgun ve yıpratıcı çalışma hayatı için gerekli dinamizmi ve canlılığı temin eder. Gece ve uykusu insan için hayat iksiridir. Gece insanın dinlenmesi için karanlık, gündüz de çalışması için aydınlık kılınmıştır.

"*Sizin için, geceyi içinde istirahat etmeniz için (serin ve karanlık), gündüzü de (işinizi) görmeniz için aydınlık yapan Allah'tır. Şüphesiz Allah, insanlara lütufkârdır; fakat insanların çoğu bilmezler."*[124]

---

[122] Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *a.g.e., c*. IV s. 499
[123] Furkan Suresi 25/ 47; Nebe Suresi 78/ 10-11
[124] Mümin Suresi 40/ 61

Geceden söz ederken uykudan söz etmemek uygun düşmez. Yüce Rabbimiz Kur'an-ı Mübin'de geceden söz ederken uykudan da bahsetmiş, onu "*Sizin için geceyi bir örtü, uykuyu bir dinlenme hali kılan ve her yeni günün yeni bir diriliş olmasını sağlayan O'dur."*[125] ve *" uykunuzu dinlenme vakti yaptık. Geceyi bir örtü yaptık. Gündüzü geçiminiz için çalışıp kazanma zamanı yaptık."*[126] ayetlerinde "sübat" olarak nitelendirmiştir. "Sebt" kökünden türemiş olan sübat, işi kesip tatil etmek anlamını taşır.

Kelime hakkında geniş bilgi sunan Muhammed Hamdi Yazır sonuç olarak şöyle bir kanaat beyan etmektedir:

"Uykunun sübat olmasında bütün bu manaları gösteren bir kavram tarifi var demektir. Bu özellikleri bakımından sübat, uykunun önce organizmanın gösterdiği etkinlikte bir yorgunluk ve salıklık ile bir kesiklik ve duyuların geçici olarak kesilmesi ile hayat zıt bir iş bırakma ve durgunluk olması nedeniyle ilkin bir baygınlık veya ölüm manasında hastalıkla ilgili ve olumsuz mahiyette bir olay; ikinci olarak bunun devamlı olmayıp bu kadar süre ile sessizlik ve durgunluk içinde bir dinleniş ile o yorgunluğun kesilip yeni bir üfürme ile öldükten sonra tekrar dirilmek gibi yeni canlılıkla uyanmak üzere hayatın geleceği ile ilgili bir dinlenme, bir kür olması nedeniyle de faydalı, sağlıklı, olumlu bir olay olduğunu ve dolayısıyla uykunun kendisi değil, sonucu itibariyle arzulanan bir nimet sayılması gerekeceğini anlatan, yani fizyolojisini özetleyen bir tarifi olmuş olur. [127]

Ayetteki ifadesiyle "sübat" olma, uyku ile zihinsel ve bedensel etkinliklere ara verme, canlı varlıkların oluşumları için gerekli elemanlardan birisi, yaratıcı kudretin sırlarından bir sır ve ancak Allah'ın verebileceği nimetlerden bir nimettir. Kur'an'ın uyguladığı bu metotla bakışların nimete çevrilmesi, insanın dikkatini kendi varlığının özelliklerine, bu özellikleri kendi benliğine yerleştiren kudret eline çekmekte ve insanda düşünce, tefekkür ve etkilenme uyandıracak bir dokunuşla ona dokunmakta ve etkilemektedir.

---

[125] Furkan Suresi 25/ 47
[126] Nebe Suresi 78 / 9-11
[127] Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *a.g.e.,* c. VIII s. 493-494

İnsan sürekli çalışamaz, bir müddet çalıştıktan sonra kaybettiği enerjiyi tekrar toplayabilmek için dinlenmeye ihtiyacı vardır. Yaratıcı insanda sadece bir dinlenme istek ve arzusu yaratmakla kalmamış, ona güçlü bir uyku dürtüsü yerleştirmiştir. Uykunun insanoğlunun başına gelen bir alıkoyucu olması, insanı istemese de belirli bir süre zihinsel ve bedensel etkinliklerden alıkoyar. İnsan eskiden beri uykunun tabiatını ve mahiyetini çözümleyememiştir. İnsanların ölüme ve hayata benzemeyen bir konuma yani uyku durumuna sokulmaları yüce Allah'ın planlamasının ürünü, insanın doğasına ve yapısına yerleştirilmiş doğuştan gelen bir şeydir. Uykunun tamamen insanın ihtiyaçlarına uygun bir tabiatta olması, onun tesadüfi olmadığını ve belirli bir amaç ve gayeye uygun olarak hikmet sahibi bir yaratıcı tarafından düzenlendiğinin yeterli bir kanıtıdır[128]

İnsan uyanıkken, uyku halinde nasıl olduğunu bilemez. Uykuda iken de, uyanık durumdaki halini kavrayamaz ve uyku durumunu gözlemleyemez. Bu durum canlının oluşum sırlarından birisidir ve bu sırrı ancak bu canlıyı yoktan var eden, kendisine bu sırrı veren ve hayatını bu sırra dayalı kılan yaratıcı bilebilir. Belirli bir süre hariç hiçbir canlı uykusuz kalmaya dayanamaz, uyanık kalsın diye dıştan gelen baskılarla bunalan canlı uykusuz kalmaya dayanamaz ve bunalıma girer veya ölür.

Gerek içinde rahata kavuştukları geceler, gerekse etraflarını görmelerini sağlayan gündüz insanların hayatları ile sıkı ilişkileri bulunan evrensel iki realitedir. Bunların insanların hayatı ile ahenk içinde bulunduğu; araştırmada ve bilimde derinleşenlerin rahatlıkla algılayabildikleri bir gerçektir. Çünkü onların fıtratları, bu evrenle gizli bir diyalog içindedir. Yüce Allah nasıl insana çalışıp çabaladıktan sonra uyku ve çalışmaya ara verme sırrını bahşetmiş ise, kainata da içinde uyuyup dinlenmenin ve bir köşeye çekilmenin oluştuğu gece olgusunu ve içinde hareket ve çalışmanın meydana geldiği kazanç sağlama zamanı olsun diye de gündüz olgusunu bahşetmiştir. Bu alem canlılara verilen özelliklere cevap verecek uygun bir ortamdır. Buna karşın canlılara da hareketleri ve ihtiyaçları kainata bahşedilmiş özelliklerle ve şartlarla uyum sağlayan bir yapı bahşedilmiştir. Bu da canlıları ve kainatı yaratan, yöneten ve yönetimi en hassas bir ahenk içinde olan yüce Allah'ın bir planlaması ve

---

[128] Ebu'l Al'a Mevdudi; *Tefhimü'l-Kur'an,* İstanbul, 1996, c. IV s. 297

ürünüdür. Eğer gecenin karanlığı kıyamete kadar sürüp gitse insana ışık getirebilecek kim vardır ya da gündüzün aydınlığı kıyamete kadar sürse dinlenme zamanı olan karanlığı kim yaratacaktır?

“ De ki: Düşündünüz mü hiç, eğer Allah üzerinizde geceyi ta kıyamete kadar sürekli kılsa, Allah’tan başka bir ışık getirebilecek tanrı kimdir? Hâlâ işitmeyecek misiniz? De ki haber verin bakayım, eğer Allah üzerinizde gündüzü ta kıyamete kadar sürekli kılsa Allah’tan başka dinleneceğiniz geceyi size getirecek tanrı kimdir? Hâlâ görmeyecek misiniz?[129]

Ünlü usûl alimi Kaffal şöyle demektedir:

“*Kim bu âlemin halleri hakkında düşünürse, dünyanın insanların bedbaht olmaları için yaratılmadığını, dünyayı ve insanları yaratanın o insanları ihmal etmediğini; aksine, dünyayı onlar için bir ibadet ve çalışma yeri kıldığını anlar”*[130]

1. 4. Yeryüzü Şekilleri

Kur’an-ı Kerim’de yeryüzünün yayıldığından söz edilerek şöyle buyrulmaktadır: *“Yeryüzünü de yaydık, oraya sağlam dağlar yerleştirdik, orada her türden ölçülü ürünler bitirdik.*”[131]

Yeryüzünün yayılmasından maksat, dünyanın çeşitli jeolojik oluşumlar neticesinde bugünkü halini alması ve arazi yapısı itibariyle üzerinde dolaşmaya, barınmaya, korunmaya, ziraat yapmaya ve başka faaliyetlerde bulunmaya, uygarlık kurmaya elverişli kılınması, kısaca gerek insanın, gerekse diğer canlıların hayatlarını sürdürmeleri için lüzumlu olan özellikleri taşır hale getirilmesidir.

Yer küresinin Güneşte bulunan bazı elemanlardan oluştuğunu farz etmek mecburiyetindeyiz. Bu elemanlar yer küresinde belirli oranlarda dağıtılmış olarak mevcuttur. Bunlardan kürenin yüzeyi ile ilgili olanlar başarılı bir şekilde tespit

---

[129] Kasas Suresi 28/ 71-72
[130] er-Râzî, Fahreddin, *Mefatihu’l-gayb*, c. XII s. 299
[131] Hicr Sûresi, 15/19

edilebilmiştir. Çünkü dünyamız artık hacim bakımından değişmeyen bir ölçüye kavuşmuş ve bu da hesaplanabilmiştir. Dünyanın güneş çevresinde dönüş hızı sabittir. Kendi ekseni etrafında meydana gelebilecek bir saniyelik değişiklik bile bütün astronomik hesapları altüst edebilir.

Bilindiği gibi yer küresine ay dediğimiz gezegen eşlik eder. Dünyamızın peyki olan ayın da hareketleri bellidir. Onun değişiklik sırası her 18 1/3 yılda tekrarlanır. Eğer yer küresinin hacmi şimdikinden daha büyük veya daha küçük olsaydı, yahut hareket hızı bugünkünden farklı bulunsaydı, şimdikine nispetle güneşe daha yakın veya ondan daha uzak olacak ve bu durum, insan da dahil olmak üzere, her çeşidiyle hayata büyük çapta tesir edecekti. O kadar ki şayet dünya güneşe çok yakın veya ondan çok uzak bulunsaydı bugünkü hayat hiç mevcut olmayacaktı. Bildiğimize göre gezegenler içinde sadece dünyadır ki güneşle olan ilgisi yaşamamızı imkan haline getirmiştir.

Diğer gezegenler, hayatın oluşumuna imkan vermeyecek kadar güneşten uzaktır. Aşılması mümkün olmayan birçok güçlük yüzünden, bunların herhangi bir şekilde hayat taşıması düşünülemez.

Şimdiye kadar yapılan araştırmalar sonunda umumiyetle birleşilen nokta şu olmuştur: Yer küresinden başka hiçbir gezegende bilinen şekliyle hayat yoktur, olması da mümkün değildir. Bu sebeple insan nesli için vatan olacak yegane gezegen "dünya" denilen şu küçücük küreden ibarettir. İki milyardan fazla bir zaman içinde meydana gelen bir seri değişiklik sonundadır ki, en yüksek şekliyle insanda bulunan hayvanî ve nebatî hayatın bulunuşuna elverişli bir yer olabilmiştir.

Her türlü hayatın kaynağı olan güneşin yüzeyindeki ısısı 12.000 fahrenhayt (yaklaşık olarak 6.650 santigrat) derecesidir. Dünyamız, güneşten, yeter derecede bizi ısıtabilecek kadar uzaktır. Bu mesafe hayret verici bir şekilde sabit kalmaktadır. Milyonlarca yıldır, bu alanda meydana gelen değişiklik, bildiğimiz tarzdaki hayatın devamına zarar vermeyecek kadar az olmuştur. Şayet yer küresinin sıcaklığı bir yılda ortalama olarak 50 derece değişseydi bütün bitkilerle birlikte insan da yanarak veya donarak ölürdü.

Dünya güneş etrafında saniyede 30 km. lik bir hızla döner. Bu hız, mesela, saniyede 10 veya 70 km. olsaydı güneşe olan uzaklık veya yakınlığımız yaşamamıza engel teşkil ederdi.

Yıldızların saçtıkları ışınlar da değişiktir. Birçok ışını, hayatın bilinen her türünü ortadan kaldırabilecek niteliktedir. Bu ışınların yoğunluğu ve hacmi de çeşitlidir. Güneşin saçtığı ışınlara nispetle 10.000 defa az olanları bulunduğu gibi ona oranla bir o kadar fazla bulunanları da vardır. Şayet güneşimiz, şu anda verdiği ışınların yarısını verecek olsaydı hepimiz donardık. Buna mukabil ışınlarını bir buçuk kat artırsaydı çoktan kül olurduk. Gayet tabiidir ki bütün bu sözler, hayatın protoplazmik bir kıvılcımı olarak doğmuş olmamıza, yani şu andaki özelliğimize göre söylenmektedir. Bu sebepledir ki milyonlarca yıldız arasında sadece bizim güneşimizi hayatımıza elverişli olarak bulabilmişizdir.

Burada temas edeceğimiz bir nokta daha vardır: Yerküre, bilindiği üzere, 23 derecelik bir açı ile eğiktir. Bu durumdan mevsimler doğmaktadır. Eğer böyle olmasaydı kuzey ve güney kutbu daima karanlıkta kalacak ve okyanuslardan yükselen su buharı, yolunda buzdan meydana gelmiş kıtalar… yığarak kuzeye ve güneye doğru dağılacak, ekvatorla karlı bölge arasında bir çöl sahası teşkil edecekti. Bu durumda buzlardan nehirler doğacak, bunlar derin vadilerden geçerek artık tuzla kaplı bir hale gelmiş bulunan okyanuslara akacak ve sürekli olmayan tuz gölleri meydana getirecekti. Ayrıca inanılmaz büyüklükteki bu buz kütlelerinin ağırlığı kutuplara baskı yapacak, bu da ekvator bölgesinin yayılması ve taşmasına sebep olacak ve mutlaka yeni bir ekvator bölgesine ihtiyaç hissettirecekti. Kaldı ki okyanusların çekilmesi yeni ve geniş sahalar bırakacağını, yer küresine yağacak yağmuru azaltacağını ve bundan korkunç sonuçların doğabileceğini de göz önünden uzak tutmamamız gerekir.

Güneş sistemimiz, 12.000 derecelik bir ısı altında kendisinden ayrılan ve aklın tasavvur edemeyeceği bir hızla uçsuz bucaksız fezaya dağılan elemanların düzensiz karışımından meydana gelmiştir. Düzen anarşinin yerini tutmuştur. O kadar ince bir düzen ki hangi cüz'ün hangi yere yerleşeceğini saniyesiyle tespit etme imkanını bize sağlamıştır ve o derece kusursuz bir denge meydana gelmiş, bir milyar yıldan beri de değişikliğe uğramamış ve sonsuz olarak sürüp gideceği istidadını göstermiştir. Bütün

bunlar bir kanun gereğince olmaktadır. Aynı kanun sayesinde güneş sisteminde gördüğümüz bu düzen diğer alanlarda da hüküm sürmektedir.

Kur'an'da yeryüzü şekillerinden insanların en fazla dikkatlerini çekecek olan dağlarında yaratılış fonksiyonlarına değinilmiştir. Kur'an'da dağ, "*cebel / cibal*" ve *"revasi"* kelimeleriyle ifade edilmiştir. Dört ayette cebel, otuz ayette cibal, üç ayette de revâsi şeklinde görülmektedir. *"….sizi sarsar diye yere de büyük dağlar koydu..."*[132] ayetinde zikredildiği üzere *"revâsî"* şeklinde geçtiği yerlerde dağların yeryüzünün dengesini sağlamak gibi bir fonksiyon icra ettiğine işaret edilmiştir. Klasik tefsirlerde "*O (Allah), sizi sarsmaması için yere sağlam dağlar yerleştirdi"* ifadesi yer alırken, dünyanın önce dümdüz ve üzerinde ikamet edilemeyecek kadar hareketli olduğu, daha sonra Allah'ın emriyle dağların yerleştirilmesi sayesinde yerin istikrarlı bir hale getirildiği ifade edilir. Gerek bu ayette gerekse Nebe' suresindeki "dağların birer kazık veya destek yapıldığını" ifade eden ayette(78/ 7) yer kabuğunun sertleşme sürecine değinildiği, yani yer kabuğunun, yer altındaki mağma ve gaz tabakalarının üzerini kapatıp dışa püskürmesini büyük ölçüde önleyecek bir yapı kazanmasıyla dünyanın üzerinde yaşanabilir hale gelişine işaret bulunduğu yönünde Muhammed Esed'in(v. 1412/1992) ileri sürdüğü görüş [133], makul görünmektedir. Özellikle yeryüzünün dağlık kesimlerinde zemin sağlam olduğu için, yapıların depremlerde daha az hasar görmesine karşılık vadilerin ve ovaların nispeten riskli olduğu da bilinmektedir. Bilinen bir diğer husus da dağların yer hareketlerinde denge ve düzeni sağlama işlevinin olduğudur.[134] *"Yeryüzünde onları sarsmasın diye, sabit dağlar yarattık..."*[135]

Yeryüzündeki dağların, kazıklar olarak vasıflandırılması, jeoloji ve coğrafya ilminin de işaret ettiği gibi dağların, arzın dengesini sağlayan ve sallantıları önleyen birer unsur olduğu anlamını ifade etmektedir. Dağlar "dağ kökü denilen uzantılarıyla, kimi zaman kendi boylarının 10-15 katı oranında yerin altına doğru uzanarak yer kabuğunun sabitlenmesini sağlarlar. Manto tabakasına uzanan bir kazık gibi yeri sabitleyen dağların bu özelliği halen Amerikan bilim akademisi başkanı olan Frank Press'in, dünyanın birçok üniversitesinde ders kitabı olarak okutulan *Earth* adlı

---

[132] Lokman Suresi 31/ 10
[133] Esed, Muhammed, *Kur'an Mesajı*, İstanbul, 2002, s. 532
[134] Karaman, Hayrettin ve öte. *Kur'an Yolu,* Ankara, 2003, c. III, s. 343
[135] Enbiya Suresi, 21/ 31

kitabında "dağların kazık şeklinde oldukları ve yeryüzüne derinlemesine gömülü bulundukları" ifade edilmektedir.[136] Buna göre dağlar kütlesel ağırlıklarıyla derinliklere doğru baskı yaparak yüzey tabakadaki dengeyi sağlamaktadırlar. Dağların kökten itibaren yukarıya doğru dengeli bir konumda dikilmiş olması, onların fonksiyon icra ederken bulunmaları gereken hale de işaret etmektedir. Buna göre dağlar kütlesel ağırlıklarıyla derinliklere doğru baskı yaparak yüzey tabakadaki dengeyi sağlamaktadırlar. Kur'an *"Dağların nasıl dikildiğine bir bakmazlar mı?"*[137] diyerek insanların dikkatlerini dağların temelden yukarı doğru dikilişlerine çekmekte ve bunlar üzerinde düşünmelerini istemektedir. İbn Abbas (v. 68/687) dağların bu fonksiyonlarına işaret ederek, Allah'ın önce arzın yüzeyini su üzerine döşediğini, ancak yerler bir gemi gibi sallanıp bir tarafa yatmaya başlayınca, Yüce Yaratıcının yeri ağır dağlarla sağlamlaştırdığını ifade etmektedir.[138] İbn Kesir (v. 774/ 1372) de aynı görüşü paylaşarak dağların dörtte üçünün suya gömülü olduğunu ifade etmektedir.[139] Bu sıvıdan kasıt toprak ve kaya tabakasının alt kısmını oluşturan erimiş madenler ve ateşten meydana gelen mağma tabakası olabilir. Yüce Allah bu kabuğu tutmak için üzerine büyük kütleler koymuştur ki, bunlar da dağlardır. Jeo-fizikte yer kabuğunun hareketlerine mani olup, yerin derinliklerinden yükselen ve yer kabuğunu deldikten sonra yüzeyde katılaşarak adeta bir perçin şeklinde kabuğu tesbit eden bazalt bileşiminde mağma kütlelerine "*sıcak noktalalar"*denir. Bunlar dünyada sayıları 110 kadar olarak belirlenen dağ kütleleridir. [140]

Ayrıca dağlar, dünyanın dıştan karşılaştığı baskı ile kendi iç yüzünden gelen baskıyı yeryüzündeki farklı konumlarıyla dengelemektedir. Çünkü bir yerde dağların dışa doğru yükselmesi, bir başka yerde de derin çukurların bulunması, yeryüzünde dengeyi sağlayan en önemli faktördür. Onların yeryüzüne serpiştirilmiş olmasındaki temel espri de bu olsa gerektir.[141] Seyyid Kutup bu konuya dikkat çekerek şunları söylemektedir:

---

[136] Bkz: Alpsoy, Said, a.g.e. s. 66
[137] Gaşiye Suresi, 88/ 19
[138] Râzî, *Mefatihu'l-Gayb*, c. XIX, s. 170-171; Demirci, Muhsin, *Kur'an'ın Temel Konuları,* İstanbul, 2003, s. 77
[139] İbn Kesir, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim,* Mısır, tsz., c. II s. 507
[140] Yıldırım, Suat, *Kur'an'ı Kerim ve Kur'an ilimlerine Giriş*, İstanbul, 1983 s. 208
[141] Kırca, Celal, *Kur'an'ı Kerim ve Modern İlimler*, İstanbul, 1982 s. 156

“Dağların kazıklar kılınması insanın çıplak gözle görüp biçimsel olarak kavrayabileceği bir olgudur. Dağlar bu biçimleri ile çadırların bağlandığı kazıklara en çok benzeyen nesnelerdir. Ama dağların yeryüzünü sallamaktan koruduklarını biz Kur’an’dan anlıyoruz. Dağların böyle fonksiyonlarının olması akla uzak bir ihtimal değildir. Çünkü dağların zirveleri denizlerin dibindeki derin çukurları dengeliyor olabilir. Yeryüzünün derinliklerinde oluşan çekilmeler, büzülmeler ve sarsıntılarla, yer yüzündeki sarsıntılar arasında bir denge olması uzak bir ihtimal değildir. Çünkü yeryüzü belli noktalarda dağlar nedeni ile ağır basıyor ve depremlerden, yanardağlardan ya da iç tabaka sarsıntılarından bu sayede etkilenip sarsılmıyor olabilir.” İşte dağların bu fonksiyonu bugün *“isostasy”* yani *“denge kanunu”* adı altında henüz keşfedilmiş bulunmaktadır.[142]

Bu ilmi sonuçlar yeryüzündeki bu düzen ve dengenin bir tesadüfün sonucu olduğunu ileri süren görüşü çürüttüğü gibi, bu kainattaki koordinasyonun ve ahengin bir irade ve bir yönetimin sonucu olduğu fikrini desteklemektedir.

Bilindiği gibi dünyanın dörtte üçü denizlerle kaplıdır. Bu denizlerdeki sular boğaz denilen birleşme kanallarıyla birbirine ulaşmaktadır. Ancak Kur’an bize deniz sularının birbirine karışmadıklarından söz etmektedir. Bu durum,

“O, iki denizi birbirine salmıştır. Bu, tatlı, susuzluğu giderici; şu tuzlu ve acıdır. Ve ikisinin arasına birbirine karışmalarına engel olan bir perde koymuştur.”[143],

“İki denizi salıverdi, birbirine kavuşuyorlar. (temas ediyorlar). Aralarında bir perde vardır. Birbirine geçip karışmıyorlar.”[144] ayetlerinde söz konusu edilmektedir. Zira bu ayetlerde geçen ve tatlı su ile acı suyun karışmasına engel olan perdeyi, İbn Kesir ve Elmalılı Hamdi Yazır iki deniz arasında bulunan kara parçası ya da Allah’ın kendi kudretinden yarattığı bir sed olarak anlamışlardır.

Bir başka anlayışa göre de ayetlerde geçen iki denizden maksat, yer ve gök denizleridir. Yer denizlerinden buhar yoluyla semaya yükselen su damlacıkları, Allah’ın

---

[142] Kırca, Celal, a.g.e. s. 155
[143] Furkan Suresi, 25/53.
[144] Rahman Suresi, 55/19-20.

göklerde tesis etmiş olduğu bir mekanizma vasıtasıyla tuzdan arındırılarak yağmur yoluyla tekrar yer denizlerine kavuşmaktadır. Halbuki yapılan son bilimsel araştırmalara göre bu iki su kütlesinin birbirine karışmasına mani olan perde (berzah), iki deniz arasında bulunan harika bir “su engeli”dir. Konuyla ilgili olması bakımından ünlü deniz bilimcisi Jacque Cousteau’nun bir araştırmasından burada söz etmek istiyoruz:

“Bazı araştırmacıların farklı deniz kütlelerini birbirinden ayıran engellerin bulunduğu hakkındaki görüşlerini inceliyorduk. Araştırmalar sonunda gördük ki, Akdeniz’in kendine özgü sıcaklığı, tuzluluğu ve yoğunluğu vardır. Sonra Atlas Okyanusu’ndaki su kütlelerini inceledik ve onun Akdeniz’den tamamen farklı olduğunu müşahede ettik. Bu iki su kütlesi Cebel-i Tarık Boğazı’nda birleşiyor ve bu birleşme binlerce yıldan beri sürüyordu. Buna göre iki denizin karışması ve sonuç olarak tuzlulukta, yoğunlukta içerdikleri madde oranında eşit veya eşite yakın bir durumda olmaları gerekirdi. Oysa kütlelerinin birbirine karışmadığını ve her iki denizin yakın kısımlarında dahi ayrı bir yapıya sahip olduğunu hayretle müşahede ettik. Bunun üzerine yaptığımız araştırmalarda bizi şaşkına çeviren bir durumla karşılaştık. Zira bu iki denizin karışmasına birleşme noktasında bulunan harika bir “su engeli” mani oluyordu.

2. TABİAT OLAYLARI

2. 1. Su ve Yağmur

Kur’an-ı Kerim her biri bir harika olan, insanların gündelik hayatlarında tanıdıkları fakat devamlı tekerrür etmesi sebebiyle alıştıkları, bu yüzden de umursamaz duygularla geçiştirdikleri veya dikkatten kaçırdıkları olayları ve sahneleri Allah’ın varlığı için birer delil ve uyarıcı olarak kullanır. Bu açık kanıtlardan akıl sahibi kimselerin önemli sonuçlar çıkarabileceği özellikle vurgulanır. Nitekim bu delillerin serdedildiği bir çok ayetin sonunda “*Gerçekleri işitebilecek kulakları olanlar için bunda ibret dersi vardır.”, “Ola ki, düşünür ders alırsınız.”, “Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için ibretler vardır.”, “Bunda düşünen kimseler için ibret dersi vardır.”* gibi ifadelerle akıl sahipleri düşünmeye ve ibret almaya davet edilir.

Kur'an'da bu amaçla sık sık kullanılan kozmolojik delillerden biri de Allah'ın gökten su indirmesi yani yağmur olayıdır. Çünkü Kur'an'a göre su ve hayat birbirleriyle doğrudan ilişkilidir. Yüce kitabımız Kur'an bu ilişkiyi şu şekilde kurmaktadır: "*İnkar edenler görmediler mi ki, göklerle yer bitişik idi, biz onları ayırdık ve her canlı şeyi sudan yarattık"*[145]

Bu ayetteki su ile hayat arasındaki ilişki Muhammed Esed tarafından şu şekilde ortaya konulmaktadır:

1- Su ve özellikle deniz tüm canlı türlerinin ilk örneğinin ortaya çıktığı ortamdır.

2- Var olan ya da tasarlanılabilen tüm sıvılar içinde yalnızca su, hayatın ortaya çıkıp tekamül etmesi için uygun ve gerekli özelliklere sahiptir.

3- Hayvansal ya da bitkisel her canlı hücrenin fiziksel temelini oluşturan ve içinde hayat olgusunun belirebileceği yegane madde ortamı olan protoplazma büyük ölçüde sudan ibarettir ve bütünüyle suya dayanmaktadır.[146]

Çağdaş bilginlerin açıklamaları da Kur'an'ın beyanıyla örtüşmektedir. Nitekim onlara göre kuş, sürüngen ve diğer tüm kara hayvanlarının ilk canlılıkları suda başlamış, yaratılıştan sonra bu canlılar uzun yılların geçmesiyle sınıflara, değişik tür ve yapılara sahip olmuşlardır.[147] Ayrıca denildiğine göre dünyada hayat ortaya çıkmadan önce ilk organik maddelerin teşekkülünde belli başlı enerji kaynağını güneşin ültraviyole ışınları oluşturmaktaydı. Bununla beraber organik maddelerin meydana gelmesi için ilk iptidai canlıların ültraviyole ışınlarını kullanmaya da güçlerinin yetmediği tahmin edilmekteydi. O devrelerde bu ışınlar o kadar kuvvetli idi ki, buna maruz kalan canlılar yok olmaktan, su altına gizlenerek korunuyorlardı. Bütün bu görüşler hayatın suda başladığını göstermektedir.[148]

---

[145] Enbiya Suresi, 21 / 30
[146] Esed, Muhammed, a.g.e. s. 651
[147] Merağî, *Tefsiru'l-Merağî,* Kahire 1389-1970, XVII, s. 26; Dermirci, Muhsin, a.g.e., s. 84
[148] Songar, Ayhan, *Enerji ve Hayat*, İstanbul, 1979, s .21

Ayet-i kerimede su, müşahhas anlamından ziyade bir sembol olarak kullanılmaktadır. Bütün canlılar, dolayısıyla insan için su, hayatın kendisidir. Çünkü su bileşimi itibari ile oksijen ve hidrojenden (H_2O) meydana gelir. Bileşimindeki oksijen canlının hayatı için son derece önemlidir. İki oksijen atomu birleşerek oksijen gazını (O_2) meydana getirir. Havada %21 oranında bulunan oksijen gazı güneşten gelen ültraviyole ışınlarını emerek parçalanır. Bu parçalanan oksijen gazının atomlarından üç tanesi birleşerek ozon gazını (O_3) meydana getirir ve bu gaz atmosferin üst tabakalarında yer alarak güneşten gelen ültraviyole ışınlarını emerek bize zararsız olarak ulaşmasını sağlar.[149] Bu sayede yeryüzünde hayat mümkün olmaktadır. Aksi halde ültraviyole ışınları yeryüzünde hayata imkan vermezlerdi.

Oksijen gazının hayat için oynadığı rol bununla da kalmamaktadır. İnsana besin hazırlayan gizli bir fabrikasyonla çalışan bitkilerin solunumunda gerekli olan karbondioksit gazının (CO_2) ve yine fabrikasyonun çalışmasında zaruri olan suyun (H_2O) temel unsuru oksijen olduğu gibi, bitkilerin gizli fabrikasyonunun imal ettiği hayvan ve insan için tek şart olan besinlerin, mesela karbonhidratların ($C_6H_{12}O_6$) temel taşlarından biri de oksijendir. Diğer yönden suyun (H_2O) temel unsurlarından biri olan hidrojen besinlerin ve karbonhidratların ($C_6H_{12}O_6$) da temel unsurudur.[150] Bilimin en son tespitine göre canlının temel elementi DNA yani dioksiribonükleik asittir. Bu kimyasal molekülün oluşturduğu hidrojen DNA'ları birleştirici bir köprü görevi görmektedir. Bu hidrojen de su iyonundan elde edilmektedir. Bunlar yapı tarzını ve devamlılıklarını iyon bağları sayesinde yürütür. İyon bağları ise iyon bağları aracılığıyla kurulur. Hücre kimyasında su iyonları tüm enerji iyonlarının temel taşıdır. Ne var ki canlılık ile su arasındaki temel bilgi bu iyonik hidrojene dayanmaktadır.[151] Böyle ince ve muazzam sistemi, tabiat gibi cansız ve iradesiz bir varlığın yaratmış olması düşünülemez. Bu ancak bir ve kadir-i Mutlak olan varlığın eseri olabilir.

"Kesin olarak inananlar için yeryüzünde işaretler vardır. Kendi nefislerinde de ibretler vardır. Görmüyor musunuz?"[152]

---

[149] Songar, Ayhan, *a.g.e.* , s. 37.
[150] Aydın Hüseyin, *Yaratılış ve Gayelilik* (Teleoloji) Ankara, 1987, s. 46
[151] Nurbâki, Haluk, *Kur'an Mucizeleri*, İstanbul, 1999, s. 79
[152] Zariyat Suresi, 51/ 20-21

Görüldüğü gibi hayatın üzerinde kurulduğu temel, suyu meydana getiren hidrojen ve oksijen atomları, dolayısıyla sudur. Hayatın güvence altına alınması ve devam etmesinin garantörleri olan unsurları suyun kendi içinde taşıması ve bu garantör unsurların terkibi olan kendisinin hayatın kaynağı olmasından doğan önemine binaen ön planda zikredilmesi, onun sanki varlığın temelinde duran ilk ve kadim unsur olduğu kanaatini uyandırıyorsa da Kur'an-ı Kerim'de su her şeyin değil, canlılığın kaynağı olarak vurgulanmıştır.[153] Nitekim Nur Suresinin 45. ayetinde "*Allah her canlıyı sudan yarattı:Onlardan kimi karnı üzerinde (sürünerek) yürür, kimi iki ayak üstünde yürür, kimi de dört ayak üstünde yürür. Allah dilediğini yaratır. Çünkü Allah her şeye Kadirdir"*buyurularak sudan yaratılan şeyler canlılarla tasrih edilmiştir.

Suyun kendine özel ve son derece önemli pek çok özelliği vardır. İnsan onlara göz attığı zaman hepsinin ince bir plan ve ölçüyü ihtiva ettiğini görür. Çünkü yeryüzünün dörtte üçünü sular kaplar ve böylece su, atmosfer ve ısı derecesi üzerinde son derece etkili olur. Eğer suyun kimyevi özelliklerinden bir kısmı bulunmasa yeryüzünün yüzey kesiminde öyle ısı değişiklikleri görülürdü ki, felaketler meydana gelirdi. Suyun yüksek bir ergime derecesi vardır. Uzun süre akışkan olarak kalabilir ve son derece yüksek basınç gücüne sahiptir. Bu özellikleri dolayısıyla su bir termostat görevi görür ve yeryüzünün atmosferinde ısının belli bir ölçüde sabit kalmasını ve şiddetli değişikliklerden korunmasını te'min eder.[154] Su, buhar halinde gökyüzüne yükselerek gece soğuyan havanın aşırı derecede azalmasını önler. Gündüz de ısınır ve kolay kolay ısısını kaybetmez. Güneş ışınlarının aşırı hale gelmesi halinde de su buharlaşarak bulutlar meydana getirir. Bu bulutlar ışınların önüne gerilmek suretiyle yeri fazla ısıdan korur. Isı düştüğünde de yağmurlar yağdığı için bulutlar çekilir. Böylece ısı dengesi korunmuş olur.[155] Şayet suyun bu özellikleri olmasaydı, yeryüzünün büyük bir ihtimalle hayata elverişli olma durumu ortadan kalkar ve insanların yeryüzündeki faaliyetleri büyük derecede sekteye uğrardı.

Su, yeryüzünde donunca yoğunluğu azalan biricik maddedir. Bu hususiyeti itibariyle de hayatın idamesinde büyük önemi vardır. Çünkü bu özelliği nedeniyle

---

[153] Aydın Hüseyin, *a.g.e.*, s. 44
[154] Parks, Thma Davids; 'Sudan Dinle Macerayı*' Niçin Allah'a İnanıyoruz* (trc. İbrahim Sıtkı Eröz) İstanbul, 1977 c. I s. 102
[155] Döğen, Şaban, *İlimlerin Diliyle Allah,* İstanbul, 1993 s. 111

soğuklar fazlalaştığı zaman suyun yüzey kısmını bir buz tabakası kaplar. Üst kısmı donan suyun alt kısmı sıcaktır. Bu buz tabakası okyanusların, göllerin ve ırmakların dibine kadar inemez. Zamanla buz tabakaları eritilip kaldırılması mümkün olmayan çok katı ve sert kütleler meydana getirirler. Denizlerin yüzey kısmında meydana gelen bu buz tabakası; dip kısımlardaki ısı derecesini donma noktasının üzerinde tutan bir yalıtkan madde haline gelir. Böylece denizlerin dibindeki suda yaşayan canlı varlıklar ve balıklar hayatiyetlerini devam ettirebilirler.[156] Suyun bu özellikleri bu kainatı yoktan var eden bir yaratıcının varlığını ve bu kainattaki her şeyi yaratıklarının faydasına kullanılmak üzere halk ettiğini anlatır.

"G*ökten suyu indiren O'dur. O sudan size hem içecekler vardır, hem de ondan ağaç (ot) meydana gelir ve orada hayvanlarınızı otlatırsınız*

Allah su sayesinde sizin için ekinler, zeytinler, hurmalar, üzümler ve diğer meyvelerin hepsinden bitirir. İşte bunlarda düşünen bir toplum için büyük bir ibret vardır."[157]

"*O gökten suyu indirendir. İşte biz, bitip gelişen her bitkiyi onunla yetiştirdik. O bitkiden bir yeşillik çıkardık ki, ondan birbiri üzerine binmiş taneler çıkardık. Hurmanın tomurcuğundan sarkan salkımlar; üzüm bağları, bir kısmı birbirine benzeyen, bir kısmı da benzemeyen zeytin ve nar bahçeleri çıkardık. Meyve verirken ve olgunlaştığı zaman her birinin meyvesine bakın. Kuşkusuz bunda inanan bir toplum için ibretler vardır.*"[158]

Suyun önemli işlevi; onun içilmesi ve hayatın devamında en önemli rolü ifa etmesidir. Su, insanın bedeni ihtiyacını giderdiği gibi yüksek satıhlarda kolayca yayılabilmesi özelliği ile de topraktan aldığı gıdayı damarlar yoluyla bitkinin en üst kısmına kadar götürür ve hayvanların beslendiği otların ve insanların besin kaynağı olan ekin, zeytin, hurma gibi ürünlerin yetişmesini sağlar. Allah Teâla:

---

[156] Parks, Thma Davids; ' Sudan Dinle Macerayı'*, a.g.e. s. 104*
[157] Nahl Suresi, 16/ 10-11
[158] En'am Suresi, 6/ 99

"*İnsan aldığı besinlere bir baksın! Biz suyu (gökten) bol bol nasıl boşalttık. Sonra toprağı bir yarışla nasıl yardık. Kendiniz ve hayvanlarınıza bir besin ve fayda olması için orada (yeryüzünde) ekinler, üzüm bağları, yoncalar, zeytinler, hurmalar, iri ve sık ağaçlı bahçeler, meyveler ve çayırlar bitirdik.*[159] ayetiyle insanın dikkatini bu gerçeğe odaklamaktadır. Çünkü her türlü ürün su sayesinde vardır.

İnsan küçücük bir sebzeyi, meyveyi yapmaya güç sahibi değilken, su sayesinde güzel bahçelerin, çeşitli renk ve lezzete sahip sebze ve meyvelerin sahibi olur. Bu noktada Kur'an insana şu soruyu yöneltir: "*Semadan su indiren ve ağaçlarını yetiştirmeye güç yetiremeyeceğimiz, ferahlık verici bahçeleri yeşerten kimdir?*[160]

Bu bahçelerde yetişen sayısız bitki türünün beslenmesi için gerekli temel maddelerin mevcudiyetini, hayvan ve bitki hayatının idamesi için lüzûmlu, sudaki vasıfların varlığını, sayısız bitki türünün yetişmesinde etkili olan toprak, hava, su, ısı arasındaki koordinasyonu; bütün bunların sadece bir tesadüfün mü yoksa yüce bir kudret ve hakim bir müdebbirin iradesi neticesinde ortaya çıkan bir plan ve programın sonucu mu olduğunu bir düşünmeliyiz. Ayrıca sonuna dek milyarlarca yıl bu tesadüfün, sürekli olarak tekrar tekrar aynı şekilde yeniden vukuu mümkün müdür?

Gökten inen su, inkarı mümkün olmayan göz önündeki bir gerçektir. Yaratıcı ve idare edici birinin varlığını kabul etmeden onu açıklamak zordur. Yağmurun bu ölçüde yağmasını sağlayan, yağmurun hayatı meydana getirmesini, bu ölçülere göre ulaşmasını meydana getiren, gökleri ve yeri yaratan kudret sahibinden başkası değildir. Bunların hepsinin rastlantı sonucu oluşması, bu rastlantıların bu kadar ince hesaplarla düzenlenmesi, bu kadar sağlam ölçülerle planlanması, canlıların özellikle de insanın ihtiyacına karşılık verecek şekilde yaratılması mümkün değildir. Bütün bunların tek ve her şeye hakim bir iradeden kaynaklanmış olması gerekir. Her şeyi bilen ve belli bir amaca göre yaratan, büyük küçük hiçbir şeyi belli amacının dışında bırakmayan bir irade ile bütün bunlar mümkün olabilir. İbret gözüyle bakan bir mümin bunun Allah Teâla'dan başkası olmadığını bilir. Ayrıca su diğer cisimleri eritici olarak kullanılabilen en uygun akışkandır. Organlarımızın içinde kanımızı meydana getiren en büyük bileşik

---

159 Abese Suresi, 80/ 24-32
160 Neml Suresi, 27 / 60

olması itibariyle biyolojik reaksiyonlarda son derece önemli roller üstlenir. Su, ısı derecesinin üzerinde yayılabilen buhar basıncına sahiptir. Fakat buhar uzun süre hayat için gerekli olacak nispette akışkan olarak kalamaz.[161]

Suyun atom ağırlığı 18'dir. İnsan bu molekül ağırlığında normal basınç ve ısı derecesinin altında onun gaz olmasını bekler. Amonyağın ise atom ağırlığı 17'dir. Normal basınç ve –73 C^0 de amonyak gaz haline gelir. Hidrojen karbür ise özellikleri itibariyle suya daha yakındır. Periyodik sistemdeki yeri bunu icabettirir. Molekül ağırlığı 34 civarındadır -59C^0 de gaz haline gelir.[162] Suyun normal sıcaklık derecesi altında akıcı bir halde bulunması, insanı durup düşünmeye sevk etmesi gereken bir durumdur.

Burada dikkatlerin celp edilmesi gereken başka bir husus ise şudur: Suda %89 oranında oksijen, %11 oranında da oksijen vardır.[163] Oksijen yakıcı, Hidrojen ise yanıcı bir gazdır. İki zıt maddenin birleşiminden su gibi bir ab-ı hayatın ortaya çıkması materyalistlerin iddia ettiği gibi tesadüfün ürünü olamaz. Aksine bu, kainatın yaratıcısı ve kadir-i mutlak olan bir yaratıcının varlığını zorunlu kılar.

Suyun kainatta ve dünyamızda varoluşu kainatın ilk yaratılışı iledir. Güneşten ayrıldığı sırada yerkürenin ısı derecesi 12000 (fahrenhayt) civarında bulunuyordu. Bütün elemanlar serbest bulunuyor ve kimyevi herhangi bir bileşiğin mevcudiyeti mümkün olmuyordu. Isı 4000 fahrenhayt derecesine düştüğünde oksijen ve hidrojen birleşerek suyu meydana getirmiştir. Su Atmosferin dışında teşekkül etmiş ve yere doğru akmış, fakat yeryüzüne yakın çevrelerin ısı derecesi fazla olduğu için ona ulaşamamıştır. Okyanuslar yerin soğuması ilerledikçe ona doğru akmıştır. Bu birleşimden kurtulup serbest kalan elemanlar ise atmosferi oluşturmuştur. Acaba yer kütlesi neden atmosferdeki gazların hepsini emmemiş veya bu gazlar niçin bugün bulunduğundan daha büyük bir oranla atmosferde kalmamıştır? Hiç şüphe yok ki, her iki halde de yeryüzünde insan bulunamayacaktı. Santimetre kareye tonlarca basıncın ağırlığı çöktüğü bir ortamda canlı bulunamayacağı gibi, yerkabuğu bugünkünden mesela 2-3 metre kalın olsaydı oksijen tamamıyla ortadan kalkacak ve hayvanların

---

[161] Parks, Thma Davids; "Sudan Dinle Macerayı", *a.g.e. s. 104*
[162] Parks, Thma Davids; "Sudan Dinle Macerayı", *a.g.e. s. 102*
[163] Döğen, Şaban, *a.g.e.*, s. 112

yaşamasına imkan kalmayacaktı. Aynı şekilde okyanuslar 1-2 metre daha derin olsaydı karbondioksit ve oksijen tamamen emilmiş olacak ve yeryüzü üzerinde bitkisel hayat mümkün olmayacaktı.[164]

Bütün bunlara ilaveten, üzerinde önemle durulması gereken nokta suyun meydana gelişi ve her an insanın emrine, hizmetine ve ihtiyacına amade oluşudur.

"De ki:Baksanıza, eğer suyunuz çekilse, size kim bir akarsu, bir kaynak suyu getirebilir?"[165]

Kainatta bilindiği kadarıyla hidrojenin en fazla bulunduğu yer güneş, oksijenin en fazla bulunduğu yer ise yeryüzüdür.[166] Peki dünyada hâlâ bol miktarda oksijen ve hidrojen bulunduğuna ve bu gazların yeri bilinmesine rağmen ayrıca suyun da bunların hangi oranlarda birleşmesiyle meydan geldiği bizce malum olmasına rağmen niçin insanlık suyu üretememektedir? Kim başlangıçta uygun miktarda oksijen ve hidrojeni bir araya getirmiş ve geriye kalanları serbest bırakmıştır? Sonra su buharlaştığı zaman dahi bunların bir arada kalmasını sağlayan kimdir? Bütün insanlık bilgisini, gücünü, imkanlarını bir araya getirse yoktan var ederek bir hidrojen atomu yaratamaz. Bundan öte hazır olan hidrojen ve oksijeni bir araya getirip bir su molekülü dahi oluşturamaz. İnsanın ihtiyacı olan su sadece Kadir-i mutlak olan Allah'ın yaratmasıyla insana gönderilmektedir.

"*İçtiğiniz suyu düşünmez misiniz; buluttan onu siz mi indirdiniz yoksa onu indiren biz miyiz?"*[167]

İnsanoğlunun henüz bu ab-ı hayatı üretmeye gücü yetmediğine göre; insanın aklını bir su molekülünün yoktan var edilişi üzerinde yorması, bunu yaratanın ve ona karşılıksız olarak sunanın kim olduğunu düşünmesi gerekir.

Hüccetu'l-İslam İmam Gazzâlî yeryüzünde hayvanların ve bitkilerin hayatı kendisine bağlı olan tatlı suyu yaratmasının Allah'ın kullarına nimetlerinin en

---

[164] Cressy, A.C.Morrison, *İnsan,Kainat ve Ötesi*, (trc: Bekir Topaloğlu) İstanbul, 1986, s. 21-23
[165] Mülk suresi 67/30
[166] Kaya, Faris*, İlimlerden Allah'a*, İstanbul, 1995, s. 200
[167] Vakıa Suresi, 56/ 68-69

büyüklerinden biri olduğunu söyleyerek suyun hayattaki yerine ve yaratılış hikmetlerine şu şekilde değinmektedir:

"*İnsan susuz kaldığı zaman bir yudum su için dünyanın bütün hazinelerini vermekten çekinmez. Hal böyle iken, Allah Teâla'nın bu büyük nimetinden insanların gafil olması ne kadar gariptir!*

Bak bu kadar şiddetle muhtaç bulunduğumuz bu büyük nimeti Cenab-ı Hak kulları için ne kadar bol ihsan etmiştir. Eğer cenab-ı Hak, suyu az miktarda yaratmış olsaydı, işler güçleşir, yeryüzünde hayat şartları ağırlaşırdı.

Sonra, şu suyun güzelliğine ve inceliğine bak! O yeryüzüne iniyor, akıcılığı dolayısıyla ağaç köklerine sirayet ediyor, oradan güneş ısısıyla ağaçların ve bitkilerin dallarına tırmanıyor.Halbuki suyun tabiatı aşağıya doğru akmaktır.

Yediğimiz şeyleri sindirim organlarında sindirebilmek için su içme zarureti vardır. Eğer su olmazsa sindirim yapamayız. Su içmeyi bizler isteyerek, zevkle yaparız. Sudan lezzet ve rahat buluruz. Cenab-ı Hak aynı zamanda suyu beden, elbise, vs. deki kirleri temizleyici olarak yarattı. Su ile toprağı çamur haline getirip ev yapımında ve diğer porselen sanayii vs. işlerde kullanılır hale getirdi. Allah Teala, gene su ile kuru olan ve kullanmaya müsait olmayan şeyleri nemlendirdi. Su ile içilmesi kolay zevkli şerbetler yapılır. Onunla, alevi gökleri alan yangınlar söndürülür. Su içinde ateş yanmaz.

Su ile yiyecekler pişirilerek yenecek hale getirilir. Çiğ yenilmesi gereken meyve vs. yiyecekler su ile yıkanarak yenir.

Şiddetle muhtaç olduğumuz halde kadrini bilmediğimiz suyun kullanılışındaki kolaylığı düşün. Eğer su sıkıntısı bulunsaydı dünyadaki hayat sönerdi. Cenab-ı Hak suyu yaratmakla, üzerinde hayvan, bitki, maden ve sayamayacağımız kadar bol faydalı şeylerle dünyamızın imarını bize öğretti."[168]

---

[168] el-Gazzâlî, Muhammed b. Muhammed, *Varlıkların Yaratılış Hikmetleri*, (trc. Hasan Akarsu-Mürsel Sıradağ) İstanbul, 1971 s. 40-41

Yağmur yani gökten indirilen su Kur'an'ın en çok başvurduğu kozmolojik delillerindendir. Bunun sebebi de, bütünüyle hayatın varlığı ve devamının suya bağlı olması ve suyun yararlanılabilir hale gelmesinde yağmurun taşıdığı önemdir. Bütün gezegenler içinde dünyanın bilinen en farklı özelliği, Allah'ın burada suyu yaratmış olmasıdır. Kainatta su yüce Allah'ın kurmuş olduğu büyük bir mekanizma içinde deveran etmektedir. Suyun bir bütün olarak dolaşım içinde takip ettiği yol ve geçirdiği değişik safhalar *"hidrolojik dolaşım"* olarak adlandırılmaktadır. Allah Teâla Nur Suresinin 43. ayetinde bu dolaşıma şöyle işaret etmektedir:

"*Görmez misin ki Allah bulutları (dilediği yere) sürüklüyor; sonra onları bir araya getirip üst üste yığıyor. İşte görüyorsun ki bunlar arasından yağmur çıkıyor."*

Rum suresinde ise şu şekilde dikkat çekilmektedir: *"Allah odur ki, rüzgarları gönderir, bunlarda bulutu kaldırır. Derken, Allah onu dilediği gibi yayar ve parça parça eder; nihayet arasından yağmurun çıktığını görürsün. Allah dilediği kullarına yağmuru nasip edince seviniverirler.*[169]

Kur'an'da imanın evrensel delilleri sunulurken bu sahne sık sık karşımıza çıkar.

Yağmurun nasıl oluştuğu uzun süre insanlar için bir sırdı. Ancak hava radarlarının keşfedilmesinden sonra, yağmurun hangi evrelerden geçerek oluştuğu kesinlik kazandı. Buna göre Yağmur üç evreden geçerek oluşur. Önce rüzgar yoluyla yağmurun hammaddesi havalanır. Ardından bulutlar meydana gelir. En son olarak da yağmur ortaya çıkar. Yukarıdaki ayette yağmurun oluşmasıyla ilgili aktarılanlarda ise, tam da bu süreçlerden söz edilmektedir. Bu üç evreyi teknik olarak inceleyecek olursak:

1. Evre *"Allah Odur ki, rüzgarları gönderir…."*ayetinde zikredilmekte olup, burada yağmurun oluşumundaki ilk aşamanın rüzgar olduğuna dikkat çekilmiştir. Başka bir ayette ise: "*Biz rüzgarları aşılayıcı olarak gönderdik ve gökten bir su indirdik de onunla su ihtiyacını karşıladık."*[170] denilmektedir.

---

[169] Rum Suresi, 30 / 48
[170] Hicr Suresi 157 22

Yağmurun oluşmasında rüzgarın aşılama özelliği şöyle gerçekleşir: Okyanusların ve denizlerin yüzeyinde, köpüklenme nedeniyle her an sayısız hava kabarcığı oluşmaktadır. Bu kabarcıklar patladıkları anda, milimetrenin yüzde biri çapındaki binlerce parçacığı havaya fırlatırlar. "Aerosol" adı verilen bu parçacıklar, rüzgar sayesinde karalardan gelen tozlarla karışarak atmosferin üst katmanlarına taşınır. Rüzgarın bu şekilde yükseklere taşıdığı parçacıklar, burada su buharı ile temas eder. Su buharı da bu parçacıkların etrafına toplanarak yoğunlaşır ve su damlacıklarına dönüşür. Rüzgar, bu şekilde havada serbest halde bulunan su buharını denizlerden taşıdığı parçacıklarla aşılar ve yağmur bulutlarının oluşumunu sağlar.[171] Esen rüzgar bu özelliği olmasa, yüksek atmosferdeki su damlacıkları oluşamayacak ve yağmur yağmayacaktı. İradesiz olan rüzgara bu görevi verip aksatmadan yerine getirmesini sağlayan bir yaratan ve idare edenin olmaması düşünülemez.

2.Evre, "*...bunlarda bulutu kaldırır. Derken Allah onu dilediği gibi gökte yayar ve parça parça eder..."* ayetinde ortaya konulmakta olup yağmurun oluşumunda bulutlara ve onların yağmuru nasıl taşıdıklarına işaret edilmektedir.

Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır rüzgarların bu taşıyışında dikkate değer bir hususa şu noktada dikkatleri çeker:

"R*üzgarların faidelerinden birisi de bulutları derleyip toparlamak, yaymak ve yağmura muhtaç olan yerlere götürmek için tepelerinde taşımaktır. Fakat bu taşıyışta gayet dikkate değer bir husus vardır. Çünkü hava hafif, bulutlar ise ağırdır. Hafifin ağırı kaldırması ise tabiatın tersidir. Gerçekte burada bu ağırlık ve ıklal (yüklenme, kaldırma) ihtarının tabiat ilimleri bakımından pek büyük önemi vardır. Zannedilirdi ki, bulutlar havadan hafif su buharından ibarettir. Halbuki asıl bulut su buharı hali değil, bizzat su taneciklerinin toplu hali olduğu sonradan fark edilmiş ve suyun ise havadan ağır olduğu bilinmekte olduğundan bulutların hava boşluğunda muallakta durması fizik ilminde bir mesele teşkil etmiştir. Bunun izahında iki görüş hasıl olmuştur. Başlangıçta "O su tanecikleri sabun köpüğü gibi boş ve içlerinde hava hapsedilmiş olup, bu hava dışarıdaki havadan fazla bir ısı derecesinde bulunduğundan hafif olarak üzerinde yüzüyor" denilmiş. Sonra bu görüş çürütülerek bulutları birleştiren su taneciklerinin içi*

[171] Alpsoy, Sait, *a.g.e.* s. 73

boş değil, dolgun bulunduğu ve bundan dolayı her biri kendi hacmindeki havadan ağır olduğu halde aşağıdan rüzgarın tahrikiyle kum tanelerinin yukarı çıkması gibi hava boşluğunda muallak kalarak sağa sola hareket ettiği kabul edilmiştir. Öncekine göre balon ve gemi gibi hafifin ağır üzerinde duruşu, ikinciye göre de kuş ve uçak gibi ağırın hafif üzerinde duruşudur ki "ağır bulutları kaldırıp yüklendiği zaman" ayetinin hatırlatması da bunda açıktır. Evet havadan ağır olan su taneciklerini daha sıcak hava ile doldurmakla köpük haline koyarak hafiflendirip küçücük baloncuklardan oluşan bulut donanmalarını hava üzerinde tutmakta da büyük bir sanat olduğu şüphesiz ise de su taneciklerinin ağırlıklarını olduğu gibi muhafaza etmekle beraber, onlardan, daha hafif olan havanın sırf hareketten aldığı kuvvetle o ağır bulut kütlelerini kaldırıp yüklenmesi daha çok dikkat çeken bir hadisedir ki, bunda hareketin önemi ve hareket emrini veren muharrikin, yalnız hareketle, hafiflik ve ağırlık hükümlerini tersine çeviren ve değiştiren mutlak bir kudrete sahip olduğu doğrudan doğruya ortaya çıkar."[172]

1. Evre, "*Nihayet arasından yağmurun çıktığını görürsün"* ayetinde görülmektedir. Yağmurun yağabilmesi için havanın neme doyması gerekir. Hatta nem daha da artıp aşırı doyum noktasına ulaşmalıdır.

Fransa milli meteoroloji kurumunda yüksek mühendis olan M.A.Facy Encyplopedia Universalis'te yazdığı yağışlar makalesinde şunları yazıyor: "*Bir yağmur bulutu özelliklerini ortaya koymayan, yahut henüz uygun bir gelişme derecesine varmamış olan bir buluttan hiçbir surette yağmur indirilemez."*[173]

Tuz kristallerinin ve toz zerreciklerinin etrafında bir araya gelen su parçacıkları iyice yoğunlaşarak yağmur damlalarını oluştururlar. Böylece havadan daha ağır bir konuma gelen damlalar, buluttan ayrılarak yağmur biçiminde yere düşmeye başlarlar. Bu her an gözümüzün önündeki bir gerçektir. Bu noktada düşünecek olursak suyu var eden kimdir? Suya buharlaşma özelliğini kim vermiştir? Elbirliği ile suyun yağmur olup yağmasını sağlayan diğer özellikleri ve kanunları kim yerleştirmiştir ve milyonlarca yıldır hiç değişmeden kim idare etmektedir? Bütün bunları tesadüfe veya maddenin

---

[172] Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, a.g.e., c.IV s.68
[173] Altay, Süleyman, *Kur'an-ı Kerim ve Fen Bilimleri* İstanbul, 1993 s. 56

yapısına bağlayarak açıklamak pek de akla uygun bir sonuç getirmemektedir. Bu, ancak her işi düzenli ve yerinde olan bir yaratıcının işi olabilir.

Su ile uğraşan bilim adamları kainatta 1.400.000.000 km^3 suyun mevcut olduğunu hesaplamıştır. Bu suyun % 97'si denizlerde, % 2'si ırmak ve göllerde, % 1'i de kar, buz ve atmosferde buhar halindedir. Her sene dünya yüzüne, karalara, 101.000 km^3 yani 101 trilyon m^3 su yağmur halinde düşer. Bu suyun % 25'i direkt denizlere kavuşurken % 75'i çeşitli şekillerde kullanıldıktan sonra tekrar buharlaşarak atmosfere döner.[174] Atmosfere çıkan su yağmur halinde tekrar yeryüzüne iner. Denizlerden, göllerden, ırmaklardan, veya kullanılan suyun buharlaşıp bize dönmesi üzerinde uzun uzun düşünülmesi gereken bir olaydır. Çünkü çamurdaki ve bataklıktaki su kirlidir. Ama buharlaşınca temizleniyor. Her sene 350.000 km^3 yani 350 trilyon m^3 su yağmur halinde düşer. Tabii bu, her sene 350 trilyon m^3 suyun buharlaşması demektir. Bu rakam kainattaki bilinen su miktarının 3'de 1'i kadardır. Demek oluyor ki, kainattaki suyun her sene 3'de 1'i arındırılıp atmosfere çıkarılıyor ve tekrar dünyaya döndürülüyor.[175] Bu iş, korkunç denebilecek büyük bir hadisedir. Bunca suyu buharlaştırmak için 300 bin milyar kere milyar kaloriye ihtiyaç vardır. Bunu kömürle karşılamaya kalksaydık 4.10^{16} ton kömüre ve Türkiye bütçesinin 100 milyonlarca misli de paraya ihtiyaç duyardık.[176]

Her sene dünyadaki su miktarının 3'de 1'i kadarının buharlaşması dünyaya düşen yağmur miktarında bir ölçünün gözetildiğini gösteriyor. Evet yağmur bir ölçüye, bir plana göre yağıyor. Ne bütün canlıları boğacak kadar çok, ne de toprağı kurutacak, hayatı zorlaştıracak kadar az. Kur'an'ın ifadesi ile "*Gökten bir ölçüye göre suyu indiren O'dur.*"[177] Suyun belli ölçü içinde, uygun bir zamanda ve ihtiyaç duyulduğu kadar inmesi olayındaki planlama ilahi bilginin eseridir. Suyun toprak tarafından emilmesi, canlı bitki hücrelerinin suyu emip, ışığa, havaya doğru yükseltmeleri de ilahi bilginin kontrolünde gerçekleşmektedir.

---

[174] Kaya, Faris, *a.g.e.* , s. 205
[175] Kaya, Faris, *a.g.e.*, s. 206
[176] Döğen, Şaban, *a.g.e.* , s. 112
[177] Zuhruf Suresi. 43/11

Diğer yandan rüzgar estirip yağmur yağdıran Allah, yağan yağmur sularını yeraltında büyük hazinelerde, depolarda, dağlarda, pınarlarda, kuyularda, göllerde ve benzeri yerlerde tutarak bütün canlıların su ihtiyacını devamlı olarak karşılamaktadır.

"Allah'ın gökten su indirip, onu yerdeki kaynaklara yerleştiren, sonra onunla çeşitli renklerde ekinler yetiştiren olduğunu görmüyor musun?"[178]

Eğer biz gökten inen suyu depolamaya kalksaydık o kadar büyük depolar yapamazdık, yapabilsek bile çok büyük paralar harcamamız gerekirdi. Ama bu dünyayı kulları için yaşanacak bir yer yapan Allah Teala bunu da düşünmüş ve gökten inen suyu yer altı kaynaklarına depolamıştır. *"Biz rüzgarları aşılamayı sağlayan vasıtalar olarak gönderdik ve gökten bir su indirdik de onunla su ihtiyacınızı karşıladık (Biz bunları yapmasaydık) siz o suyu saklayamazdınız."*[179]

Yağmurun yağmasından sonra ortaya çıkan bitkisel hayat ve bu hayatın canlanması ise insanın tüm gücünü aciz bırakacak nitelikte bir harikadır. Su, yeryüzündeki toprağın, bitkilerin gelişmesine elverişli olmasında önemli bir görev üstlenmiştir. Şayet yeryüzünün bir dönem kızgın bir alev olduğunu, sonra da tarıma elverişli topraktan yoksun sert bir yüzeye dönüştüğünü, ardından su ve atmosferdeki etkenlerin yardımıyla yumuşak toprağa dönüştüğünü ileri süren teoriler doğruysa; su, topraktan bitki yeşermesine eşlik etmektedir. Bu da havada yıldırım çakması sonucu meydana gelen elektrik akımıyla birlikte nitrojen ve azotun toprağa düşmesiyle meydana gelmektedir. Nitrojen suda çözülmeye elverişli bir element olup, toprağa verimlilik kazandırmak için yağmurla birlikte düşer. Bu madde toprakta yer alacak olursa, yeryüzü bitkilerden yoksun kalacaktır.

Bilindiği gibi, insanın yaşaması yemesine bağlıdır. Ziraatte de en önemli faktörlerden biri su, diğeri de gübredir. En önemli gübrelerden biri azottur. Azot, tabiatta en fazla atmosferde bulunur. Hem de saf haldedir. İşte yağmur yukarıdan aşağıya inerken bitkiler için bir taraftan hayat suyunu sağlar, diğer taraftan en faydalı olan azot gübresini su ile birlikte bitkilere sunar. *"Size gökten su indiren O'dur ve hayvan otlattığınız çayırlar O'nun sayesinde gelişir. Allah su aracılığıyla sizin için*

[178] Zümer Suresi 39/ 21
[179] Hicr Suresi 15 / 22

ekinler, zeytinler, hurmalar, üzümler ve çeşit çeşit meyvalar bitirmktedir. Bunda düşünen kimseler için ibret dersi vardır."[180]

Bu ürünler, toprağın verimliliğine bağlıdır. Verimlilik de ister direkt olarak toprağın üzerine düşsün isterse suyu toprağın yüzeyinde biriksin veya yer altı kuyuları ve su kaynakları şeklini alsın; ya da dağlarda donup sonradan akarsular şeklinde aşağılara aksın, her ne şekilde olursa olsun, yağmura bağlıdır. Yağmur da, yağmurun yağmasını sağlayan hatta yağmur suyuna doğal bir gübre de karıştıran birçok faktöre, örneğin güneşin ısısına, mevsimlerin değişmesine, atmosferdeki ısı değişikliklerine, rüzgarın esişine ve şimşeğe bağlıdır. Yeryüzünden göklere dek varolan her şeyin arasında bir ahenk ve oranın bulunması, bunların bir çok amaç ve gayeye uygun ve hazır olması ve tüm bu varlıkların milyonlarca yıldan beri aynı mükemmel ahenk içinde var olmaya devam edip durmaları şans eseri olamaz. Tüm bunlar, bir düzenleyici ve yapıcının, her şeyi kapsayan irade, plan ve hikmeti olmaksızın mı gerçekleşti?

Allah Teala Kur'an'da bu bitkisel hayat ile yağmur arasındaki ilişkiye sık sık değinmiştir. Burada birkaç ayet zikredersek konu ayrıntılı olarak anlaşılacaktır.

"*Allah su sayesinde sizin için ekinler, zeytinler, hurmalar, üzümler ve diğer meyvelerin hepsinden bitirir. İşte bunlarda düşünen bir toplum için büyük bir ibret vardır."*[181]

"Görmedin mi Allah, gökten yağmur indirdi de bu sayede yeryüzü yeşeriyor. Gerçekten Allah çok lütufkârdır. Her şeyden Haberdardır."[182]

"Gökten bereketli bir su indirdik, onunla bahçeler ve biçilecek taneler bitirdik."[183]

"Kendisine hayat verdiğimiz ölü toprak hakikatte bir ibret ayetidir. Çünkü biz onu yağmurla dirilttik de ondan pekçok tarım ürünleri çıkardık. İşte onlar bunlardan yerler."[184]

---

[180] Nahl suresi, 16/10
[181] Nahl Suresi, 16/ 11
[182] Hacc Suresi 22/ 63
[183] Kaf Suresi 50/ 9

Yeryüzündeki hayat sahnesi bütün kalplere yakın bir olgudur. Kur'an-ı Kerim'de toprağa düşen yağmurun onu diriltip yeşillendirmesiyle kıyamet günü ölülerin diriltilmesi arasındaki benzerliğe sık sık dikkat çekilir. Çünkü bu insanın gözü önündeki bir olgudur ve insan çorak ve üzerinde hiçbir şeyin bitmeyeceğini sandığı kuru toprağa yağmur düşünce onun canlandığını ve birçok meyve ve sebzeyi insana sunduğunu gözleriyle görür. Ancak kuru toprağa yağmurla hayat bahşeden kudret elinin öldükten sonra insanları nasıl dirilteceğine akıl erdiremez. İşte Kur'an, insana göz önündeki gerçeklerden yola çıkarak kıyamet günü nasıl diriltileceğini anlatmaktadır.

"Gökten bir ölçüye göre suyu indiren O'dur. Biz onunla kupkuru ölü bir memlekete hayat verdik. İşte siz de böyle mezarlarınızdan çıkarılacaksınız."[185]

"Kullara rızık olması için birbirine girmiş küme küme tomurcukları olan uzun boylu hurma ağaçları yetiştirdik. Ve o su ile ölü bir toprağa can verdik. İşte hayata yeniden çıkış da böyledir."[186]

"Rüzgarları gönderip de bulutları harekete geçiren Allah'tır. İşte bu şekilde biz onları ölü bir bölgeye göndeririz de ölümünden sonra toprağa hayat veririz. Ölülerin dirilmesi de böyle olacaktır."[187]

"Yine O'nun delillerindendir k, size korku ve ümit vermek üzere şimşeği gösteriyor. Gökten su indirip ölümünün ardından arzı onunla diriltiyor. Doğrusu bunda, aklını kullanan bir kavim için dersler vardır."[188]

Yağmur yüce Allah'ın şu evrende belirlediği yasalara uygun olarak gökten yeryüzüne iner. Bu sistemin hareketleri bu değişmez yasalara göre düzenlenir. Yine bu yaratıcının iradesi ve düzenlemesine uygun olarak sonuçlarını ortaya çıkarır. Her hareketin ve her sonucun kaynağını oluşturan Allah'ın özel belirlemelerinden ve takdirinden direktif alır. Bu yanıyla İslam düşüncesi evrende olan herhangi bir olayda tesadüf ve rastgeleliği yok saymaktadır. Bunun yanı sıra İslam, onu bir alet yerine

---

[184] Yasin Suresi 36/33
[185] Zuhruf Suresi 43/ 11
[186] Kaf Suresi 50/ 10-11
[187] Fatır Suresi 35/ 9
[188] Rum Suresi 30/ 24

koyan mekanik evren düşüncesini de, cebriyeciliği de reddetmektedir. Bu felsefeye göre evrenin yaratıcısı ve ona hareket kanunlarını koyan evreni kendi haline bırakmış, o da körü körüne bu kanunlara uygun olarak cebri determinist mekanik hareketi sürdürmektedir.

İslam düşüncesi ise, yaratılışın Allah'ın istek ve takdiri ile olduğunu kabul etmekte, ayrıca sağlam tabiat kanunları ile yürürlükte olan ilahi sünneti de tespit etmektedir. Fakat bunların birbiri ile paralel işlemlerini bir takdire bağlamıştır. Her olay tabiat kanunlarına göre olur ve her defasında bu olayda ilahi sünnet işler. Olayı başlatan ve ilahi sünneti işleten takdir, sabit tabiat kanunları ve ilahi kanunların ötesinde Allah'ın iradesine göre oluşmaktadır.

"Rüzgarları rahmetinin önünde müjdeci olarak gönderen O'dur. Biz ölü toprağa can vermek, yarattığımız nice hayvanlara ve insanlara su sağlamak için gökten tertemiz bir su indirdik."[189]

2. 2. Atmosfer ve Yerçekimi

Yer küresinin çevresinde çapı yirmi kilometre ile başlayıp yer yer seksen kilometreyi bulan bir gaz kütlesi bulunmaktadır ki, buna atmosfer denilir. Kur'an, atmosferi "*Rabbiniz yeri sizin için bir döşek, göğü de tavan yaptı*"[190] ayetiyle bir evin tavanına benzetmiştir. Bu rastgele bir benzetme değildir. Atmosfer bir evin tavanından beklenen fonksiyonları yerine getirdiğinden dolayı böyle bir benzetme yapılmıştır. Atmosfer bu görevini:

1- Dünyaya gelen göktaşlarını parçalayıp yok etmesiyle,
2- Uzaydan gelen zararlı ışınları filtre etmesiyle,
3- Güneşten gelen ultraviyole ışınlarından sadece fotosentez için gerekli miktarı geçirmesiyle,

---

[189] Furkan Suresi 25/ 48-49
[190] Bakara Suresi 2/ 22

4- Uzay ortamının yaklaşık -270 ^{0}C'lik dondurucu soğuğundan dünyayı korumasıyla gerçekleştirir.

Tahir b. Aşur, göğün tavana benzetilmesindeki sırrı şöyle izah etmektedir:

Allah hava küresini, yer küresi ile esir küresi arasında bir ara bölme olarak yaratmıştır. Bu bölme, bir evin tavanından beklenen fonksiyonları tam olarak sağladığından dolayı ona tavan denilebilir. Çünkü hava küresi, yukarıdan yer küresine gelecek çeşitli zararları bertaraf eder ki, bunların başında deniz sularının karaları istila etmesini engellemek ve bazı gök cisimlerinden kopan meteorların dünyaya verecekleri zararları ortadan kaldırmak gibi hususlar gelmektedir.[191] Kur'an gökyüzünün bu koruyucu özelliğine *"Biz, gökyüzünü korunmuş bir tavan yaptık."*[192] *a*yetiyle açıkça dikkatlerimizi çekmektedir.

Göğün Kur'an'da ısrarla vurgulanan bir özelliği de geri döndüren olmasıdır. Atmosferi oluşturan yedi katmandan her biri dünyadan ya da dünya dışından gelen şeyleri geri döndürerek dünyadaki canlı yaşamını koruyup devamına hizmet eder. Örneğin troposfer, yeryüzünden yükselen su buharını yoğunlaştırarak, yağmur olarak geri dönmesini sağlar. Stratosfer'in alt tabakası Ozonosfer, uzaydan gelen radyasyon ve zararlı ultraviyole ışınlarını geri döndürür. İyonosfer, yeryüzünden gelen radyo dalgalarını geriye yansıtarak telsiz televizyon iletişimine olanak sağlar. Manyetosfer ise güneşten ve başka yıldızlardan gelen radyoaktif parçacıkları uzaya geri döndürür.

Eğer atmosfer zararlı ve zehirli ışınları emme gibi bir süzgeçlik görevi yapmasaydı, yüzlerce yerinden kurşun yemiş gibi delik deşik olurduk.

Yer küresini saran atmosfer oksijen, azot, argon, neon, kripton gibi gazlardan ve su buharından meydana gelir. Atmosfer, bunlardan başka, 10.000 de 3 oranında karbondioksit ile bazı nadir gazlar ihtiva eder. Atmosferde yaklaşık olarak % 1 oranında bulunan argon gazı ise medeniyetin ilerlemesinde büyük rol oynayan elektrik ışığını sağlar. Havadaki azot miktarı yaklaşık olarak % 78, oksijen miktarı ise % 21'dir.

---

[191] Tahir b. Âşur, *Tefsiru't-Tahrîr*, Kahire-tsz, I , s. 322, krş: Demirci, Muhsin, *Kur'an'ın Temel Konuları*, s. 81
[192] Enbiya Suresi 21/ 32

Atmosfer bir bütün olarak yeryüzüne basınç yapar. Atmosferdeki gazların oranları da belli seviyededir. Azlık veya fazlalıkları problemler getirir. Atmosferde çok az sayıda klor, amonyak, kükürt ve hidrojen bulunur. Bunlar zehir tesirli gazlardır. Fazla olmaları demek hayatın felç olması demektir. Uzun asırlar boyu, yeryüzünden çoğu zehirli gazlar yükseldiği halde atmosfer kirlenmeden ve insan varlığı için gerekli bulunan dengeli oranlarında herhangi bir değişiklik olmadan eski halini sürdürmektedir. Örneğin atmosferdeki oksijen oranı % 21 olacağına, % 50 veya daha fazla olsaydı yeryüzünde yanabilen her şey tutuşmaya maruz kalırdı. O kadar ki, bir ağaca isabet edecek ilk şimşek kıvılcımı ile bütün bir orman patlamalarla yanar kül olurdu. Buna karşılık havadaki oksijen oranı % 10'a veya daha aşağıya düşseydi acaba durum ne olurdu? Belki hayat, asırlar süresince kendisini buna uydurur, varlığını sürdürürdü ama insanın bugün sahip olduğu birçok medeniyet vasıtalarından mahrum kalırdık.[193]oksijenin bugün mevcut olan miktarı, tamı tamına ihtiyacımıza uygun düşmektedir. Burada aklımıza şöyle bir soru gelmektedir. Canlıların yaşaması için hayati önemi olan bu gazı bütün canlılar için lazım olacak miktarda havada ayarlayan kimdir? Gerçi insanın, atmosferde bulunan % 21 oranındaki oksijene kendisini alıştırmış olabileceğini ileri sürmek mümkündür. Fakat insan için zaruri olan diğer şeyler arasında bu miktarın en uygun ölçüde bulunması dikkat çeken bir noktadır.

Burada hidrojeni de hatırlatmamız gerekir. Gerçi biz hidrojeni teneffüs etmiyoruz ama hidrojen olmaksızın suyun olması mümkün değildir. Atmosferdeki gazlardan bir diğeri de azottur. Azot'un etkisiz bir gaz oluşu son derece önem taşır. Azot oksijenin yoğunluğunu azaltan ve onu insan ve hayvan yaşayışına uygun hale getiren bir gazdır. Azot da oksijen gibi atmosferde fazla ve eksik olmayarak tam ihtiyacımız kadar bulunur. Şayet azot mevcut durumuna oranla daha fazla veya daha az olsaydı, insan bugün gördüğümüz tarzda tekamül edemeyecekti.[194]

Atmosfer olmasaydı ne ateşimiz yanar, ne birbirimize sesimizi duyurabilir, ne hiçbir radyo ve televizyon yayını yapabilir; ne bulut, ne rüzgar, ne enerji meydana gelirdi. Suyla ilgili bütün işlerin yürüyebilmesi için de atmosfere ihtiyaç vardır.

---

[193] Cressy, A. C.Morrison; *İnsan, Kainat ve Ötesi,* s. 26
[194] Cressy*, a.g.e.*, s. 29

Dünyamızı saran atmosfer tabakası titiz bir ölçü ile gereği kadar kalındır. Bu sayede ekinlerin muhtaç olduğu kimyevi ışınlar atmosferden geçebilmektedir. Bu ışınlar mikropları öldürür, vitaminleri üretir. Bir de şunu düşünelim: atmosfer tabakası şimdikine nispetle çok daha ince olsaydı her gün uzak atmosferde akkor haline gelen milyonlarca göktaşı yeryüzünün her tarafına çarpacaktı[195]

Oksijen, hidrojen, azot, ister ayrı ayrı olsunlar; ister çeşitli şekillerde birleşmiş bulunsunlar, biyolojinin temel elemanlarını teşkil ederler. Bununla beraber milyonlarca ihtimal arasında öyle bir tesadüf olamaz ki, hem bütün bu gerekli unsurların aynı zamanda ve aynı gezegende bulunmasını gerektirsin hem de hayat için zaruri olan bu isabetli oranlar içinde olsun. Bütün bunların bir tesadüf olduğunu ileri sürmek matematik ilmini hiçe saymak olacaktır. [196]

Görüldüğü gibi hayatın devamı son derece hassas ve dakik ölçülerle yürütülüyor. Böyle bir hayatı ne insanların, ne bitkilerin, ne de nesnelerin yaratma güçleri yoktur. Henri Bergson, bu konuda hiçbir maddi gücün tesirli olmayacağını söyler ve şöyle der: *“ Onu ancak güç ve kudret sahibi olan bir yaratıcı, gücü sonsuz Allah sağlayabilir.”*[197]

Havayı oluşturan gazlar, yeryüzüne yerçekimi ile bağlıdır. Bu yüzden dünyadan uzaklaşamazlar ve onunla beraber dönerler. İnsan dünyada bir hava denizi içinde yaşar. Atmosfer ondan hiç ayrılmaz. Hava dünyanın yüzeyine yakın kısımlarda çok, yukarı kısımlarda ise daha az yoğundur. *“Sonra duman halinde olan göğe yöneldi; ona ve yerküreye isteyerek veya istemeyerek gelin dedi. İkisi de isteyerek geldik dediler.”*[198] ayetinin içeriğinden arz ile semanın birbirine intibak etme zorunluluğu içerisinde bulunduğunu göstermektedir. Bu hususta araştırma yapanlar jeofizik açıdan atmosferin teşekkülünü üç önemli şarta bağlamışlardır. Bunlar atmosfer ısısının belli ölçüde bulunması, arz çekim gücünün dengeli olması ve uzaydaki çeşitli enerjilerin bu dengeyi bozmaması gibi hususlardır.[199] Kur’an’daki “*Sonra Allah göğe yöneldi*”

---

[195] Cressy, *.a.g.e.,* s. 23
[196] Cressy, *.a.g.e.,* s 28
[197] Döğen, Şaban*, a.g.e.,* , s. 115
[198] Fussilet 41/ 11
[199] Paşa, Gazi Ahmet Muhtar, *Yaratılış ve Ötesi,* (sad. Ali Turgut) İstanbul, tsz., s. 191

ifadesi, Allah'ın özel bir yaratılışla söz konusu şartları lütfettiği anlamına gelmektedir. Atmosferin oluşması için bu kadar önemli olan yer çekimi meselesi Kur'an'ın "*Allah gökleri, görebileceğiniz direkler olmaksızın yükseltendir.*"[200], "*O, gökleri görünür direkleri olmaksızın yarattı*"[201] gibi ayetlerde değinilmektedir. Müfessirler, söz konusu ayete iki farklı anlam vermişlerdir. Bunlar: (1) Allah gökleri gördüğünüz gibi direksiz yarattı, (2) görünen direkleri olmaksızın yarattı şeklindedir.

Birinci görüşten anladığımız, göğün direkleri yoktur. Onlar Allah'ın kudreti ile durmaktadır. İkinci anlayışa göre ise göğün direkleri vardır. Ancak bizler onları görmeyiz. Elmalılı Hamdi Yazır bu konuda şunları söylemektedir:

"*Gökleri, sizin görebileceğiniz hiçbir direk olmaksızın yükseltti. Bu manaya göre, göklerin gözle görünmez birtakım direklerle dayanıp tutulmakta olduğu ihtimaline işaret olunmuş olur. Zira görünen direklerin bulunmaması , gözle görünmez birtakım direklerin bulunmasına engel değildir.*"[202]

Bu durum onları birbirinin üstüne düşmekten koruyan bir kuvvetin varlığına delalet etmektedir. Bu, ilahi bir yasadır. Bu yasa sayesindedir ki, gök cisimleri ne birbirlerini sonsuza kadar iterler, ne de birbirlerini çekmek suretiyle bir araya kümelenirler. Ayrıca bu kanunun zıt kutupları arasında bir denge vardır. Bu denge ile gök cisimleri kayma, sapma ve düşme gibi durumlardan uzaktırlar. [203]

Bu gerçeği Allah Teala "*Göğü de izni olmadıkça yer üzerine düşmekten O korur..*"[204]ayetinde dile getirmektedir.

2. 3. Rüzgarın Oluşumu ve Fonksiyonları

Rüzgar havada oluşan ve insanın dikkatini en fazla çeken atmosfer olaylarındandır. Allah Teala bu belirgin hava hadisesine Kur'an'da özellikle temas eder.

---

[200] Rad Suresi 13/ 12
[201] Lokman Suresi 31/ 10
[202] Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *a.g.e.* , c. V s. 114
[203] Kırca, Celal, *Kur'an-ı Kerim ve Modern ilimler*, s. 142-144
[204] Hacc Suresi 22/ 65

“Biz, rüzgarları aşılayıcı olarak gönderdik ve gökten bir su indirdik de onunla su ihtiyacını karşıladık.”[205]

Ayette, yağmurun oluşumundaki ilk aşamanın rüzgarlar olduğuna dikkat çekilmektedir. Oysa 20. yy.ın başlarına kadar, rüzgarla yağmurun yağması arasındaki tek ilişki, rüzgarın bulutları sürüklemesi olarak biliniyordu. Son meteorolojik bulgular ise rüzgarların yağmurun oluşumunda “aşılayıcı” rol oynadıklarını gösterdi.

Rüzgarların bu aşılama özelliği daha önce de değindiğimiz gibi şöyle gerçekleşir: Okyanusların ve denizlerin yüzeyinde, köpüklenme nedeniyle her an sayısız hava kabarcığı oluşmaktadır. Bu kabarcıklar patladıkları anda, milimetrenin yüzde bir çapındaki binlerce parçacığı havaya fırlatırlar. “Aerosol” adı verilen bu parçacıklar, rüzgarlar sayesinde karalardan gelen tozlarla karışarak atmosferin üst katmanlarına taşınır. Rüzgarların bu şekilde yükseklere taşıdığı parçacıklar, burada su buharı ile temas eder. Su buharı da bu parçacıkların etrafına toplanarak yoğunlaşır ve su damlacıklarına dönüşür. Bu su damlacıkları önce bir araya gelerek bulutları oluşturur, bir süre sonra da yağmur olarak yeryüzüne iner. Görüldüğü gibi rüzgarlar, havada serbest halde bulunan su buharını denizlerden taşıdıkları parçacıklarla “aşılamakta” ve böylece yağmur bulutlarının oluşumunu sağlamaktadır.

Esen rüzgarların bu özelliği olmasa, yüksek atmosferdeki su damlacıkları hiçbir zaman oluşamayacak ve yağmur diye bir şey de olmayacaktı. Mesela, İstanbul’a yağan yağmur binlerce kilometre uzaklardan, çoğunlukla Atlas Okyanusundan geliyor. Yani binlerce kilometre uzaklarda su buharlaşıp yükseliyor. Bulutları önüne katan rüzgar onları alıp suya muhtaç olan yerlere getiriyor. Acaba rüzgar olmasaydı, yağmur yüklü bulutlar nasıl ta Anadolu’nun içlerine kadar gidebilirdi? O milyarlarca ton su nasıl binlerce kilometre nakledilebilirdi? İstanbul burada susuzluktan olmadık sıkıntılar çekerken, burnumuzun dibindeki Sakarya nehri denize akıp gidiyor da, onu İstanbul’a getiremiyoruz. Elbette hiç masrafsız ve emeksiz bir şekilde her gün yeryüzünde milyarlarca ton suyu taşıyıp muhtaç olan yerlerin imdadına yetiştiren rüzgar tesadüfi bir hava hareketi olamaz. Hatta rüzgar olmasaydı, bulutlar oluşamazdı. Zira rüzgar bulutları yayık gibi yayarak, çalkalayarak yağmurun oluşmasına yardımcı olur. Böylece, yağmur

[205] Hicr Sûresi, 15/22

belirli bir bölgeye değil de, aşağı yukarı homojen bir şekilde yeryüzüne dağılmış halde düşer. Rüzgarla yağmur arasında öyle sıkı bir ilişki vardır ki, rüzgarsız yağmur düşünülemez.

Ayette rüzgarların aşılayıcı yönüyle ilgili haber verilen diğer bilgi de, rüzgarların, bitkilerin döllenmesindeki rolüdür. Yeryüzündeki pek çok bitki, türünün devamını polenlerini rüzgar vasıtasıyla dağıtarak sağlar. Birçok açık tohumlu bitki, çam ağaçları, palmiye ve benzeri ağaçlar, ayrıca çiçek veren tüm tohumlu bitkiler ile çimensi otların tamamı rüzgarlarla döllenirler. Rüzgar, çiçek tozlarını bitkilerden alıp, aynı türden diğer bitkilere taşıyarak döllenmeyi gerçekleştirir.

Rüzgarın bitkiler üzerinde nasıl bir aşılama yapabileceği yakın zamanlara kadar bilinmiyordu. Ancak bitkilerde erkek ve dişi olmak üzere cinsiyet farkı olduğunun tespit edilmesi üzerine, rüzgarların böyle bir aşılayıcı etkisi olduğu anlaşıldı.

Muhammed Esed Hicr Suresinin 22. ayetinin tercümesini "*bitkileri döllendirmek, bereketlendirmek için rüzgarları gönderiyor;...*"[206] şeklinde yaparak rüzgarların tozlaşmada oynadıkları role dikkat çekmiştir.

Son dönem müfessirlerinden Elmalılı Hamdi Yazır da rüzgarların bu fonksiyonlarına dikkat çeken müfessirlerin görüşlerini şu şekilde zikretmektedir: *"levakıh", "Likah'tan türeyen Lakiha"nın çoğuludur. "likah" aşı demektir. Lakiha'da aşılı veya aşıcı manalarına gelmektedir. Bu ayetin manası da başlı başına bir ilmî mucize olup İbn Abbas'tan: "Rüzgarlar ağaçların ve bulutun aşılayıcısıdır" diye nakledilmiştir.*

Hasan, Dahhâk, Katâde de bunu söylemişlerdir. *Râzî, bunu kaydettikten sonra der ki: Erkek dişiye suyunu boşaltıp da dişi gebe olunca denilir ki "erkek aşıladı, dişi tuttu, gebe oldu" demektir. Bunun gibi rüzgarlar da bulutların erkekleri yerinde kabul edilir. İbnü Mesud hazretleri bu âyetin tefsirinde demiştir ki: "Allah Teâlâ, rüzgarları bulutlara aşılama için gönderir. Onlar da suyu taşıyıp bulutlara karıştırır. Sonra bulutu sıkıştırıp bir aşı gibi akıtır." Bu açıklama, rüzgarların bulutu aşılamasının bir*

---

[206] Esed, Muhammed, *a.g.e.* , s. 516

yorumudur. Fakat ağaçları aşılamasının tefsirini zikretmemişlerdir. Yani âyetin yukarıda anlatıldığı gibi rivayet ile tefsirinde rüzgarların ağaçları da aşıladığı nakledilmiş olmakla beraber nasıl aşıladığı açıklanmamıştır. Fahreddin er-Râzî için de bu konu bilinmez kalmıştır. Gerçi ağaç aşılamak eskiden beri bilinen bir şey ise de bununla rüzgarın bir ilgisi yoktu. Bitkilerde rüzgarın yapabileceği bir aşılama yakın zamanlara kadar bilinmiyordu. Ra'd Sûre'sinde açıklandığı üzere "Orada bütün meyvalardan iki çift yarattı."[207] *gerçeği ortaya çıktıktan, yani bütün bitkilerin çiçeklerinde erkek, dişi çifti bulunduğu ve erkeğin dişiyi aşılaması ile meyveler meydana geldiği anlaşıldıktan sonradır ki, rüzgarların bir aşıcı hizmetini yerine getirdikleri anlaşıldı.*

İşte rüzgarlar, taşıyıcı ve dağıtıcı oldukları için faydalarından birisi de özellikle böyle ağaçları ve bitkileri aşılamasıdır. Bunun meydana gelmesi için de rüzgarın belirli bir miktar ile uygun ve yumuşak bir şekilde esmesi gerekir. Yoksa aşılama yerine bozma olur. Rüzgar, havanın bir hareket ve akımıdır ki, havanın değişik şekilde ısınıp soğumasındaki değişmeler ile meydana gelir. Tabiatta bu değişmeler ise sıcaklık ve soğukluk tabiatları üzerinde hakim bir etkiye bağlı olduğundan, bütün rüzgarlar doğrudan doğruya ilâhî bir tasarruf olduğu gibi, bunların aşılama yapacak bir derecede esmeleri de doğrudan doğruya Allah'ın bir lütfudur."[208]

Rüzgarın hikmetleri bu kadarla da sınırlı değildir. Rüzgarın bir başka hikmeti de havayı temizlemesidir. Hele hava kirliliği olan şehirlerde yaşayanlar bunu çok iyi bilir. Bilhassa hava kirliliğinin had safhaya ulaştığı kış aylarında rüzgarın estiği günlerde herkesin yüzü güler. Sair günler, nefes almakta bile güçlük çekilir. Acaba rüzgarın bu çevreci özelliği hiç tesadüfe verilebilir mi? Bir taraftan rahmet yüklü bulutları muhtaç olan yerlere götürürken, bir yandan da mevzii olarak oluşmuş hava kirliliğini giderir. Bu arada atmosferi karıştırarak ısısal homojenliği de sağlar. Şimdi bu şuurlu hava hareketi tesadüfe verilebilir mi?

Eğer rüzgar yalnız bir atomdan ibaret olsaydı hareketleri ve yaptığı işlerin tesadüfen olduğu bir defalığına belki düşünülebilirdi. Tekrar tekrar aynı hikmetli işler

---

207 *Ra'd Suresi, 13/3.*
208 Yazır*, a.g.e.*, c.V, s.202

yine tesadüften beklenemezdi. Kaldı ki, rüzgar denen hava hareketi trilyonlarca atomun aynı istikametteki, âdeta şuurlu, planlı bir harekettir. Nasıl bütün o atomların hepsi tesadüfen aynı anda, aynı hızda, aynı istikamete hareket edebilir? İşte bu aklen ve mantıken mümkün değildir. Matematik olarak mümkün değildir. Öyleyse bütün rüzgarlar, hakîmin hikmetiyle, bir kadîrin kudretiyle planlı hareketlerdir.

Bu söylediklerimizi yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim şöyle ifade etmiştir:

"*Göklerin ve yerin yaratılmasında, gecenin ve gündüzün değişmesinde, insanlara faydalı şeylerle denizde akıp giden gemilerde, Allah'ın gökten su indirip yeryüzünü ölümünden sonra diriltmesinde, her türlü canlıyı yeryüzüne yaymasında, rüzgarların sevk etmesinde ve gökle yer arasında Allah'ın emrine boyun eğmiş bulutlarda, aklını kullanan bir topluluk için Allah'ın varlık ve birliğine kudret ve rahmetine işaret eden nice deliller vardır."*[209]

"...Rüzgarları (belli bir düzen içinde) estirmesinde, aklını kullanan bir toplum için dersler vardır."[210]

Rüzgar, farklı ısı merkezleri arasında oluşan hava akımıdır. Atmosferdeki farklı ısılar, farklı hava basınçları oluşturduğundan, hava sürekli olarak yüksek basınçtan alçak basınca doğru akar. Basınç merkezleri, yani atmosferdeki ısılar arasındaki fark büyük olursa, hava akımı yani rüzgar şiddetli olur. Büyük yıkımlara yol açan kasırgalar böyle oluşmaktadır.

Burada şaşırtıcı olan, ekvator ve kutuplar gibi, aralarında çok büyük fark olan ısı ve basınç kuşaklarına rağmen Yüce Allah'ın belli bir düzen içinde yaratışı sayesinde, dünyamızın çok sert rüzgarlara maruz kalmamasıdır. Eğer kutuplar ve ekvator arasında gerçekleşecek dev hava akımı yumuşatılmış olmasaydı, Dünya yüzeyi sürekli olarak şiddetli kasırgaların yaşandığı bir ölü gezegene dönüşürdü.[211]

Yukarıdaki âyette "*tasrifir riyah*" ifadesindeki "*tasrif*" kelimesi, "bir şeyi çok çevirip döndürmek, yönlendirmek, bir işe yön vermek, idare etmek, dağıtımını yapmak"

[209] Bakara Sûresi, 2/164.
[210] Casiye Sûresi, 45/5.
[211] Alpsoy, Sait, *a.g.e.* s. 71.

anlamlarına gelir. Görüldüğü gibi rüzgar için seçilen bu kelime rüzgarların düzen içindeki hareketlerini tam olarak tarif etmektedir. Ayrıca bu durum rüzgarın kendi kendine gelişigüzel esmediğinin de çok açık bir anlatımıdır. Rüzgarları, insanlar için yaşamı olanaklı kılacak şekilde yöneten Allah'tır.

İmam Gazzâlî havanın ve rüzgarın yaratılış hikmetlerini sıralarken bu tespitlerimizi çok açık ve beliğ bir şekilde dile getirmektedir:

"Uçsuz bucaksız boşluğun içini dolduran hava olmasaydı kara ve denizde yaşayan bütün canlılar helak olurdu. Eğer hava olmasaydı kara hayvanları vücut ısılarını ayarlayamazlardı. Bulutların hareketi, yağmurun bulutlar yoluyla yağdırılması, ekinlerin böylece sulanması, hep bunlar Allah'ımızın lütuf ve keremiyle olmaktadır. Eğer Allah Zülcelâl'in Lütfu olan rüzgar ve hava olmasaydı bulutlar yerlerinde sabit kalır, böylece yeryüzü bulutlardan istifade edemezdi.

Yağmur bile semadan havanın hareketleriyle damlalar halinde inmektedir. Eğer havanın hareketi olmasaydı, yağmur yeryüzüne büyük kütleler halinde düşer insanlar için tehlikeli olurdu.[212] *"*

Kur'an'da rüzgarın nasıl oluştuğu hakkında herhangi bir bilgi verilmiş değildir. Fahreddin er-Râzî rüzgarı *"hareket eden hava"* olarak tarif ederek, onun Allah'ın varlığına delalet eden yönünü şöyle açıklar:

"Bu havanın hareketli oluşu ne zatındandır ne de zatından ayrılmaz özelliklerinden dolayıdır. Eğer böyle olsaydı, onun zatı devam ettiği müddetçe bu hareket de devam ederdi. Şu halde bu hareketin meydana gelmesi, irade sahibi bir failin onu hareket ettirmesiyle mümkün olabilir. O Fail-i Muhtar da Allah'tır."[213]

---

[212] Gazzâlî, Muhammed b. Muhammed, *Varlıkların Yaratılış Hikmetleri*, (trc. Hasan Akarsu-Mürsel Sıradağ) İstanbul, 1971 s. 43-45.
[213] Râzî, Fahreddin, *Mefâtihu'l-gayb*, XIV, 139; Yıldırım Hamza, *Fahreddin en-Râzî'ye göre Bazı Kevnî Ayetlerin Yorumu*, A.Ü.S.B.E (Basılmamış Y.Lisans Tezi), , Ankara, 1992, s. 83.

3. GÖK CİSİMLERİ

Kur'an-ı Kerim'de Allah'ın varlığına delil olmak üzere, semavî cisimlerden en fazla güneş ve ay hakkında bilgi verilmiştir. İnsanların ilk zamanlardan beri tanıdıkları, faydalarını yakın olarak hissettikleri iki gök cismi de güneş ve ay'dır. İnsanlara bu iki cisim ile Allah'ın varlığına deliller getirmek ise daha etkili olacaktır. Kur'an'da Güneş ve ay'dan bahseden ayetlerin takvim ve zamanın ayarlanması, gece ve gündüzün oluşumu, bunların yaydıkları ısı ve ışığın özellikleri ve gündüzün bölümleri gibi insanların maslahatlarına yönelik, bir takım hikmet amacına dayanan konuları ihtiva ettiğini müşahede ederiz.

Dikkati çeken bir husus da, birkaç ayetin dışında ay ve güneşin beraber zikredilmiş olmasıdır. Gerek zaman birimlerinin oluşmasında, gerekse ısı ve ışık saçmaları yönünden ikisi de insanın maslahatını sağlamada birbirini tamamlayan iki gök cismidir.

Allah, Güneşi insanlara hizmet için yaratmıştır. İnsanların, hayvanların ve bitkilerin hayatı ona bağlıdır. Güneşsiz hayat yoktur. Güneşin batıp doğması, dört mevsimin zuhuru hep ibret verici şeylerdir. Eğer senenin hepsi tek mevsim olarak sürüp gitse, dört mevsimin oluşmasıyla elde edilen hikmet ve yararlar ortada olur muydu?

Güneş, kendi bünyesindeki yanmaların sonucu şiddetli bir ısı ve ışık neşreden bir yıldızdır. Ay ise, bizzat ışık kaynağı olmayan ancak güneşten aldığı ışığı yansıtan ve en azından dış tabakaları sönmüş bulunan bir gök cismidir. Bu iki gök cismi hakkında günümüzde ne biliyorsak, bu bildiklerimizle Kur'an'ın bu konudaki ifadeleri arasında hiçbir çelişki bulunmamaktadır.

Nitekim yüce kitabımız Kur'an'da bu gerçeğin ifade edildiği âyetlerin mealleri aynen şöyledir:

"Gökte burçlar yaratan ve onların içinde bir kandil (güneş) ve nurlu ayı yaratan Allah'ın şanı ne yücedir."[214]

---

[214] el-Furkan, 25/61.

"Görmediniz mi ki, Allah yedi göğü tabakalar olarak nasıl yaratmış? Onların içinde ayrı bir nur, güneşi de bir meş'ale kılmıştır."[215]

"Üstünüze yedi sağlam göğü bina ettik. Oraya parlayan bir kandil astık."[216]

"Biz, gece ile gündüzü, kudretimize iki nişane kıldık. Ve Rabbinizin fazlından istemeniz, senelerin sayı ve hesabını bilmeniz için gündüz ile silip giderdik. Biz, her şeyi size gereği gibi anlattık."[217]

Ziyâ ile nûr arasında bir mahiyet farkı olduğu gibi, ışık kaynağı olarak da ay ile güneş arasında bir fark vardır. Nitekim Elmalı'lı Hamdi Yazır, İsrâ Sûresinde yer alan ve yukarıda mealini verdiğimiz âyetin tefsirinde ay ve güneş hakkında Peygamberimizin, "*ikisi de güneş idi*" ve İbn Abbas'ın "*Ay da güneş gibi ışık veriyordu, fakat sonradan ışığı giderildi*." dediklerini naklettikten sonra şunları söylemektedir:

"*Kamerin nuru bizatihi kendisinden olmayıp, onu güneşten aldığı eskiden beri astronomi alimlerince ma'lum ise de, onun evvela güneş gibi aydınlatıcı iken sonradan böyle mahvedilip sönmüş olduğu bilinmiyordu. Kur'an'ın haber vermiş olduğu bu hakikati, nihayet zamanımızın fen ehli keşfetmiş ve bugünkü fen alimleri düşüncelerini bu esas üzerine kurmuşlardır."*[218]

Kur'an-ı Kerim'de üç âyette güneş ve aya ait yörüngelerden bahsedilerek şöyle denilmektedir:

"(Allah) O'dur ki, geceyi, gündüzü, güneşi ve ay'ı yarattı. Bunların her biri, kendilerine mahsus hareketleriyle bir yörünge üzerinde hareket ederler."[219]

"Güneş ay'a yetişemez, gece gündüzü geçemez. Hepsi birer felekte yüzerler."[220]

---

215 Nuh, 71/15,16.
216 en-Nebe', 78/12.
217 el-İsrâ, 17/12.
218 Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *a.g.e,* IV, 3169, 3170.
219 el-Enbiya Suresi, 21/33.
220 Yasin Suresi, 36/40.

“Güneş kendi karargahında yürür. Bu galip, kadir ve alim Allah’ın takdiridir.”[221]

Bu ayetlerde güneş ve ay’a ait özel yörüngelerin bulunduğu açıklandığı gibi, bu cisimlerin uzayda kendilerine mahsus bir hareketle dolaştıklarına da işaret edilmektedir.

Ayette “felek” kelimesi geçmektedir. Bu kelime “yörünge” diye tercüme edilmiştir. Bu kavramın, Kur’an’ın nazil olduğu çağda tam olarak bilinmediği anlaşılmaktadır. Zira bu kavramın geçtiği ayetlerin tefsirinde çok zorluk çekilmiş, mahiyeti izah edilemediği gibi sadece Arapça karşılıklarının verilmesiyle yetinilmiştir. Ancak günümüzde kısmen de olsa bu kavramın mahiyeti çözülmüş, aya ve güneş’e ait yörüngelerin bulunduğu ve bunların belli bir istikamete doğru hareket ettiği anlaşılmıştır. Bu da bize gösteriyor ki, Kur’an’da ancak yüzyıllar sonra aydınlığa kavuşacak bazı kavramlar bulunmaktadır.

Elmalılı Hamdi Yazır da, “Güneş kendi karargahında yürür.” ayetini tefsir ederken, onun bir istikrar noktasına doğru gitmekte olduğunu ve bu ayetten bu mananın anlaşıldığını söylemektedir.

İmam Gazzâlî Güneşin yaratılış hikmetlerine şu şekilde değinmektedir: “*Güneşin yaratılış hikmetlerinden biri, onun hareketinden gece ve gündüzün meydana gelmesidir. Eğer güneş olmasaydı dünya karanlık olurdu. İnsanlar dini vecibelerini (namaz, oruç, ve saire gibi) yerine getiremezlerdi. Bu karanlık dünyada insanlar birbirleriyle anlaşamaz ve işlerini göremezlerdi. Aynı zamanda böyle bir karanlık dünyada hayatî ihtiyaçları için çalışamazlardı. Güneş ışığı olmasa gözlerden istifade edilemez, renkler görülemezdi.*

“Güneşin hareketi olmasaydı, yaratıklar dünyada yerleşmeye mecbur oldukları halde bu mümkün olmazdı. Ve gene vücutların rahatı, sindirim ve solunum organları çalışmaz, alınan besinlerden gerekli şekilde istifade edilemezdi. Eğer güneşin hareketi olmasaydı devamlı gündüz olacağından haris olan insan hiç durmadan çalışır, bundan dolayı da bedenleri zayıf düşerdi. Zira ekseri canlılar gecenin gelmemesiyle durup

[221] Yasin Suresi, 36/38.

dinlenmez, gündüzden faydalanmak için devamlı gayret gösterir. Güneşin batmamasıyla yeryüzünün ısısı yükselir, kızar; üzerindeki bitkileri ve hayvanları yakar. Muayyen vakitlerde güneşin doğup, kainatı aydınlatması; bir ev halkını aydınlatan kandil gibidir. Onun batışı da varlıklar için bir ailenin evinde geceleyin istirahat etmesine benzer. Güneş, ısısı ile de ev halkının yemeğini pişirten ateş gibidir ki, yemek pişince ve o ateşe ihtiyaç kalmayınca onu muhtaç olan bir başka komşusu alır ve bu böylece devam eder."[222]

Kur'an'da bir diğer gök cismi olan burçlar anılarak *"burçlarla donatılmış gökyüzüne"*yemin edilmiştir.[223] Burç (çoğulu burûc ve ebrâc) sözlükte "güzel olmak, örtülerinden sıyrılmak, yükselerek görünür olmak" manalarına gelen berec kökünden Arapça bir isimdir. Gökteki burçlar yükselmeleri, görünür olmaları veya açığa çıkmalarından ötürü bu adı aldıkları gibi; surlarla çevrili bir şehrin veya sarayın kuleleriyle bir kalenin yüksek ve stratejik mevzileri de aynı sebeplerden burç olarak adlandırılmıştır.[224]

Kur'an-ı Kerim'de dört defa çoğul şeklinde geçip bir sûrenin de adını (el-Burûc) oluşturan kelime, bir yerde "kale burcu" (en-Nisâ 4/78), diğerlerinde "yıldız kümeleri" veya "takım yıldızları" (el-Hicr 15/16; el-Furkan 25/61; el-Burûc 85/1) anlamında kullanılmıştır. Burûc kelimesini Taberi, İbn Kesir gibi alimler yıldızlar diye açıklarken, tefsirinde kozmolojik teorilere geniş yer vermesiyle tanınan Fahreddin er-Râzî de burçları gezegenlerin katettikleri merhaleler düzeni olarak anlar ve onları gökteki yüksek saraylara benzetir. Burçlar güneşin ve ayın geçtiği konaklardır. [225]

4. CANLILARIN YARATILIŞI

Varlığa nazaran asıl olan yokluktur. Çünkü yaratılanlar varlık alemine geçmeden önce yokluk özelliği taşıyorlardı. Yokluktan varlığa geçirme işi yaratma eylemidir. Bunun mutlak faili, Allah'tır. Allah meleklerden cinlere, göklere ve yere,

---

[222] Gazzali, a.g.e. s. 14
[223] Buruç Suresi, 85/1
[224] Demirci Kürşat, "Burç", *DİA,* c.VI, s.421.
[225] Kutluer, İlhan, "Burç", *DİA,* c. VI s.422

güneşe, aya, gece ve gündüze ve her çeşit canlılara kadar her şeyin yaratıcısıdır. Allah varlıkları canlı, cansız, akıllı, akılsız olmak üzere değişik özellikte yaratmıştır. Canlı varlıklar içerisinde melekler, cinler ve insanlar akıllı diğerleri akıl sahibi olmayan varlıklardır. Melekler nurdan yaratılmışlardır. Erkeklik ve dişilikleri yoktur. Kur'an'a göre cinler de dumansız halis ateşten yaratılmışlardır. [226]

Yaratılma konusunda akıl sahibi varlıkların en son insan oluşturmaktadır. Hatta insan, kainat, ve kainattaki diğer varlıklardan yani bitkiler ve hayvanlardan sonra yaratılmıştır. Esasen bu insanın en mükerem bir varlık olmsaından ve kainattaki her şeyin onun hizmetine verilmesinden kaynaklanmaktadır. Yani insandan önce onun hayatını sürdüreceği mekan ve bu mekanın iç donanımı çeşitli aşamalardan geçirilmek suretiyle tamamlanmış ardından da tıpkı bitirilen bir binaya sahibinin yerleşmesi gibi insan, yokluktan varlığa geçirilerek yeryüzüne yerleştirilmiştir. Bu genel girişten sonra varlık alemindeki yerini almak üzere tasarlanan insanın yaratılış fenomeninin nasıl gerçekleştiği konusuna geçebiliriz.

4. 1. İlk İnsanın Yaratılışı

Kuran'ın bize haber verdiğine göre yüce Allah kainatı ve kainat içindeki bütün canlı ve cansız varlıkları yarattıktan sonra ilk insan ve ilk peygamber olarak Hz. Adem'i yaratmıştır. Bu hususu bize haber veren Kur'an ayetinde şöyle bir anlatımla karşılaşıyoruz.

İşte o zaman Rabbin meleklere: Bakın, ben yeryüzünde bir halife yaratacağım" dedi. Onlar, Bizler hamdinle sana tesbih ve seni takdis edip dururken, yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökecek insanı mı halife kılıyorsun? dediler. Allah da onlara "Sizin bilemeyeceğinizi herhalde ben bilirim" buyurdu.[227]

Kur'an, sahih hadisler ve bunlara dayanan diğer güvenilir İslami kaynakların verdiği bilgilerden çıkan sonuca göre Adem'in bedeni topraktan yaratılmıştır.[228] İnsanın ana maddesinin toprak olduğu modern ilim tarafından da ispat edilmiştir. Modern ilim

---

[226] Hicr Suresi, 15/27; Rahman Suresi, 55/ 15
[227] Bakara Suresi, 2/30
[228] Al-i İmran Suresi, 3/59; Kehf Suresi, 18/37; Hacc Suresi, 22/5; Fatır Suresi, 35/11; Mümin Suresi, 40/67

insan vücudunun yeryüzünde mevcut yüzüç elementin (makro ve mikro elementler) çoğunun (80 kadar) az veya çok değişik oranlarda insan vücudunda bulunduğunu bildirir. Toprağın taşıdığı elementler şunlardır: Karbon, oksijen, hidrojen, kükürt, azot, kalsiyum, potasyum, sodyum, klor, magnezyum, demir, manganez, bakır, iyot, florin, kobalt, çinko, silisyum ve alüminyumdur. Toprağı meydana getiren bu elementlerden insanda da değişik nisbetlerde yer aldığını görüyoruz. Bu nisbet topraktan toprağa değiştiği gibi insandan insana da değişmektedir. Fakat yine de bunlardan birer parça hepsinde bulunmaktadır.[229]

Kur'an, Hz. Adem'in yaratılışından bir çok yerde söz eder. Ancak konuyla ilgili ayetlere bakıldığı zaman bu fiziksel yaratmanın asıl unsuru olarak zikredilen madde hakkında değişik kelimelerin zikredildiği görülür. Bunlar ayetler arasında bir tezatın olduğunu değil, fiziksel yaratılışın değişik safhalarını ifade eder. Nitekim insanın yaratılışının belli bir gelişme seyri takip ettiği ve belli bir zaman içinde tamamlandığı *"Oysa sizi türlü merhalelerden geçirerek yaratmıştır"*[230] ayetinde beyan edilmiştir.

Fahreddin er-Râzî bu ayetlerde onun yaratılış keyfiyetinin muhtelif şekillerde tasvir edildiğini belirterek bunları şöyle sıralamaktadır: Toprak (turab)[231], Su (ma'), Çamur (tin)[232], akışkan veya süzme çamur (sülale min tin), yapışkan çamur (tin lazib) kurumuş çamur (salsal).[233] Salsal kelimesi sözlük ve tefsirlerde genellikle "*uzun süre bekletilerek vurulduğunda çınlayacak derecede kurumuş olan çamur"* şeklinde açıklanmaktadır. Kendi halinde bırakılarak kuruyan çamura salsal, ateşte kurutulana da fahhar(Rahman Suresi 55/14) denir. Ayet metinlerindeki hame' kelimesine özetle "*kokuşmuş kuru balçık"* mesnun kelimesine de "*uzun süre kalan, akışkan, değişebilir, farklı şekillere sokulabilen, bir surete bürünmüş olan nesne"* gibi manalar verilmektedir. [234]

Bütün bu aşamalar gösteriyor ki Hz. Adem'in yaratıldığı asıl unsur topraktır. Ancak bu toprağa su ilave edilmek suretiyle cıvık çamur haline getirilmiştir. Daha sonra

---

229 Ulutürk, Veli, *a.g.e.* s. 133
230 Nuh Suresi, 71/ 14
231 Hac Suresi 22/5
232 Müzzemmil Suresi, 73/ 72; En'am Suresi, 6/ 2; Secde Suresi, 32/ 8
233 Hicr Suresi, 15/ 26;28, 33 Rahman Suresi, 55/ 14
234 Geniş bilgi için bkz: Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, a.g.e., c.V, s. 204

normal çamur halini almış, arkasından insanın maddesi olan bu çamur süzülerek bir sülale (öz) elde edilmiştir. Bundan sonra da söz konusu olan çamur özü, uzun bir sürenin geçmesiyle mayalanıp kokar bir hal almıştır (*hamein mesnun)* Son aşamada da çamur "*salsal"* yani ateş dokunmamış kuru çamur halini almıştır. Bu safhadaki çamur kuruluk itibariyle*"fahhar"* yani pişmiş tuğla veya kiremite yakın bir hale gelmiştir.

Bu ayetleri ve buradaki tabirleri bir nevi takamül anlayışı içinde yorumlamak isteyen teşebbüsler görülmektedir. Bunlardan biri olan Darwin'in evrim teorisi canlı varlıkların tesadüfen oluşan tek bir varlıktan evrim sonucu meydana geldiğini savunan bir nazariyedir. Bu görüşün savunucuları, bazı doğabilimcilerin: yeryüzü ilk olarak bugünkü biçimiyle yaratılmış değildi. O tabiat kuvvetlerinin etkisiyle ve çok uzun süren bir değişmenin sonucunda bu biçimini aldı" tarzındaki düşüncelerinden yola çıkarak, tüm canlıların tesadüfen tek bir canlıdan türediği ve bu ilk canlının zamanla değişerek diğer bütün canlı türlerine kaynaklık ettiği fikrine ulaşmışlardır. Ancak bu değişmenin neden ve nasıl gerçekleştiğini izah edememişlerdir. [235]

Evrim teorisi XIX yy. da Charles Darwin'in insanı da canlı türlerindeki değişime katması ve onun maymunla aynı atadan geldiğini iddia etmesiyle değişik bir boyut kazanmıştır. Ona göre canlılar ortak bir kökenden geliyorlardı ama milyarlarca yıllık bir süre içinde küçük küçük değişimlere uğrayarak farklılaşmışlardı. Ortama en iyi şekilde uyum sağlayanlar özelliklerini gelecek nesillere aktarıyor, böylece bu yararlı değişimler zamanla birikerek bireyi atalarından tamamen farklı bir canlıya dönüştürüyordu. Darwin bu mekanizmaya *doğal seleksiyon* yani tabii ayıklama adını verdi. Bu görüşte Lamarck'ın da etkisi olmuştur. Ona göre canlılar yaşamları sırasında kazandıkları özellikleri sonraki nesle aktarıyorlar, böylece evrimleşiyorlardı.

Bütün bunlar gösteriyor ki evrim teorisi iki temele dayanmaktadır: Bu temellerden biri, varlığın tesadüften ibaret olduğudur ki, Darwin'e göre hem kainat ve hayat hem de evrim tamamen tesadüfler sonucu meydana gelmiştir.[236] İkincisi de doğal seleksiyon yani canlılarda rastgele meydana gelen değişmeler çeşitli canlı türlerinin ortaya çıkmasına sebebiyet vermiş bu değişik canlı türleri arasındaki hayat kavgasında

---

[235] Tatlı, Adem, *Evrim İflas Eden Teori,* İstanbul, 1990*, s.*13
[236] Akbulut, Şemseddin, *Darwin ve Evrim Teorisi*,, İstanbul, 1980, s. 11

ise, kuvvetli olanlar hayatlarını devam ettirirken özeliklerini irsiyet yolu ile sonraki nesillere intikal ettirmişler, zayıf olanlar ise yok edilmişlerdir.[237]

Darwin'in söz konusu teoriyi ortaya attığı dönemde genetik, biyokimya, biyomatematik gibi bilim dallarının keşfedilmiş olmadığını belirtmemiz yerinde olacaktır. Bu bilim dallarının ortaya çıkmasından sonra evrim teorisi çökmüştür. Şayet Darwın teorisini ortaya attığı dönemde bu bilim dalları keşfedilmiş olsaydı o, kendi teorisinin tamamen bilim dışı olduğunu görecekti. O dönemde türleri belirleyen bilgilerin genlerde mevcut olduğu ve doğal şartların onlarda değişiklikler meydana getirip yeni türler ortaya çıkartmasının mümkün olmadığı henüz bilinmiyordu. Şu anda elektron mikroskobu icad edilmiş ve bilim dünyası hücrenin organellerindeki akıl almaz karmaşıklığı net bir biçimde seyretme imkanı bulmuştur. Bütün bunlardan sonra hâlâ bu denli kompleks bir sistemin küçük rastlantısal değişimlerle meydana gelebileceğini iddia etmek kör bir bağnazlık ve inattan başka bir şey değildir.

Ayrıca biyomatematikten haberi olan bir kişi değil tek hücrenin tek bir protein molekülünün bile rastlantılarla oluşamayacağını farkedecektir.

Canlının vücudunu meydana getiren başlıca organik maddeler karbon, hidrojen, oksijen, azot, kükürt, fosfor'dur. Genel olarak canlıların cesetlerinde buluna bileşikler: Karbonhidratlar ile yağlar (her ikiside C,H,O bileşimindedirler. Karbonhidratlardaki O ile H suyun bileşimindedir.) ve C,H,O,N bileşiminde azotlu maddeler olan proteinlerdir. Bunların bileşiminde kükürt ve fosfor da vardır. Canlıların hepsinin en ufak yapı taşları olan hücrelerde ana bileşikler proteinlerdir.

Bir protein molekülünde yaklaşık olarak kırk bin atom bulunur. Tabiatta düzensiz bir şekilde dağınık halde 103 kimyevi element bulunur. Buna göre bir protein molekülünü meydana getirmek üzere yukarıda saydığımız beş elementin bir araya gelip toplanması hesab edilebilir. Bunun için önce bir molekülü meydana getirmek üzere reaksiyona girmesi gereken maddenin miktarını bilmek, sonra da bu molekülün atomları arasındaki birleşmenin gerçekleşmesi için gerekli olan zaman süresini bulmak gerekir.

[237] Akbulut, Şemseddin, a.g.e. s. 15

Bu konuda İsviçre'li büyük matematik bilgini Charles Eugenie Guye, bazı hesaplar yapmış ve yukarıda söylediğimiz faktörleri inceleyerek bir protein molekülünün tesadüfen meydana gelebilmesi için mümkün olan ihtimal on üssü yüz altmıştır ki bu da 10 sayısının 160 kere kendisiyle çarpımıdır, demektir. Bu rakamı ifade edecek kelime ve ifade dilimizde mevcut değildir. Ayrıca tesadüfen bir protein molekülünü meydana getirecek bir kimyevi reaksiyonun vukuu için gerekli olan madde bugünkü kainatımızın sahip bulunduğu maddenin milyonlarca yılı da ünlü matematik bilgini şu rakamla ifade etmektedir. 10^{243} yıl, yani bir protein molekülünün tesadüfen meydana gelmesi için gerekli olan zaman 10 rakamının 243 kere kendisiyle çarpımından çıkacak yıldır. Ki bu miktarı dile getirecek bir sayı henüz keşfedilmiş değildir. Proteinler amino asitlerin meydana getirdiği uzun zincirlerden oluşurlar. Protein moleküllerini atomları nasıl birbiriyle birleşmektedir? Eğer şimdi bildiğimizden farklı bir şekilde birleşecek olsalardı hayat için elverişli olmak şöyle dursun hayatı zehirleyen en büyük faktör haline gelebilirler. Bunu ünlü İngiliz bilgin J.B. Leathes hesap ederek bir proteindeki basit molekül atomlarının birleşebilmesi için gerekli olan metodu incelemiş ve bunun milyonlara baliğ olduğunu görmüştür; bir proteinin meydana geliş şekillerinin sayısını 10^{43} rakamıyla ifade etmiştir. İşte ilmen bir tek protein molekülünün tesadüfen meydana gelmek üzere birleşmesi imkansızdır.

Kaldı ki proteinler canlılıktan uzak birer kimyevi maddeden ibarettirler. Canlanabilmeleri için henüz mahiyetini bilmediğimiz, o garip hayat sırrının sirayet etmesi gerekir. İşte görülüyor ki yalnız ve yalnız sonsuz akıl diye ifade edebileceğimiz Allah'ın gücü bir protein molekülünü hem birleştirerek, hem de en uygun hayata elverişli bir yapıya sahip kılarak yaratmaktadır. [238]

Canlı hücrelerinde bulunan ve her birinin özel bir görevi olan proteinlerin yapılarındaki tek bir aminoasitin bile eksilmesi veya yerinin değişmesi ya da zincire fazladan bir aminoasitin eklenmesi o proteini işe yaramaz bir molekül yığını haline getirmektedir. O halde bir tanesinin bile tesadüfen oluşması imkansız olan bu proteinlerden, ortalama bir milyon tanesinin tesadüfen ve uygun bir şekilde bir araya gelip eksiksiz bir canlı hücresini meydana getirmesi milyarlarca kez daha imkansız

---

[238] Allen, Frank, "Kainat Tesadüfen mi Meydana Gelmiştir yoksa Planlı Olarak mı?" *Niçin Allah'a İnanıyoruz*, (trc: İbrahim Sıtkı Eröz) İstanbul, 1977 s. 45-48

değil midir? Kaldı ki bir hücre hiçbir zaman bir protein yığınından ibaret değildir. Hücrenin içinde proteinlerin yanı sıra nükleik asitler, karbonhidratlar, lipitler vitaminler, elektrolitler gibi başka bir çok kimyasal madde gerek yapı gerekse işlev bakımından belli bir oran, uyum ve tasarım çerçevesinde yer almaktadır. Bu da gösteriyor ki varlığı tesadüfe bağlamak temelsiz bir düşünceden başka bir şey değildir.

Bu teori matematiksel olarak da çürütülebilir. Mesela, 1 den 10 a kadar numara yazılıp bir torbanın içerisine bırakılırsa, bu sayılardan ilk numaranın torbadan çıkarma ihtimali onda birdir. Bu ihtimal iki rakamında yüzde bire, 3 rakamında ise binde bire takâbül eder. Buna göre 1'den 10'a kadar sayıların arka arkaya torbadan çıkarılma ihtimali, on rakamının onuncu kuvvetini yani 10 milyar gibi fevkalade büyük bir rakamı ifade etmektedir. Torbadan rakam çekme işlemini beş saniye gibi kısa bir sürede tekrarladığımızı farzedersek, o takdirde söz konusu sıralamaya göre rakamları torbadan çıkarma süresi, geceli gündüzlü çalışmak suretiyle 1500 sene gibi bir zamana ihtiyaç göstermektedir. [239] Buna göre herhangi bir canlının tesadüfen meydana geldiğini, bu yetmiyormuş gibi kainatın ve kainatta olan her şeyin tesadüf eseri olduğunu iddia etmek, iddia sahibinin matematikle ilgisizliğinin kanıtı olabilir.

Kur'an'da Hz. Adem'den sonra onun eşinin yaratılışından da söz edilir. Konuyla ilgili ayetler şu şekilde sıralanabilir.

" Ey İnsanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini var eden Rabbinizden korkun." [240]

"Sizi bir tek candan yaratan, ondan da yanında huzur bulsun diye eşini yaratan O'dur" [241]

" Allah sizi bir tek nefisten yarattı, sonra ondan da eşini yarattı."[242]

Dikkat edecek olursak Havva'nın yaratılışını söz konusu eden ayetler , onun nefs-i vahide'den yani tek bir candan yaratıldığını ortaya koymaktadır. Ancak nefs-i

---

[239] Şemseddin, Akbulut. a.g.e. s.13
[240] Nisa Suresi; 4/ 1
[241] Araf Suresi, 7/ 189
[242] Zümer Suresi, 39/ 6

vahide'nin ne anlama geldiği hususunda ittifak sağlanamamıştır. Görebildiğimiz kadarıyla konuyla ilgili iki ayrı yaklaşım bulunmaktadır. Bu yaklaşımlardan birine göre nefs-i vahide'den maksat Hz. Adem'dir. ve Hz. Havva onun nefsinden yaratılmıştır. Çünkü Kur'an'ı Kerim, üç ayrı yerde *"ondan da eşini yarattı"* şeklinde bir ifadeye yer vermiştir ki bu da Allah Teala'nın birini diğerinin canından koparmak suretiyle bir çift meydana getirdiğini göstermektedir. [243]

Havva'nın yaratılışı konusundaki delillerden hareketle ortaya atılan ikinci görüşe göre ayetlerde geçen *"nefs-i vahide"*den maksat, Hz. Adem'in yaratıldığı öz (cevher)'dür. Buna göre Adem ve eşi aynı özden yani "*sülale (süzülmüş çamurdan)"* yaratılmış demektir. Öyle ki bu yaratılışta tıpkı Adem'in fiziksel yapısında değişik merhalelerden geçirilerek tamamlanan ve nihayetinde ruh üfürülerek canlı bir organizmanın meydana getirildiği şeklinde bir yaratma söz konusudur.

Kur'an-ı Kerim'de Adem ve Havva yaratıldıktan sonra bu ikisinden birçok erkek ve kadının meydana getirildiği ve yeryüzüne dağıtıldığı ifade buyurulmaktadır.[244] Evrim teorisini savunanlar bu konuda yani insanlığın tek bir çiftten yaratılması konusunda Kur'an'ın görüşünü paylaşmaktadır. Onlar yüz binlerce canlı formunun bir tek-hücreli canlının evrimleşmesiyle oluştuğunu savunmaktadır. Ancak hücrenin organellerinden mitekondri üzerine yapılan araştırmalar bütün insanlığın tek bir dişiden türediğini göstererek Kur'an-ı Kerim'i desteklemiştir. Bu görüşün dayanağı mitekondrilerdeki DNA'ların incelenmesidir. Mitekondrinin DNA'sı hücre çekirdeğindekinden farklıdır ve her insana sadece annesinden geçmektedir. İncelemeler sonunda insanlarda 133 çeşit mitekondrial DNA tipi tesbit edilmiştir ve bu tipler üzerindeki araştırmalar, insanların mitekondrilerinin tek bir mitekondrial DNA tipine sahip atadan türediğini göstermiştir. Bu bulgu, insanların tek bir çiftten türediğine dair inancı güçlendirmiştir. [245]

---

[243] Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, a.g.e. c. II s. 497
[244] Nisa Suresi, 4/ 1 "….ikisinden bir çok erkek ve kadın üretip yayan rabbinize itaatsizlikten sakının."
[245] Taslaman, Caner, *Din Felsefesi Açısından Evrim Teorisi*, M.Ü.S.B.E. Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2005 s. 190

4. 2. Diğer İnsanların Yaratılışı

Hz. Adem'den sonraki insanların yaratılışına geçmeden varlık aleminde her şeyin çift yaratıldığından bahsetmek daha uygun olacaktır. Yüce Allah bu konuda şöyle buyurmaktadır. " *inceden inceye düşünesiniz diye her şeyden iki çift yarattık"*[246] Bitkiler ve hayvanlarda da durum aynıdır Aynı şeyi atomda, galaksilerde duran ve hareket eden cisimlerde her şeyde görmek mümkündür. Atomda aktif elektron ve pasif proton karşı karşıyadır. Elektrikte artı ve eksi kutuplar vardır. Bütün türleri ile hayvan ve bitkilerde çift yaratılmıştır. Çift yaratılma bu alemin düzeni olduğu için insan da bundan ayrı tutulmamış ve erkek, dişi şeklinde çift yaratılmıştır. Allah Teala insanı çift yaratmış ve Hz. Adem'in yaratılmasından sonra onun neslinden gelen insanların yaratılışını bir ana ve bir baba vasıtasıyla mümkün kılmıştır. Hz. Adem nasıl çeşitli aşamalardan geçirilerek varlık alemine çıkarılmışsa, onun zürriyetinden gelen her birey de tıpkı ilk insan gibi değişik safhalardan sonra dünyaya gözlerini açmaktadır. Kur'an bu hususu bize şöyle anlatmaktadır:

"Ey İnsanlar! Eğer öldükten sonra dirilmekten şüphede iseniz, (bilin ki) ne olduğunuzu size açıklamak için şüphesiz biz sizi topraktan, sonra nutfeden(spermadan, Sonra bir alekadan(embriyodan) sonra yapısı belli belirsiz bir et parçasından yaratmışızdır. Dilediğimizi belli bir süreye kadar rahimlerde tutarız. Sonra sizi bir çocuk olarak çıkarırız, sonra sizi olgunluk çağına erişmeniz için bırakırız. Bununla beraber kiminiz öldürülür, kiminiz de önceki bilgisinden sonra, hiçbir şey bilmeme üzere, ömrünün en fena zamanına ulaştırılır."[247] Diğer bir surede ise şöyle buyrulmaktadır.

" Andolsun biz insanı, çamurdan (süzülüp çıkarılmış) bir özden yarattık."

" Sonra onu emin ve sağlam bir karargahta nutfe haline getirdik."

"Sonra nutfeyi bir kan pıhtısı haline soktuk; müteakiben kan pıhtısını bir lokmacık et yaptık, bu bir lokmacık eti, kemiklere çevirdik bu kemikleri etle kapladık.

---

[246] Zariyat Suresi, 49
[247] Hacc Suresi, 22/ 5

Sonunda onu bambaşka bir mahluk olarak teşekkül ettirdik. Yapıp yaratanların en güzeli olan Allah pek yücedir." [248]

Görüldüğü gibi söz konusu nasda insanın ilk yaratılış safhası için "*toprak"* sözcüğü kullanılmaktadır. Bunun iki anlamı olabileceğinden bahsedilir. Birincisi ilk insanın ilk maddesi topraktır. Topraktan yaratılan hücreler süzüle süzüle tasfiye edilmiş, birleştirilmiş, mükemmelleştirilmiş ve sonunda insan haline getirilmiştir. Bu tarzda yaratılan insan sonra cinsel yolla üremeğe başlamıştır. İkincisi ise insanın topraktan yaratılması geçmiş zamanda olmuş bitmiş bir şey değil, her an devam etmekte olan bir olgudur. Bu şu şekilde anlaşılabilir. Her insan meni hayvancıklarından yaratılmaktadır. Bu hayvancıklarda insanın yediği gıdaların bedende sindirilip kimyasal değişime uğraması sonucu oluşmaktadır. Söz konusu gıdalar da topraktan alındığına göre, insan tohumunun temeli toprak demektir.[249]

Ayette zikredilen ikinci safha da nutfe safhasıdır. Nutfe sözcüğü Kur'an'da on iki yerde geçmektedir. Bazen hakir su, bazen atılan su, bazen de meni kaydı ile geçmektedir. Nutfenin üç çeşidi vardır.

1- Erkek nutfe: Bunlar menide ve erkeklik bezinin salgısında mevcut bulunan hayvancıklardır.

2- Dişi nutfe: Bu da yumurtalıkların ayda bir üretip saldığı yumurtadır.

3- Karışık nutfe: (nutfetu'n-Emşac) Bu da döllenmiş yumurta demektir.

Yukarıda da değindiğimiz gibi, nutfe kelimesi Kur'an'da oniki yerde geçmektedir. Bunlardan bir kaçını zikredecek olursak

"Allah onu hangi şeyden yaratmıştır? Onu bir damla sudan yaratıp ona şekil vermiş, sonra ona yolu kolaylaştırmıştır."[250]

" Allah sizi topraktan, sonra bir damla sudan yaratmış, sonra da sizi çiftler

[248] Müminun Suresi, 23/ 12-14
[249] Paşa,Gazi Ahmet Muhtar a.g.e., s. 109
[250] Abese Suresi, 80/ 18-20

halinde var etmiştir.[251]

Meni iki kısımdan meydana gelmiştir.

1- Meni kanalcıklarının içinde oluşan meni hayvancıkları. Asıl nutfe budur.

2- Bu hayvancıkları taşıyan, besleyen ve içinde yüzdürerek rahme kadar götüren sıvı.

Bu manada meni kelimesi üç yerde geçmektedir.

1- *"İnsan kendisinin başıboş bırakılacağını mı sanıyor. O dölyatağına dökülen meniden bir damla su değil miydi?Sonra o meni bir kan pıhtısı olmuş; derken Allah onu insan biçimine koyup yaratmış, düzenlemiştir.Hülasa ondan erkek ve dişi iki sınıf çıkarmıştır."*[252]

2- *" Hakikaten meniden rahme döküldüğü zaman erkek ve dişi iki çifti o yarattı"*[253]

3- *"O halde rahimlere dökmekte olduğunuz meni nedir? Bana haber verin. Onu siz mi insan suretine getiriyorsunuz, yoksa yaratan biz miyiz?"*[254]

Cenab-ı Allah meni sıvısından ise hor ve hakir bir su diye bahsetmektedir. Bu sıvının meni hayvancıklarını beslemek, onlara hareket kabiliyeti sağlamak, içindeki alkalin sayesinde mehbilin ifraz ettiği öldürücü asidin etkisinden korumak gibi bir takım görevleri vardır.[255] Dikkat edilirse bunlar hep insanın iradesi dışında gerçekleşen olaylardır. İnsanın yaratılışı düşünüldüğü zaman bir suyun insan şekline tesadüfen gelemeyeceğini kavrarız. Bunu ilmi ve kudreti çok olan bir varlıktan başkasının yapması mümkün değildir.

---

[251] Fatır Suresi, 35/ 11
[252] Kıyamet Suresi, 75/ 36-39
[253] Necm Suresi, 53/ 45-46
[254] Vakıa Suresi, 56/ 58-59
[255] el-Bar, M.Ali, *İnsanın Yaratılışı,* (trc: Abdulvehhab Öztürk) Ankara, tsz, s. 37-39

Nutfetu'n-emşac ise sadece İnsan Sûresi'ndeki bir ayette geçmektedir. *"Hakikat biz insanı birbiriyle karışık bir damla sudan yarattık"*[256] Esasen normal hücrenin yarı katı kromozom taşıyan iki hücrenin birleşmesiyle meydana gelen tam hücreye "*zigot*" denilmektedir. İşte Kur'an buna Nutfetu'n-Emşac ismini vermektedir.[257]

İnsan vücudunda bulunan her hücrenin bir çekirdeği vardır. Bu çekirdeklerin içinde de kromozom denilen maddeler vardır. Hücreye hareket veren hücreyi idare eden bunlardır. Aynı şekilde hücrelere çeşitli görevler yükleyen de bu kromozomlardır. Modern ilim insan vücudunda her hücrede 46 kromozom bulunduğunu keşfetmiştir.

Ancak üreme hücreleri bunun istisnası durumundadır. Sperm ve yumurtanın her biri, normal hücrenin yarısı kadar kromozoma sahiptir. Bunlar kalıtım özelliklerini taşıyan kromozomlar bakımından yarım hücre sayılırlar. Her biri 23 kromozom taşıyan bu iki hücre birleşince 46 kromozomlu tam bir hücre meydana gelir. Bunların yarısı anneden, yarısı babadan gelmiştir.[258]

Eğer sperm ve yumurtadaki kromozomlar yarıya indirgenmeseydi her kişinin kromozom sayısı 92 olacak ve bu bir sonraki nesilde 184 olacak ve her seferinde katlanarak artacaktı. Ancak şu anda doğan her insan 46 kromozoma sahip olarak doğmaktadır. Acaba bizim müdahalemiz olmadan bu düzeni koyan kimdir. Acaba canlı olmayan kromozomlar böyle bir şeyi kendiliklerinden gerçekleştiriyor olabilirler mi? Böyle bir şey ancak alim ve kadir bir varlığın eseri olabilir.

Biyolojide zigot denilen bu tek hücre bölünerek çoğalmaya başlar. Bir hücre iki, iki hücre dört olur….Yumurta 40 saatte dörde, 80 saatte 32 ye bölünür. ve giderek küçük bir et parçası halini alır. Bu safhada insan, yaratılışının üçüncü safhası olan alaka halindedir. Bu kelime Kur'an'ın beş ayetinde geçer.[259]Modern tıbba göre alaka, dişi yumurta hücresinin fallop borusunda döllendikten sonra rahim duvarına asılı kalmasıdır ki buna embriyo denilir. Embriyo ancak 6. haftadan sonra uzunluk olarak 1 cm'ye,

---

[256] İnsan Suresi, 76/2
[257] Ateş, Süleyman, Yüce *Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri* ,İstanbul, 1991 c. X s. 183 vd.
[258] Ateş, Süleyman, a.g.e. c.X s. 204
[259] Hacc Suresi, 22/5; Müminun Suresi, 23/ 12-14, Mümin Suresi, 40/67; Kıyamet Suresi, 75/ 36-39; Alak Suresi, 96/1-2

ağırlık olarak da 1 grama yaklaşmaktadır. Bundan sonra da cenin rahimde şekillenmeye başlar. İşte embriyonun daha da gelişerek organlarının belirginleşmeye başladığı bu safhaya Kur'an *"mudğa"* adını vermektedir. [260]Mudğa esasen et parçası demektir.

Hücrenin bölünmesi sırasında biraz daha büyüyüp de içerisi bir sıvı ile dolunca ana kürenin hücreleri iç ve dış tabakaya ayrılır. Dış tabaka kemirici ve besleyici hücrelerden oluşur. İç tabakada ise cenin ve cenini saracak zarlar yaratılır. [261] Cenini oluşturacak kısım önce bir kurs gibi yuvarlaktır. Tek tip hücrelerden oluşmuştur. İç ve dış tabakalardan ceninin çeşitli dokuları oluşur. Mesela orta tabakadan irademizle hareket eden kaslar ve etmeyen kaslar, kalp, kan ve lenf damarları gibi organlarımız oluşur. Nutfeyi programlayan ve bu tabakalara ayıran o gizli kudret her hücreyi de özel görevine sevketmektedir.[262]

Önceleri birbirine çok benzeyen hücrelerden değişik yapıda hücrelere sahip farklı organlar oluşmaktadır. Acaba bu hücreye yön veren kimdir? Adeta ağızdaki, gözdeki, dişlerdeki saçlardaki yerlerinize gidiniz diyen kimdir? Bütün bunların bir tesadüfün eseri olması imkansızdır.

Kur'an insanın yaratılışı ile ilgili bundan sonraki safhayı da "izam tabiriyle ifade etmektedir. İzam kemik yahut iskelet anlamındadır. Embriyoloji alanında yakın zamana kadar kemiklerle kasların birlikte ortaya çıktığı sanılmıştır. Ancak gelişen teknoloji ve incelemeler sayesinde Yaratılmanın Kur'an'daki sıralamaya uygun olduğu gözlenmiştir.

Bu noktada insanın anne karnında üç aşamalı bir yaratılışla yaratıldığından bahsetmek yerinde olacaktır. Zümer Suresinde geçen *"sizi annelerinizin karnında üç karanlık içinde, bir yaratılıştan öbür yaratılışa geçirerek yaratıyor"* ifadesindeki üç karanlıktan kasıt batın, rahim ve döl yatağı karanlığıdır. Çünkü bebeğin embriyolojik gelişimi üç farklı karanlık bölgede gerçekleşmektedir.

---

[260] Ateş, Süleyman, a.g.e. s.204-215
[261] el-Bar, M.Ali, a.g.e. s. 85
[262] el-Bar, M.Ali, a.g.e s. 96

İnsanın yaratılışını daha da ayrıntılı incelediğimizde hep aynı noktaya çıkarız. Bütün bunlar sadece ilmi ve kudreti sonsuz bir varlığı işaret eder. Bu da Allah Tealadan başkası değildir.

İmam-ı Azam Ebu Hanife (v. 150/767) Allah'ın varlığının isbatında aklî delilleri sıralarken insanın doğumunu zikreder. Ebu Hanife bu konuda yeni bir çocuğun ana karnından güzel bir endam ile çıkışı ne herhangi bir yıldızın ne de tabiatın tesiriyledir. Bu kadar muazzam bir sanat eserinin vücuda getirilişi, olsa olsa hakim ve ilmi nihayetsiz bir Sani'in takdiriyledir. Aynı konuyu ehl-i Sünnet kelamının en kuvvetli kolunun kurucusu olan Ebu'l-Hasan el-Eşarî (324/936) de şöyle ifade eder.

"En mükemmel yaratılışa sahip olan insanı ele alalım. Ana karnında önce bir damla meni halinde bulunuyordu. Sonra bir embriyo şekline girdi, daha sonra da et, kan ve kemikten teşekkül eden bir insan oldu. Şimdi düşünelim onun bu merhaleleri kendiliğinden katetmiş olması mümkün müdür? Değildir. Çünkü görüyoruz ki maddi ve manevî istidatlarının kemal devresinde bile kendisi için ne göz, ne kulak, ne de herhangi bir uzuv icad edebiliyor, kemal devresinde bunları yapmaktan aciz olan insan, ilk çocukluk gibi en zayıf ve en aciz devresinde nasıl yapsın?

Yeni doğan bir insanın çocukluk, gençlik, olgunluk ve nihayet ihtiyarlık devresini takib ediyoruz. Onu mesela gençlik devresinden ihtiyarlık devresine nakledenin kendisi olmadığını anlıyoruz. Çünkü insanın kendisini ihtiyarlıktan kurtarıp gençlik devresine iade etmeye ne kadar gayret sarfetse başaramayacağı malumdur. Verilen izahattan şu netice çıkıyor ki insanı halden hale çeviren, onu idare eden bir nakledici, bir idare edici mevcuttur ki, O da Allah'tır. Meninin kendiliğinden kan pıhtısı, et parçası ve nihayet etten, kemikten ve kandan müteşekkil insan haline gelmesi son derece tuhaf ve mantıksız olunca, bu işleri yapan bir sâni'in mevcudiyeti zaruri olarak ortaya çıkar. [263]

Zaten Cenab-ı Hak Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmuştur: "*Rahimlere döktüğünüz o meniyi hiç düşündünüz mü? Onu siz mi insan haline getiriyorsunuz yoksa biz mi?"* Dini hakikatleri inkar edenler bu soruya açıkça "*biz yaratıyoruz"* diye cevap

---

[263] Vakıa Suresi, 56/ 58

verememişlerdir. Çünkü her arzu ettikleri zaman evlada sahip olamadıkları gibi bazen istemedikleri halde çocukları oluyor. Cenab-ı Hak ayrıca insanoğlunun bizzat kendi yaratılışını ilahi kudret ve vahdaniyet için büyük bir delil teşkil ettiğine işaret buyurur ki *" kendi nefislerinizde de nice ayetler vardır. Düşünüp ibret almayacak mısınız?"*[264]

Eşari meninin kadim olabileceği tarzında sorulması muhtemel bir soruya da şöyle cevap verir: Eğer meni kadim olsaydı, tesir altında kalmaz ve herhangi bir değişikliğe uğramazdı. Dolayısıyla hudus belirtilerinden de masun kalırdı. Çünkü kadim değişmez ve hudus belirtilerine maruz kalmaz. Halbuki meni Yukarıda anlatılan değişiklikleri geçirmekte ve hâdislere konu teşkil etmektedir. O halde meni de diğer cisimler de kadim olamaz.[265]

Bir yönüyle hudus bir yönüyle de nizam delilini andıran insanın yaratılışı delilini, İmam-ı Azam ve Eşarî'den sonra Gazzâlî de takrir etmiş ve bir damla sudan Allah Teala'nın neler icad ettiğini hayretle anlatmaya çalışmıştır.[266]

---

[264] Zariyat Suresi,

[265] Eşari, Ebu'l-Hasan Ali b .İsmail, *Kitabu'l-Lüma fi'r-Red Ala ehli'z-Zeyğ ve'l-Bida*' Mısır, 1955 s.17

[266] Gazzâlî Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed, *Varlıkların Yaratılış Hikmetleri*, s. 53 vd.

SONUÇ

Aşikar ve gerçek bir varlık olan Allah'ın duyu organlarıyla hissedilememesi nedeniyle başka bir yolla ispat edilmesi gerekmektedir. Bu konuda Kur'an "Allah aklınızı kullanasınız ve gerçeği anlayasınız diye size ayetlerini gösterir." "Düşünmez misiniz" "Akletmez misiniz" gibi ayetlerle akla sorumluluk yüklemiştir.

Kur'an'da Allah'ın varlık ve birliğini ortaya koyan ayetlerin büyük çoğunluğu O'nun isim ve sıfatlarından, tabiattan, orada yaratılan insan ve diğer varlıklardan, ahiret hayatından bahseder. Kur'an'a göre Allah'ın bilinmesi insan için açık, hatta zorunludur. Kibir, inat, gaflet gibi harici sebeplerle bozulmamış selim fıtrat yaratanını doğal olarak bilir ve tanır. Kur'an-ı Kerim delillerini daha çok selim fıtratını bozmuş, kibirli, inatçı ve gaflet içindeki insanlar için sıralar ve onların sağduyularına seslenir.

Kur'an-ı Kerim önderlik ve yol göstericilik görevi nedeniyle insan-tanrı; insan-insan; insan-evren ilişkisini ele almış ve bu konularda bir takım kanun ve prensipler getirmiştir. Kur'an-ı Kerim'deki bu bilgilerin merkezinde iman bulunur. Sonra sırasıyla ahlâk, ibadet, hukuk ve varlık aleminin bilgileri gelmektedir. Varlık alemine ait bilgiler doğruda imanla alakalı olmamakla beraber imanın ana konusunu teşkil eden Allah'ın varlık ve birliğine işaret edip insanı düşünme ve araştırmaya sevkeden bilgilerdir. Bu yüzden Kur'an kâinat ve içindeki eşyadan teferruatıyla değil öz ve temel esaslarla bahseder. Onları yaratıcısının bir nişânesi sayar. Kur'an-ı Kerim insana indirilen bir kitap olduğu gibi, kâinat da insanın önünde her gün sayfaları çevrilip yaratıcının kudret ve ilmini ortaya koyan kozmik bir kitaptır. Kur'an kelam-î ilahî, evren ise fiil-î ilahîdir.

Kur'an'da insan, tabiat, evren konularına ilişkin çok sayıda ayet bulunmasına rağmen o bir tarih, coğrafya, biyoloji, fizik kitabı değildir. Bu yüzden evrenin yaratılışı ile ilgili verdiği bilgilerden dünyanın yaratılışı ile ilgili fiziksel bir teori getirdiğini varsaymak veya insanın ana rahminde geçirdiği evreleri bir biyoloji kitabında ele alındığı gibi ele almasını beklemek yersizdir. Bu tamamen vahyi amacından saptırmak olur. Çünkü Kur'an bunları Allah'ın varlığı, birliği, sıfatları ile ilgili Allah-beşer ilişkisi açısından bir gerçeklik olarak zikreder.

Kur'an'a göre insan enfûs ve âfâktaki olaylara bakmalı, düşünmeli ve Yaratıcısını bulmalıdır. İnsan ve evren ile ilgili ayetleri bu çerçeve içinde okuduğumuz zaman her ayet bir ibret tablosu olarak karşımıza çıkmakta ve bizi bu evrenin bir yaratıcısı olduğu gerçeğine götürmektedir. Pozitif bilim ve deney metoduyla incelenmesi mümkün olmayan meselelerin başına gelen evrenin yaratılışı hakkında Kur'an'ın beyan ettiği hususlar ile müsbet ilimler tarafından ortaya konan hususlar arasındaki benzerlik dikkat çekicidir. XX. yüzyılın başında evrenin oluşumuyla ilgili ileri sürülen iki teoriden biri olan "büyük patlama" Kur'an'ın Fussilet ve Enbiya surelerinde bize bahsettiği oluşum bilgileriyle birebir benzeşmektedir. Müsbet ilimlerde edinilen bilgiler Kur'an'ın önderliği olmadan dahi incelendiği zaman bizi bir yaratıcının varlığı sonucuna götürmektedir.

Kur'an bilinçli bir şekilde yaratılmış evren anlayışını sunmaktadır. Modern bilimler tarafından edinilen bilgiler, maddenin ve evrenin ezeli ve ebedi olduğu inancından hareketle sistemlerini oluşturan materyalist dünya görüşünün inkarcı görüşlerini geçersiz kılmaktadır. Ortaya çıkan tablo maddenin ve evrenin bir başlangıcı olduğu ve bu âlemin bir gün kıyamet süreci ile bir sonunun geleceği tarzındaki görüşleri desteklediği gibi evren ve canlılığı oluşabileceği hayatın bilinçli bir şekilde ve ancak üstün bir yaratıcının tasarımı sonucu ortaya çıkabileceğini de göstermektedir.

Dünyamız içinde canlılığın sürebileceği ve önceden tasarlanmış sayısız hassas ayarın sonucunda ortaya çıkmış mükemmelliktedir. Bu, söylemsel spekülasyonlarla değil matematiksel objektif delillerle temellendirilmektedir. İçinde günümüzdeki gibi bir yaşamın oluşabileceği bir dünyanın tesadüfen meydana gelmesi matematiksel olarak ihtimaliyet hesapları açısından imkansızdır. Evrenin başlangıcındaki patlamanın şiddetinden, genişlemesindeki ince hesaplara kadar, başlangıçtaki entropinin düşük olmasından, yaşadığımız dünyanın atmosfer kalınlığına kadar her şey ince ince hesaplanarak yaratılmıştır.

Kur'an'da evrenin yaratılışı dışında daha çok insanın çevresinde her zaman görebileceği olaylara daha fazla yer verilmiş ve bunlar üzerinde düşünülmesi istenmiştir. Bunlardan insanın en fazla muhatab olduğu olay gece ve gündüz olayıdır. Kur'an buna değinmekte ve "gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde aklı-

selim sahipleri için ibretler vardır” buyurmaktadır. Kur’an gündüzün çalışıp kazanma, gecenin de uyuyup dinlenme vakti kılındığını belirtmekte ve gece ile gündüzün insanın emrine verildiği bildirmektedir. İnsanın ihtiyaçları ile dünyanın hareketlerinin uyum içinde olması hem bu hayatı yaratan ve düzenleyen bir yaratıcının varlığını göstermekte hem de insanın yaşaması için her türlü düzenlemenin yapıldığını bu dünyanın bir beşik gibi insana bir ev olarak tasarlandığını ispatlamaktadır.

Bütün bunların yanında dünya bir yörüngede dönmekte ve ama insanı hiç sarsmamaktadır. Gök insanın üstüne bir tavan gibi çakılmıştır ve düşmekten korunmaktadır. İnsanın ihtiyaç duyduğu besinleri yetiştirmesi için gerekli olan su ihtiyaca göre ayarlanarak gökyüzünden indirilmekte, yağmur yağdıracak bulutlar rüzgarlarca aşılanmakta, yağan yağmur suları insanın kullanımına sunulmak üzere insanın hiçbir çabası olmadan depolanmaktadır. İnsanın nefes alması için gerekli olan atmosferdeki gazlar sabit bir oranda tutulmakta ve bu oranda yaşamı tehlikeye sokacak bir değişiklik meydana gelmemektedir. Yer çekiminin varlığı ile bu gazlar uzaya kaçıp yaşamı yok etmemektedir. Bütün bunları bir yaratıcının varlığı olmadan açıklamak imkansızdır. Tesadüfe bağlamak ise bir çok sorunu ortaya çıkarmaktadır.

Evreni canlılığın oluşması için müsait bir şekilde yaratan Allah insanı da aynı mükemmellikte yaratmış ve bu dünyayı hizmetine vermiştir. Bu konuda ünlü fıkıh bilgini Kaffal şöyle söylemektedir: “ Kim bu âlemin halleri hakkında düşünürse, dünyanın insanların bedbaht olmaları için yaratılmadığını, dünyayı ve insanları yaratanın o insanları ihmal etmediği; aksine dünyayı onlar için bir ibadet ve çalışma yeri kıldığını anlar.”[267]

İnsanın yaratılışı konusunda da aynı matematiksel ihtimaliyet hesapları tesadüfü geçersiz kılmaktadır. Evrim Teorisi’nin insanın başka canlıların evriminden meydana geldiği veya bu evrimin tesadüfler neticesinde gerçekleştiği tarzındaki teorilerini bir protein molekülünün meydana gelmesi için gerekli olan hesaplamalar çürütmektedir.

---

[267] er-Râzî, Fahreddin, *Mefatihu’l-gayb*, c. XII s. 299

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: Yüce kitabımız Kur'an insana onun aklına ve tecrübesine büyük önem vermiştir. Bu nedenle de insanlara hitap ederken, onları bir fikre çağırırken imancı davranma yerine hikmet ve gerçekleri ortaya koymuş, deliller serdetmiştir. Kur'an'ın serdettiği deliller içinde tabiatta görülen nizam ve gayelilik önemli bir yer tutmaktadır. Kevni ayetlerin serdediliş bağlamı bu çerçevededir. Dolayısıyla biz bu ayetlerden bilimsel teoriler çıkarmasak da gözlem ve deneye dayanan yöntemleri kullanmanın gereğini anlamaktayız. Hatta Kur'an'ın bu yöntemi öne çıkardığını söyleyebiliriz. Bence bu husus ihmal edilmiş tefsirlerde geri planda bırakılmıştır. Bu nedenle de Müslümanlar tüme varımcı ve pratik düşünme yerine tümden gelimci ve teorik düşünme alışkanlığını edinmişlerdir. Bu çalışma bu yönde bir gayretin ürünü sayılırsa mutlu olacağım.

BİBLİYOGRAFYA

A. Nevfel, *Allah ve Modern İlim*, (trc: Akif Nuri Karcıoğlu), İstanbul, 1972.

Adıvar, Adnan, *Tarih Boyunca İlim ve Din*, İstanbul, 1944.

Afif, A. Tabara, *Ruhu'd-Dîni'l-İslâmî*, Beyrut, 1966.

Akbulut, Şemseddin, *Darwin ve Evrim Teorisi*, İstanbul, 1980.

Allen, Frank, "Kainat Tesadüfen mi Meydana Gelmiştir yoksa Planlı Olarak mı?" *Niçin Allah'a İnanıyoruz, (trc: İbrahim Sıtkı Eröz) İstanbul, 1977.*

Altay, Süleyman, *Kur'an-ı Kerim ve Fen Bilimleri*, İstanbul, 1993.

Ateş, Süleyman, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri,* İstanbul, 1991.

Aydın Hüseyin, *Yaratılış ve Gayelilik* (Teleoloji) Ankara, 1987.

Aydın, Mehmet S., *Din Felsefesi* , İzmir, 2001.

Bilgi, Necip, *Hukuk Başlangıcı*, Ankara, 1986.

Bucaille, Maurice, *Müsbet İlim Yönünden Tevrat, İnciller ve Kur'an*, (trc: Mehmet Ali Sönmez), Ankara, 1984.

Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Tarihi*, Ankara, 1988.

Cevheri, Tantavi, *el-Cevahir fi Tefsiri'l-Kur'an*, Kahire, 1350.

Cressy, A.C.Morrison, *İnsan,Kainat ve Ötesi*, (trc: Bekir Topaloğlu), İstanbul, 1986.

Çağrıcı, Mustafa, "Ahlâk" *DİA,* İstanbul, 1989, c. II, s. 1

De Boer, T. J. "Halk", *İslam Ansiklopedisi* (İ. A.), M. E. B. Yay, c. V, s. 165

Demirci Kürşat, "Burç", *DİA,*İstanbul, 1992, c.VI, s. 421

Demirci, Muhsin, *Kur'an'ın Ana Konuları,* İstanbul, 2004.

Döğen, Şaban, *İlimlerin Diliyle Allah,* İstanbul, 1993.

Ebu'l Al'a Mevdudi; *Tefhimü'l-Kur'an,* İstanbul, 1996.

Efil, Şahin, "Büyük Patlama Kozmolojisinin Teistik Yorumu Üzerine", *EKEV Akademi Dergisi*, sayı:18 Erzurum, 2004.

Efil, Şahin, "Kur'an-Bilim ilişkisinin Olabilirliği ve Meşruiyeti Sorunu" *EKEV Akademi Dergisi*, Yıl: 8 Sayı 21 Erzurum, 2004.

el-Bar, M.Ali, *İnsanın Yaratılışı*, (trc: Abdulvehhab Öztürk) Ankara, tsz.

el-Hûli, Emin, *Kur'an Tefsirinde Yeni Bir Metod* (trc: Mehmet Güngör), İstanbul, 1995.

Erdem Hüsameddin, "Allah'ın Varlığının Delillerinin Kur'anî Temelleri", *S.Ü.İ.F..Der.* sayı: VIII, Konya, 1998.

Esed, Muhammed, *Kur'an Mesajı,* İstanbul, 2002.

Eşârî, Ebü'l-Hasan Ali b .İsmail, *Kitabu'l-Lüma fi'r-Red Ala ehli'z-Zeyğ ve'l-Bida'*, Mısır, 1955.

Gamow, George, *Kâinatın Yaratılışı,* (trc. Toygar Akman), Ankara, 1961.

Gazzâlî, Muhammed b. Muhammed, *Varlıkların Yaratılış Hikmetleri* (trc. Hasan Akarsu-Mürsel Sıradağ), İstanbul, 1971.

Tehafütü'l-Felasife, Mısır, tsz

Gılson, Etıenne, *Ateizmin Çıkmazı,* (trc: Veysel Uysal), İstanbul, 1994.

Göktürk, Akşit "Birinci Basıma Önsöz", Russell, Bertrand *Din ile Bilim* (trc: Akşit Göktürk), İstanbul, 1990.

Gölcük, Şerafettin, *Kur'an ve İnsan*, Konya, 1996.

İbn Kesîr, *Tefsirü'l-Kur'ani'l-azîm*, Kahire, tsz.

İbn Rüşd, *Faslu'l-Makal, Kitabu'l-Keşf;İbn Rüşd'ün Felsefesi* (trc: Nevzat Ayasbeyoğlu), Ankara, 1955.

Karaman, Hayrettin ve öte. *Kur'an Yolu,* Ankara, 2003.

Kaya, Faris*, İlimlerden Allah'a*, İstanbul, 1995.

Kırca, Celal, *Kur'an'a Yönelişler*, İstanbul, tsz.

Kızılırmak, Abdullah, "Evren" ,*Türk Ansiklopedisi*, Ankara, 1968, c. XVI s. 41

Kissel, Edward Luther, *"*Hiçbir Yana Sapmadan ve Kaçmadan Gerçekleri Görelim*" Niçin Allah'a İnanıyoruz,* (trc: İbrahim Sıtkı Eröz) İstanbul, 1977.

Kocabaş, Şakir, *Kur'an'da Yaratılış*, İstanbul, 2004.

Koç, Turan, "Din Dili Olarak Kur'an Dili", *I. Kur'an Haftası Kur'an Sempozyumu,* Ankara, 1995.

Kur'an ve Bilim, İstanbul, 1996.

Kur'an-ı Kerim ve Modern İlimler, İstanbul,1982.

Kur'an-ı Kerim ve Modern İlimler, İstanbul, 1982

Kutluer, İlhan, "Burç", *DİA,* İstanbul, 1992, c. VI, s. 422.

Matürîdî, Ebû Mansûr, *Kitabu't-Tevhid*, (thk: Bekir Topaloğlu-Muhammed Aruçi) Ankara, 2003.

Merdin, Sadettin, *Tanrıya Koşan Fizik*, İstanbul, 1995.

Morrison, A.C. Cressy, *İnsan,Kainat ve Ötesi,* (trc: Bekir Topaloğlu) İstanbul, 1986.

Nasr, Seyyid Hüseyin, *İnsan ve Tabiat*, (trc: Nabi Avcı) İstanbul, 1982.

Nurbâki, Haluk, *Kur'an Mucizeleri*, İstanbul, 1999.

Okumuş, Mesut, *Kur'an'ın Çok Boyutlu Okunuşu İmam Gazzali Örneği,* Ankara, 2006.

Özsoy, Ömer-Güler, İlhami, *Konularına Göre Kur'an*, Ankara,1999.

Parks, Thma Davids; 'Sudan Dinle Macerayı*' Niçin Allah'a İnanıyoruz* (trc. İbrahim Sıtkı Eröz) İstanbul, 1977.

Paşa, Gazi Ahmet Muhtar, *Yaratılış ve Ötesi,* (sad. Ali Turgut) İstanbul, tsz.

Ragıb el-İsfehânî, Mu'cem'ul-*Müfredati elfazi'l-Kur'an*, Beyrut, tsz,

Razi, Fahreddin, *Mefâtihu'l-Gayb* (trc: Suat Yıldırım,Lütfullah Cebeci, Sadık Kılıç, Sadık Doğru), Ankara, 1988.

Rıza, Muhammed Reşid, *Tefsiru'l-Menar*, Daru'l-Menar, Mısır, 1954.

Seyyid Kutub, *Fi-zilali'l Kur'an,* (trc: Salih Uçan, Vahdettin İnce) İstanbul, 1991

Sir James Jeans, *Etrafımızdaki Kâinat,* (trc: S.M. Uzdilek), İstanbul, 1950.

Songar, Ayhan, *Enerji ve Hayat*, İstanbul, 1979.

Şatibî, Ebu İshak, *el-Muvafakat fi Usuli'ş-Şeria*, Mısır, 1975.

Tahir b. Âşur, *Tefsiru't-Tahrîr*, Kahire, tsz.

Taslaman, Caner, *Big Bang ve Tanrı,* İstanbul, 2003.

Din Felsefesi Açısından Evrim Teorisi, M.Ü.S.B.E. Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul,2005.

Tatlı, Adem, *Evrim İflas Eden Teori,* İstanbul, 1990.

Topaloğlu, Aydın*, Çağdaş İngiliz Felsefesinde Ateizm Problemi*, İzmir, 1996.

Topaloğlu, Bekir, "*Allah" DIA*, c. II, s. 475

Topaloğlu, Bekir, *İslam Kelamcıları ve Filozoflarına Göre Allah'ın Varlığı (İsbat-ı Vacip)* Ankara, 2001.

Ulutürk Veli, *Kur'an'ı Kerim'de Yaratma Kavramı,* İstanbul, 1995.

Yaran, Cafer Sadık, *"*Çatışma ve Ayrışma*" Din ve Bilim*, Samsun, 1997.

Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul, tsz.

Yıldırım Hamza, *Fahreddin en-Râzî'ye göre Bazı Kevnî Ayetlerin Yorumu*, A.Ü.S.B.E. (Basılmamış Y.Lisans Tezi), Ankara, 1992.

Yıldırım, Suat, *Kur'an'ı Kerim ve Kur'an ilimlerine Giriş*, İstanbul, 1983.

Zeyveli, Hikmet, "Kur'an Dilinin Özellikleri" *2. Kur'an Sempozyumu*, Ankara, 1996.